

# Yhdyskuntasuunnittelu

2020 : 2

**HOUKUTTELEVA ASUMINEN**

**Ethän tule  
terassialueelle,  
mikäli tunnet  
itsesi sairaaksi.**



**Yski hihaan tai  
paperiliinaan.**

# Toimitus

<b>PÄÄTOIMITTAJA</b>	Johanna Lilius, johanna.lilius@aalto.fi
<b>TOIMITUSSIHTEERI</b>	Olga Juutistenaho, toimitussihiteeri@yss.fi, Maria Viitanen
<b>TOIMITUSKUNTA</b>	Samuli Alppi Christer Bengs Venla Bernelius Eeva Berglund Jonne Hytönen Mika Hyötyläinen Mervi Ilmonen Anssi Joutsiniemi Anja Kervanto Nevanlinna Pasi Mäenpää Jani Päivänen Annuska Rantanen Anne Tervo Sirkku Wallin
<b>TOIMITUKSEN OSOITE</b>	Yhdyskuntasuunnittelu-lehti Tieteiden talo Kirkkokatu 6 00170 Helsinki
<b>ULKOASU</b>	Valtteri Bade
<b>KANNEN KUVA</b>	Johanna Lilius
<b>PAINO</b>	J-Paino Hiirikoski Oy, Helsinki
<b>IRTONUMEROIDEN MYYNTI</b>	Tiedekirja Irtonumeron hinta: 10 euroa

## Yhdyskuntasuunnittelun seura (y s s)

Yhdyskuntasuunnittelun seuran jäseneksi voi liittyä osoitteessa

<http://www.yss.fi/yhteystiedot/jaseneksi-liittyminen/>.

Seuran jäsenet saavat Yhdyskuntasuunnittelu-lehden (4 numeroa/vuosi) kotiin kannettuna, pääsevät jäsenhintaan seuran tapahtumiin ja saavat sähköpostitse tietoa ajankohtaisista yhdyskuntasuunnittelun tapahtumista. Jäsenyyteen liittyvissä kysymyksissä ja yhteisöjäsenyydestä voi ottaa yhteyttä seuran sihteeriin (yss@yss.fi). Seuran yhteystiedot:

Yhdyskuntasuunnittelun seura ry, Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

yss@yss.fi

<http://www.yss.fi>

<https://www.facebook.com/yhdyskuntasuunnittelu/>

[https://twitter.com/yss\\_ry](https://twitter.com/yss_ry)

<https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu>



## Sisältö

<b>PÄÄKIRJOITUS</b>		
<b>Johanna Lilius</b>	Poikkeuksellisia aikoja, pysyvää yhdyskuntasuunnittelua?	<b>4</b>
<b>MITÄ NYT? – YSS:N JOHTOKUNNAN PUHEENVUORO</b>		
<b>Irma Karjalainen</b>	Koronakriisistä, digikolmiloikasta ja ilmastokriisistä kaupunkitilassa, miten viisastuisimme?	<b>6</b>
<b>ARTIKKELIT</b>		
<b>Jenni Kuoppa, Sini Saarimaa, Sampo Ruoppila, Markus Laine, Niina Nieminen, Risto Haverinen</b>	Houkuttelevan asumisen ainekset	<b>10</b>
<b>Sini Saarimaa, Sofie Pelsmakers</b>	Better Living Environment Today, More Adaptable Tomorrow?	<b>33</b>
<b>KATSAUKSIA</b>		
<b>Christer Bengs</b>	Ammattikunta hyvässä ja pahassa	<b>59</b>
<b>Hilkka Lehtonen</b>	Yhdyskuntasuunnittelun käsitteitä avaamassa: Eheyttäminen ja tiivistäminen – sekoittuvia käsitteitäkö?	<b>73</b>
<b>Sami Tantarimäki</b>	Älykäs kunta, missä olet?	<b>78</b>
<b>VÄITÖS</b>		
<b>Jouni Häkli</b>	Maankäytön suunnittelu paikallisten intressien ja kestävyystavoitteiden ristipaineessa – Arvio Jonne Hytösen väitöskirjasta	<b>84</b>
<b>Jonne Hytönen</b>	Hyvän suunnittelun muuttuvat periaatteet	<b>87</b>
<b>KIRJAT</b>		
<b>Emma Terämä</b>	Suomalainen kaupunkipolitiikka uudistuspaineiden alla	<b>91</b>
<b>Eeva Berglund</b>	Oikeus ekologiaan, kaupunkiin ja demokratiaan	<b>94</b>

# Poikkeuksellisia aikoja, pysyvää yhdyskuntasuunnittelua?

Olemme eläneet suurimman osan kuluvaan vuoteen ”poikkeuksellista aikaa”. Vaikka tämä poikkeus ei muuttuisikaan pysyväksi, se muuttaa olemistamme. Asiantuntija toisensa jälkeen on ottanut mediassa kantaa siihen, miten koronakriisi vaikuttaa asumiseen ja yhdyskuntien kehittymiseen. Maaseudun vetovoimaisuus on kasvattanut suosioitaan ja useat kyselytutkimukset ovat kevään aikana tuttuun tapaan kertoneet, että yhä useampi haluaa asua muualla kuin isossa kaupungissa. Toimittaja Tuija Siltamäki totesi Ylen sivuilla 17.4.2020, että turvalliset ihanteet tulevat kriisissä tärkeiksi. Maaseutu edustaa edelleen moraalia ja kaupunkia turmiota.

Tosiasia on, että koronakriisi on uudelleen konkretisoinut yli sata vuotta sitten todetut kaupungin turmiolliset piirteet. Aikoinaan kaupunkien työläis-kaupunginosien asukijärjestelmästä ja ahtaudesta haluttiin eroon, muun muassa jotta taudit eivät leviäisi. Ruotsalainen maailmankuuluksi noussut epidemiologi Anders Tegnell on todennut, että korona levisi Ruotsissa erityisen tehokkaasti maahanmuuttajien keskuudessa ennen kaikkea kahdesta syystä. Ensinnäkin maahanmuuttajat ovat liikkuvaisia, joten ulkomailta tulleet tartuttivat nopeasti ruotsalaiset sukulaisensa. Toiseksi maahanmuuttajat asuvat tyypillisesti ruotsalaisia ahtaammin. Korona sai siis ruotsalaislähiöissä otolliset mahdollisuudet leviämiseen. Näin virus nosti taas uudesta – tai uusvanhasta – näkökulmasta esiin yhteiskunnassa vallitsevan eriarvoisuuden.

Julkisten tilojen merkitys kaupungissa on toisaalta korostunut ja monissa kaupungeissa tämä on näkynyt kahviloiden ja ravintoloiden terrassien levittäytymisenä kaduille ja aukioille. Katuja on suljettu autoliikenteeltä ja lähiviheralueiden arvo kaupunkilaisille on ymmärretty vielä paremmin. Näitä asioita Irma Karjalainen pohtii lisää johtokunnan palstalla.

Tarve päästä luontoon on kuitenkin korostunut myös Suomen luontokohtien suosion kasvuna. Ja väljemmällä, luonnon suojissa sijaitsevat huonokuntoisemmat kiinteistöt kiinnostavat myös. Tamperelaisen kiinteistövälittäjän ikkunassa kesällä bongattu käsin kirjoitettu A4 valottaa ilmiötä. Kaupunkiasuntojen myynti-ilmoitusten seassa todettiin: ”Myy mummonmökkisi, ostajia on nyt liikkeellä”. Korona on konkretisoinut monipaikkaisuutta. Monilla on enemmän kuin yksi osoite ja moni tekee myös töitä useammassa paikassa kuin nimetyillä ja tilastoiduilla työpaikoilla. Etätyön kasvun oletetaan vaikuttavan siihen, että työpaikan lähellä asumisen merkitys vähenee. Esimerkiksi yliopistonlehtori Ilkka Luoto nostaa esiin 8.4.2020 Vaasan yliopiston tiedotteessa, että korona-aika etätöineen voi tasa-arvoistaa asuinpaikkoja. Kun etätyöt sallitaan yhä useammalla työpaikalla, ei välttämättä tarvitse muuttaa työpaikan perässä. Toimihenkilöliitto Erto on jopa vaatinut etätyötä lakisääteiseksi oikeudeksi. Toki mediassa on myös nostettu esiin, etteivät kaikki voi työnsä luonteen takia tehdä etätöitä. Hyvää asumista tarvitaan sekä kaupungissa että maaseudulla ja näiden katvealueilla.

Tämän numeron ensimmäisessä artikkelissa Jenni Kuoppa, Sini Saarimaa, Sampo Ruoppila, Markus Laine, Niina Nieminen ja Risto Haverinen tarjoavat pitkään kaivattua ymmärrystä asumisen arjesta ja asukkaiden kokemuksista asukas- ja käyttäjäkeskeisen suunnittelun tiedontarpeisiin. Toisessa artikkelissa paneudutaan uusien asuntojen typologiaan ja muunneltavuuteen asukkaiden tarpeiden mukaan Sini Saarimaan ja Sofie Pelsmakersin johdolla. Hilikka Lehtonen pohtii katsauksessaan, mitä yhdyskuntarakenteen eheyttämisellä ja tiivistämisellä tarkoitetaan ja miten suunnittelijan tulisi näitä lähestyä. Christer Bengs puolestaan johdattaa lukijoita pohtimaan suunnittelijoiden asiantuntijuuden eettistä puolta tarkastelemalla sitä ammattikunnan synnyn ajoilta asti. Sami Tantarimäki kyselee älykkään kunnan perään. Näiden lisäksi lehdessä on tuttuun tapaan tarjolla kiinnostavia arvioita. Jonne Hytönen esittelee maankäytön suunnittelun muutoksia 1990-luvun jälkeisenä aikana käsittelevään väitöskirjansa lektion kautta, ja Hytösen vastaväittäjä Jouni Häkli puolestaan arvioi väitöskirjaa. Emma Teräma arvioi Eero Holstillan ja Timo Hämäläisen toimittaman Kaupunkipolitiikan uusi aika -kirjan sekä Olli Hokkasen Helsingin yliopistoon valmistuneen väitöskirjan Suomalainen kaupunkipolitiikka: Sen tekijät ja tulkit. Federico Venturinin, Emet Değirmencin ja Inés Moralesin toimittamaa Social Ecology and the Right to the City: Towards Ecological and Democratic Cities-kirjaa arvioi Eeva Berglund.

**Johanna Lilius**

*Yhdyskuntasuunnittelu-lehden päätoimittaja*

# Mitä nyt?

Koronakriisistä, digikolmiloikasta ja ilmastokriisistä kaupunkitilassa, miten viisastuisimme?

**Irma Karjalainen**

Koronapandemian seurauksena asetetut liikkumisrajoitukset aiheuttivat nopeasti mitattavia myönteisiä ympäristövaikutuksia pääkaupunkiseudulla. Uudenmaan liikenteen rajoittamisen seurauksena liikennemäärät ja päästöt vähenivät voimakkaasti ja ilmanlaatu kaupunkitilassa muuttui poikkeuksellisen hyväksi. Pääkaupunkiseudulla ei ole 30 vuoteen ollut näin pitkää ilmanlaadun puhdasta jaksoa. Liikenteen aiheuttaman typpidioksidin pitoisuus on ollut noin puolet pitkän ajan keskiarvosta. Mitatun typpidioksidipitoisuuden kuukausikeskiarvo on ollut ennätyskellisen matala, samalla kun kautta maailman on uutisoitu ilmanlaadun paranemisesta kaupunkiseuduilla.

Typen oksidit ja pienhiukkaset ovat terveydelle haitallisia saasteita. THL:n mukaan ulkoilman pienhiukkaset, muun muassa katupöly ja puun pienpoltosta syntyvät hiukkaset, aiheuttavat Suomessa vuodessa noin 1 800 ennen aikaista kuolemaa ja moninkertaisesti muita terveyshaittoja. Luvut ovat suuria, kun verrataan niitä vaikkapa päivittäin uutisoitavien koronakuolemien määrään.

Pääkaupunkiseudun ilmastopäästöistä noin kolmannes syntyy liikenteestä. Koronakriisi vähensi hetkellisesti myös näitä päästöjä Uudenmaan sulun aikana. Suoraan liikennemäärien laskun perusteella arvioituna liikenteen ilmastopäästöt olivat noin 30% alhaisemmat kuin edellisinä vuosina vastaavana aikana. Tämän ajanjakson vaikutus koko vuoden 2020 kaupunkiseudun päästöihin on kuitenkin pieni, jos palaamme entisiin liikkumistottumuksiin koronakriisin jälkeen. Alustavan arvion mukaan maaliskuuhuhtikuun notkahdus toisi vain noin kahden prosentin vähennyksen koko vuoden 2020 liikenteen päästöihin pääkaupunkiseudulla.

Vaikuttaako korona odotuksiin tulevaisuuden työnteosta ja työmatkoista?

Koronarajoitukset antoivat tilaisuuden havainnoida, miten työn ja tilojen uudelleen järjestäminen ja digitalisaation laajempi hyödyntäminen voi edistää myös kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä. Onko todellinen työmatkaliikenteen tarve, ajankohta ja määrä edelleen sama? Miten työ ja työntajaja joustavat, jos joukkoliikenteeseen edelleen liitetään pandemian tartuntariski ja siirrytään enenevässä määrin yksityisautoihin?

Etätöihin siirtymisessä ei ole kysymys vain digiloikasta, vaan luottamusloikasta kuten joku tutkija viisaasti sanoi. Joissakin organisaatioissa tehtiin digikolmiloikka, kun yhtä aikaa opeteltiin ottamaan haltuun tekniikka, etäkokousrutiinit ja luottamaan siihen, että ihmisillä on osaamista, motivaatiota ja itsekuria tehdä se mitä pitää. Tumpelokin esihenkilö on Teams-kokousten sujumisen myötä voinut muuttaa onnistumiskokemusten avulla omia etätöitä koskevia asenteitaan. On epäloogista olettaa, että tavassamme tehdä työtä olisi olemassa jokin normaali vuodelta 2019, johon palaamme koronan jälkeen. Olemme parissa kuukaudessa käytännön kokemuksen kautta oppineet, että työhuone on verkossa.

Elävämpää kaupunkitilaa, leveämpiä reittejä ja lisää asumisväljyyttä kaupunkiin

Uusien työntekotapojen ja kulutuksen murroksen taitekohdassa tarvitaan oikeita kysymyksiä tunnistavia asiantuntijoita ja osallisten julkista keskustelua. Eri intressiryhmien ensimmäiset ulostulot havaittiin, kun kiinteistöväälittäjät toukokuussa ennakoivat haja-asumisen vahvistumista ja kesämökkikaupan vilkastumista valtamediassa. Kiitos aktiivisille kaupunkitutkijoille nopeasta ulostulosta ja tutkimustiedosta. Vastaus oli, että aiempien lamakausien jälkeen muuttovirta kaupunkiin on edelleen jatkunut.

MAL-sopimuksen myötä kaupunkiseudut ovat sitoutuneet luomaan edellytykset sadoille tuhansille uusille asunnoille. Helsingin seudulla tavoite on 200 000 uutta asuntoa vuoteen 2030 mennessä. Miten digiloikka etätöihin, toisaalta yhteisöllisyyden kaipuu ja vanhenevan kansan odotukset ja tarpeet yhdistetään kaupunkitilassa? Nykyiset mekanismit ovat edistäneet rakentajien valintoja toteuttaa sitä tilaa, josta syntyi korkein tuotto – hellahuoneita radanvarteen. Millä tutkimusnäytöllä ja vaikuttamisella saisimme aikaan kehityksen, jonka tuloksena syntyy hyvää pohjoismaista asumisväljyyttä ja kohtuuhintaista asumista hyvin saavutettaville ja elinvoimaisille asemaseuduille, jotka tarjoavat myös hyvin toimivia etätöyhteisöjä ja tiloja. Tarvitsemme parempia laadullisia kriteerejä ja taloudellisia ohjauskeinoja, etteivät

kodit jatka kutistumistaan kaupunkiseuduilla, kun talous kutistuu. Koti tulee olemaan monelle työntekijälle edelleen etätöpaikka, vähintään osa-aikaisesti.

Moniko yritys, joka on onnistuneesti siirtynyt etätööhön, on jatkossa halukas maksamaan suurista toimitiloista? Kehitys on jo näkyvässä uusissa liike-toimintamalleissa, joita toimitustyölle luodaan. Toimistorakennuksen sijaan asiakasyrityksen tarpeiden mukaan räätälöidään kuukausileasing, joka kattaa yksittäisen työpisteen, laitteet ja ympärillä olevat monipuoliset henkilöstö- ja tukipalvelut ja tarvittaessa vaikkapa pyörän. Hotellit ovat tulleet myös toimitilamarkkinoille. Toimitilojen Airbnb on jo keksitty. Entä mitä vaaditaan, jos rakennus halutaankin muuttaa asunnoiksi, jos siitä saa paremman katteen? Etätöoloikka ja heikkenevät talousnäkymät yksityisellä ja julkisella sektorilla nopeuttavat muutosta. Mitä näissä hybriditiloissa ja ympäristössä pitää ohjata normeilla, jotta turvataan hyvä asuin- ja työn ympäristö?

Kun tästä koronakeväästä haetaan kaupunkisuunnitteluun lisäeväitä, niin hyvälle ja elämyksellisille kävely- ja pyöräilyreiteille ja mukaville julkisille oleskelupaikoille on laaja tarve. Kansa valloitti puistot ja kävelytiet ja sauvakäveli lähiseudut ennennäkemättömällä energialla. Suomalaisen kansanluonteeseen kahden metrin turvaväli sopi oikein hyvin ja orastava poskisuudelmakulttuuri kiihtyi pois, kun ulkotilojen reviiirin voi varmistaa kävelysauvoilla. Nykyinen jalkakäytävien ja pyöräteiden mitoitus on liian ahdas – tarvitsemme lisää leveyttä katutilassa ja mukavia istumapaikkoja kaupunkitilaan. Infranhankkeiden rinnalla on yhtä tärkeää suunnata rahoitusta kävelyä ja pyöräilyä edistävien reittien ja alueiden toteuttamiseen ja kunnostukseen.

Puutarhamyymälät tyhjenivät lähiviljelybuumin kukoistaessa ja merkityksellisyyttä haetaan lähiympäristöstä. Lähiviljely tulee olemaan megatrendi sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti, sekä yksityisesti että liiketoimintana kaupunkiseuduilla. Pysäköintipaikoille voisi sallia kasvihuoneiden pystyttämisen, joko ravintolan terassille koronakabinetiksi tai kasvihuoneeksi lähitalojen asukkaille. Kasvihuoneleasing lienee seuraava jakamispalvelu, jos kaupunkimme edesauttavat toimintaa sallivalla sijoittelupolitiikalla ja kannustavalla normiohjauksella.

## Koronakriisi ja ilmastokriisi – mitä voisimme oppia?

Koronakriisin jälkeisen ajan tarpeista ja arvostuksista on ja tulee olemaan monia erilaisia väittämiä ja tavoitteita. Se, mitä valitaan, riippuu eri intressiryhmien kyvystä ja osaamisesta saada viestinsä läpi mediassa, kohtaamisissa ja työryhmissä, sekä valmistelussa että päätöksenteossa. Oikeiden kysymysten asettaminen ja tulevan kehityksen kannalta oikea-aikaisten luotettavien tutkimustulosten puskeminen mediaan on ollut keskeistä koronaa koskevissa



valinnoissa ja päätöksenteossa. Koronakriisissä saimme hyvän näytön siitä, miten yhteiskuntamme toimii, kun poliittiset päättäjät hyödyntävät tieteellistä tutkimusta, keskustelevat tiedeyhteisön kanssa ja tekevät sen pohjalta päätöksiä ennenaikaisesti tahdilla.

Miksi vastaava menettely ei näytä onnistuvan ilmastokriisissä, kun ilmaston lämpenemisen seurauksista on vahvaa tieteellistä näyttöä ja sen globaalit seuraukset ovat koronaa merkittävästi tuntuvammat jo lähivuosisikymmeninä? Ilmastokriisissä päästöjen nopean vähentämisen tarve on pääosin ymmärretty, mutta vaikka kansainväliset sopimukset ja kansalliset kunnianhimoiset tavoitteet on asetettu, on tähänastista vahvemmille sitoville poliittisille päätöksille edelleen tarvetta. Ammattitaitoisen viestinnän ja vaikuttamisen tarpeet ovat entistä tärkeämpiä ilmastokriisin osalta, ettemme menetä tätä hetkeä ohjeiden ja toimintatapojen muuttamiseen, kansallisten poliittisten päätösten vahvalla tuella. Kaupunkitutkimusta, joka tuottaa vahvoja argumentteja, faktatietoa, vertailua ja pystyy konkretisoimaan tulokset selkokielelle, tarvitaan tässä ajassa.

Lähteet: HSL, HSY ja THL

*Kirjoittaja on Yhdyskuntasuunnittelun seuran johtokunnan jäsen.*

# Houkuttelevan asumisen ainekset

Jenni Kuoppa, Sini Saarimaa, Sampo Ruoppila, Markus Laine,  
Niina Nieminen, Risto Haverinen

**Asukas- ja käyttäjälähtöinen suunnittelu vaatii tuekseen laajempaa ymmärrystä asumisen arjesta. Artikkelissa vastataan haasteeseen tarkastelemalla asukkaiden näkemyksiä asumisen koetuista laatutekijöistä. Tarkastelu perustuu tarjounteoriaan, jota sovellettiin osallistavaa valokuvamenetelmää hyödyntävien fokusryhmähaastattelujen analyysissä. Tulokset nostavat esiin sellaisia houkuttelevan asumisen aineksia, joita on käsitelty toistaiseksi vain vähän tutkimuskirjallisuudessa. Tavoitteena oli rakentaa siltaa asukkaiden eletyn arjen ja tarjoumien todellisuudesta kohti suunnittelua. Asukaskokemusten perusteella on siis muotoiltu myös suunnittelussa hyödynnettäviä periaatteita.**

*Avainsanat: asumiskokemukset, käyttäjäkeskeinen asunosuunnittelu, tarjoumat, osallistava valokuvamenetelmä, fokusryhmät*

## Johdanto

“Ikkunoista tuli luksusta ja minikopeista asuntoja”, otsikoi Helsingin Sanomat pääkirjoituksensa 22.8.2020. Keskustelu suomalaisen asuntorakentamisen kokemuksellisesta laadusta on saanut uutta vauhtia nopean kaupungistumisen, asuntotuotannon kasvavien tehokkuusvaatimusten ja kaupunkilaisten yhä moninaisempien tarpeiden ristipaineessa. Suomalaista teollista asuntoraken-

tamista onkin pitkään leimannut esteettinen yksitoikkoisuus sekä tarjolla olevien konseptien ja tilaratkaisujen yksipuolisuus (Gibler & Tyvimaa, 2014; Juntto, 2008; Ilmonen, 2007). Tuotannon määrällisten tavoitteiden korostuessa asumisen viihtyisyys ja asukkaiden hyvinvointi näyttävät jääneen toissijaisiksi. Hyvä ympäristö ei kuitenkaan ole rahakysymys eikä hyvä, viihtyisyyttä lisäävä asuntoarkkitehtuuri saa olla harvojen etuoikeus. (Helander, 2020)

Asukkaat ovat asumisen tarpeiden ja kokemuksellisen laadun parhaita asiantuntijoita. Ideaalitulanteessa suunnittelijat voisivat aloittaa jokaisen hankkeen keräämällä tietoa asuntojen tulevilta käyttäjiltä (vrt. Maier & Fadel, 2009, s. 405–406). Käytännössä näin ei juurikaan tapahdu, ainakaan tiukasti tulohajutuksessa asuntorakentamisen mallissa. Silloinkin tietoa tarjoaa asukaslähtöinen tutkimus.

Ymmärrys siitä, mistä aineksista hyväksi koettu asuintila ja asunnon välitön elinympäristö koostuvat, on kuitenkin melko kapeaa. Asumispreferenssien tutkimus on perustunut kyselyihin ja karkeisiin kategorisointeihin, jotka ovat lähinnä uusintaneet yksiulotteisia ja puutteellisia käsityksiä asumisen ihanteista (Lapintie, 2010). Asukkaiden arvostuksia kuvaava tieto on nähty myös liian yleistasoisena asutosuunnittelun tarpeisiin. Siinä missä asuntojen sijaintiin, asuntotyyppiin ja hallintamuotoon liittyviä preferenssejä on tutkittu paljon, on asukkaiden näkökulma pienipiirteisiin asumisen laatutekijöihin ja asuinrakennusten sisätiloihin jäänyt vähemmälle huomiolle (Pirinen, 2014, s. 28).

Asuntoarkkitehtuurin laadullisia ominaisuuksia on eritelty esimerkiksi Nylander (2002), mutta asukkaiden kokemusten näkökulma on jäänyt puutteelliseksi. Kiinnostavia viimeaikaisia poikkeuksia ovat kuitenkin olleet esimerkiksi Tervon ja Liliuksen (2017) sekä Tervon ja Hirvosen (2019) urbaanien yksinasujien asuintilatoiveita koskevat tutkimukset, Huttusen ym. (2015) townhouse-asumista koskeva tutkimus sekä Hasun (2014; 2017) asuntojen ulkotiloihin laajenemista koskevat tarkastelut sekä asumisen valintoja ja päätöksentekoa avaava tutkimus. Pirisen (2014) tutkimuksessa asuntoa tarkasteltiin tuotteena teollisen tuotannon, käyttäjien ja muotoilun näkökulmista. Siinä asukkaat kuvaavat asuntojaan arvokkaiden ominaisuuksien yhdistelminä, mutta Pirisen johtopäätökset kohdistuvat asuntojärjestelmään ja käyttäjakeskeisen teollisen asuntotuotannon kehittämiseen laajemmin.

Tutkimuksemme metodologinen lähtökohta oli suunnitella empiirinen asetelma niin, että asukkailla oli tilaisuus määritellä asumisen viihtyisyyttä ja houkuttelevuutta lisääviä tekijöitä mahdollisimman vapaasti. Tavoitteena oli tuottaa ymmärrystä siitä, millaiset tarjoumat asuntojen sisätiloissa, asuinrakennuksessa ja välittömässä asuinympäristössä lisäävät koettua viihtyisyyttä ja houkuttelevuutta. Tutkimuskysymyksemme on: mitkä tai minkälaiset tarjoumat tekevät asumisen tiloista viihtyisiä ja houkuttelevia? Kysymykseen

vastaamisen lisäksi pyrimme ylittämään asumistutkimuksessa tunnistetun katkoksen asukastiedon ja asuntosuunnittelun välillä (esim. Pirinen, 2014, s. 210; Maier, Fadel & Battisto, 2009). Siksi olemme muodostaneet tuloksista myös asuntosuunnittelussa hyödynnettäviä periaatteita.

## Tarjouman käsite metodologisena haasteena

Asukkaat osallistuvat asunnon ja kodin tuottamiseen yhtä lailla kuin arkkitehdit ja rakennuttajat. Tämä tapahtuu asumisen prosessissa (inhabitation), kun asukkaat tekevät asunnon kodikseen, eleyksi tilaksi (Nethercote & Horne, 2016; Jacobs & Merriman, 2011). Topografian eli geometrisen ja mitattavan tilan rinnalle asettuu topologia, tilojen kokeminen ja eläminen – laadulliset ominaisuudet, jotka eivät välttämättä ole mitattavia tai edes suunniteltavia (Nethercote & Horne, 2016). Tilan topografiset ja topologiset olomuodot ovat keskenään vuorovaikutteisessa, jännitteisessä suhteessa. Tarvitaan käsitteitä, jotka auttavat ylittämään dualismeja mitattavan ja koetun, fyysisen ja sosiaalisen, objektiivisen ja subjektiivisen välillä. Yksi tällainen käsite on tarjouma.

Tarjouman käsite on peräisin James Gibsonin (1979) kehittämästä ekologisesta psykologiasta ja se viittaa niihin toiminnan ja kokemuksen mahdollisuuksiin, joita yksilö havaitsee fyysisessä ympäristössään, käsillä olevan toiminnan kontekstissa (Gibson, 1979, s. 127). Tarjouman käsitteen kautta tarkastelun kohteena on siis ympäristön juuri tietylle asukkaalle mahdollistama toiminta ja siihen liittyvät merkitykset (Clapham, 2011). Se ohjaa tarkastelemaan asumisen konkreettisia, paikkasidonnaisia kokemuksia ja toimintoja esimerkiksi abstraktimpien arvojen tai toiveiden sijaan (Heft & Kyttä, 2006, s. 212). Tarjoumat ovat jatkuvasti tapahtuvia, tilannekohtaisia ja yksilöllisiä vuorovaikutuksia ympäristön kanssa. Yksittäinen tilan fyysinen ominaisuus voi liittyä siis eri toimintoihin eri käyttäjillä. Tarjoumat kuitenkin myös vakiintuvat ja rutinoituvat osaksi arkisia paikkoja. Käsitteen avulla asumisen merkitykset, toiminnot ja käytännöt voidaan näin kytkeä asuinympäristön fyysisiin ja tilallisiin ominaisuuksiin. (Clapham, 2011; Heft & Kyttä, 2006; Kuoppa, Nieminen, Ruoppila & Laine, 2019)

Käsitettä on pidetty lupaavana asumisen ja muun rakennetun ympäristön tutkimuksessa (Clapham, 2011; Coolen, 2015; Coolen & Meesters, 2012a, 2012b; Heft & Kyttä, 2006; Lapintie, 2010), mutta sitä on sovellettu alan empiirisessä tutkimuksessa suhteellisen vähän (Kyttä ym., 2013, s. 32; Maier ym., 2009). Käsitteen hyödyntämisen keskeisiä ongelmia ovat olleet yhtäältä, miten asukkaat saisivat mahdollisimman vapaasti määritellä heille merkitykselliset tarjoumat, ja toisaalta, miten asumisen fyysinen ja tilallinen ulottuvuus sekä merkitykset ja käytännöt kytetään menetelmällisesti yhteen (Kuoppa ym., 2019).

Ideaalitapauksessa tutkijan ei siis pidä etukäteen olettaa ja määrittää asunnon tai asuinympäristön fyysisten ja tilallisten elementtien, niiden käyttötapojen ja merkityksien välistä suhdetta (vrt. Coolen, 2015), vaan tarjoumasuhteita tulisi selvittää empiirisesti ja kontekstisidonnaisesti. Suomessa esimerkiksi Marketta Kyttä tutkimusryhmineen on kehittänyt tähän soveltuvia karttapohjaisia kyselyitä, jotka ovat tuottaneet paikkasidonnaista käyttäjätietoa kaupunkisuunnitteluun (mm. Broberg ym., 2013; Kyttä ym., 2013, 2018), mutta myös pienipiirteinen asumisen mittakaava on kaivannut menetelmällisiä avauksia. Haasteena on myös löytää tapoja kurkistaa sisään asukkaiden yksityisiin tiloihin, aivan kirjaimellisesti, jotta tavoitetaan asumisen arki, asunnon käyttötavat ja niiden merkityksellisyys (King, 2017, s. 1–2). Tämän mahdollistamiseksi hyödynsimme tutkimuksessa osallistavaa valokuvamenetelmää.

## Menetelmät ja aineisto

Artikkeli perustuu ReCiDi-tutkimusprojektissa (2016–2017) kerättyyn aineistoon. Aineiston tarkastelua suunnittelunäkökulmasta on jatkettu Miksi Turkuun? -hankkeessa (2019–2020). ReCiDi-tutkimus toteutettiin Turussa ja Tampereella, joissa kerättiin aineistoa osallistavaa valokuvamenetelmää soveltavilla fokusryhmähaastatteluilla syksyllä 2016. Osallistujia pyydettiin ottamaan ennen fokusryhmää neljä valokuvaa: ensinnäkin heitä eniten miellyttävistä puolista sekä nykyisessä asunnossa että asuinympäristössä, ja toiseksi asumisen huonoista puolista sekä asunnossa että asuinympäristössä. Ohjeistus pidettiin tarkoituksella väljänä. Osallistajat ottivat valokuvat omilla kännykkäkameroillaan ja lähettivät kuvat etukäteen tutkijoille. Ryhmien keskustelut jäsentyivät näiden väljien teemojen ja valokuvien ympärille, ja osallistujilla oli siten merkittävä rooli tarkempien teemojen esiin nostajina. Lisäksi tutkijat esittivät tarkentavia kysymyksiä. Tässä artikkelissa keskitytään asuntoja ja asuinkorttelia koskeviin tuloksiin.

Valokuva-avusteisen haastattelun (photo-elicitation) idea on saada aikaan sisällöllisesti rikkaampaa ja laadullisesti uudenlaista keskustelua verrattuna perinteiseen haastattelutilanteeseen (Harper, 2002, s. 13). Menetelmää on käytetty melko laajalti ihmistieteiden aloilla ja tutkimuksissa on hyödynnetty sekä tutkijoiden että tutkimuksen osallistujien ottamia kuvia. Asumistutkimuksessa osallistujien valokuvien käyttö on ollut melko harvinaista (Soaita & McKee, 2020). Tyypillisesti osallistavaa valokuvamenetelmää on hyödynnetty erityisesti marginaalisten, heikommassa asemassa olevien tai ”vaikeasti tavoitettavien” ryhmien elämän ja kokemusten ymmärtämisen apuna, esimerkiksi tutkimuksissa kodittomien naisten käsityksistä kodista ja kodittomuudesta (McCarthy, 2018), pakolaisten tavoista rakentaa kotia (Fozdar & Hartley, 2014) ja asuinpaikan vaikutuksista pienituloisten

ikäntyneiden käsityksiin itsenäisyydestä ja terveydestä (Kohon & Carder, 2014). Soaita ja McKee (2020) sovelsivat osallistujien valokuvia puhelinhaastattelussa yksityisen sektorin vuokralaisten kanssa Britanniassa tutkiakseen heidän tapojaan personoida kotia. Suomessa Pirinen (2014) hyödynsi tutkimuksessaan valokuvia luotaamaan asukkaiden jokapäiväisiä asunnon käyttökokemuksia.

Valokuvien käytöllä pyrittiin vastaamaan tarjoumia koskevan tutkimuksen keskeisiin metodologisiin haasteisiin: yhtäältä vältettiin määrittämistä mahdollisia tarjoumia ennalta ja toisaalta kytkettiin tutkimus todellisiin, erilaisten paikkojen ja asuntojen konteksteihin. Menetelmällä asukas sai määritellä ne asiat, jotka hänen näkökulmastaan nousevat merkittäviksi hyvän – tai huonon – asumisen tekijöiksi. Valokuva-avusteinen haastattelu auttoi tuomaan esiin asumisen arjen konkreettisia puolia: asumisen tarjoumien fyysiset ja tilalliset elementit sekä käytäntöjen ruumiillisen, aistimellisen ja tilallisen ulottuvuuden. Valokuvat myös auttoivat keskustelemaan sellaisista asumisen rutiininomaisista kokemuksista, jotka jäävät tavanomaisessa haastattelussa helposti piiloon – juuri koska ovat asukkaille niin arkisia ja lähes itsestään selviä. (Kuoppa ym., 2019; Soaita & McKee, 2020.) Kun asukkaiden tuottama kokemustieto liitettiin metodologisesti fyysiseen ympäristöön ja tilaan, luotiin mahdollisuus kytkeä se tuleviin suunnitteluratkaisuihin (vrt. Kahila & Kyttä, 2017, s. 138).

Fokusryhmät muodostettiin elämänvaiheperustaisesti. Kummassakin kaupungissa toteutettiin neljä ryhmää: lapsiperheiden vanhempien, pariskuntien ja sinkkujen, ikääntyneiden (65+) sekä opiskelijoiden (AMK tai yliopisto) ryhmät. Kussakin ryhmässä oli 5–7 osallistujaa, paitsi Turun opiskelijoiden ryhmässä vain neljä. Pariskuntien ja sinkkujen ryhmiin osallistuivat ne, joilla ei ollut kotona asuvia lapsia. Mukana oli myös osallistuja, jonka lapsi oli juuri muuttamassa pois kotoa. Ikääntyneiden ryhmät koostuivat itsenäisesti asuvista, hyväkuntoisista eläkeläisistä. Kaikki tutkimuksesta kiinnostuneet otettiin mukaan keskusteluihin ja heille löytyi näillä määritelmillä sopiva ryhmä. Yhteensä tutkimukseen osallistui 48 asukasta, joista enemmistö oli naisia (33). Keskusteluissa ei kuitenkaan tullut ilmi sellaisia seikkoja, joissa asumisen kokemukset olisivat eriytyneet nimenomaan sukupuolen mukaan.

Kaikki Tampereen osallistajat (25) asuivat Tesoman kaupunginosassa tai sitä ympäröivillä asuinalueilla enintään noin kolmen kilometrin säteellä Tesoman keskuksesta. Tesoma on 1960–1970-luvun metsälähiö, jota täydennysrakentetaan ja kehitetään voimakkaasti. Turussa osallistujia haettiin avoimilla ilmoituksilla, joissa mukaan kutsuttiin uudenaikaisissa puukerrostaloissa asumisesta sekä Linnanfältin puukaupungin rakentamisesta kiinnostuneita. Linnanfältti on Turun keskustan ja linnan kupeeseen, vanhaan teolliseen ympäristöön ja puutalovyöhykkeen jatkeeksi suunniteltu uusi asuinalue. Useimmat

osallistujista (23) asuivat Turun kantakaupungissa ja sitä ympäröivällä puutalovyöhykkeellä, mutta jotkut myös kauempana sijaitsevilla alueilla. Vaikka fokusryhmät muodostettiin elämänvaiheisiin perustuen, Turussa tapa kerätä osallistujia tuotti aineistoon myös elämäntyyliulottuvuuden: puutaloasuminen leimasi selkeästi joidenkin osallistujien arvostuksia. Tampereella kiinnostuneita koottiin suorilla yhteydenotoilla ja alueelle suuntautuneilla käynneillä. Kaikki tesomalaiset eivät edusta kerrostaloasujia tai metsälähiölle tyypillisen korttelin asukkaita, eivätkä kaikki Turun osallistajat edusta kaupunkimaista asumista. Kaksi tutkimuskontekstia tarjosi vaihtelua ja moninaisuutta osallistujien asumisolosuhteiden ja -kokemusten suhteen. Kontekstuaalisesti he toivat tarkasteluun mukanaan laajasti eri asuntotyyppejä, korttelirakenteita, hallintamuotoja ja erilaisia kaupunginosia. Tämä moninaisuus lisää tulosten yleistettävyyttä.

Tutkimuksen aineisto koostuu yhteensä kahdeksasta nauhoitetusta ja litteroidusta fokusryhmäkeskustelusta, joista kukin kesti noin kaksi tuntia, sekä lisäksi noin 150 valokuvasta. Analyysissa olennaista oli se, miten osallistajat kuvasivat taustoja ja syitä tietyn asian valokuvaamiselle ja millaista keskustelua kuvat ryhmässä herättivät. Sisällönanalyysi eteni aineistolähtöisesti, eli yksittäisistä havainnoista ja asukkaiden kokemusten moninaisuudesta edettiin yleisempiin kategorioihin. Tuloksissa esitetyt tarjoumien kategoriat toistuivat läpi aineiston ja saivat erilaisia ilmenemisiä eri keskusteluissa ja yksilöiden kokemuksissa. Elämänvaiheisiin liittyviä eroja asukkaiden kokemuksissa eritellään tuloksissa silloin, kun niitä on noussut aineistossa esiin.

Käsitteellinen kehys ohjasi analyysia siten, että asukkaille tärkeitä asunnon ominaisuuksia kuvaavaa haastattelupuhetta koodattiin tarjousiksi kiinnittäen erityistä huomiota siihen, että tarjoumat voivat olla joko kokemuksellisia tai toiminnallisia (useimmiten kumpaakin) ja lisäksi ne ovat aina materiaalisia ja merkityksellisiä. Tarjoumien tilallisen ja materiaalsen ulottuvuuden analyysia auttoi terävöittämään valokuvien yksinkertainen luokittelu sen mukaan, millaisia tiloja ja fyysisiä asumisen elementtejä ne esittivät.

Koska mallit siihen, kuinka tutkimuksessa osallistujalähtöisesti tunnistetuista tarjoumista tai niiden kategorioista johdetaan asuntosuunnittelun periaatteita pitkälti puuttuvat, hahmotimme kokeilevalla otteella siirtymää houkuttelevan asumisen aineksista kohti suunnittelun periaatteita ja tavoitteita. Kuten tarjoumakategoriat, myös asuntosuunnitteluun sovellettavat periaatteet ovat riittävän yleisiä ja abstrakteja sovellettavaksi monenlaisiin fyysisiin ympäristöihin, asuntotyyppeihin ja hallintamuotoihin.

## Houkuttelevan asumisen ainekset

Osallistavaa valokuvamenetelmää soveltavat fokusryhmähaastattelut toivat esiin sellaisia asumisen laatutekijöitä, joita on toistaiseksi käsitelty asukkaiden arvostuksia käsittelevässä tutkimuksessa niukasti. Ne myös haastavat yksinkertaisia asunnon ja asuinympäristön välisiä jakolinjoja.

### *Hyvät toissijaiset tilat*

Osallistajat kuvailivat paljon arjen päivittäisiin käytäntöihin liittyviä tiloja ja järjestelyjä, jotka aiheuttavat vaikeuksia arjessa. Usein ongelmat liittyivät huonosti toimiviin tai liian pieniin eteisiin, portaikkoihin, säilytys- ja varastotiloihin tai kodinhoitotiloihin. Lisäksi iäkkäämmät osallistajat puhuivat hissien puuttumisesta, liian raskaista ovista tai muista esteettömään liikkumiseen liittyvistä ongelmista. Fokusryhmäkeskusteluista nousseet tulokset korostivat siis sellaisten tilojen tärkeyttä, joita käytetään jatkuvasti osana arkea, mutta joita pidetään usein toissijaisina ja joita ei ole asukkaiden näkökulmaa avaavissa tutkimuksissa tarkemmin juurikaan tarkasteltu.

Eteistilat ovat asunnon toiminnallisuuden kannalta tärkeitä solmukohtia. Niiden ahtaus, huonot säilytystilat, sopimattomat lattiamateriaalit tai tuulikaapin tai kuraeteisen puute koettiin arkea hankaloittavina tekijöinä. Eteisistä lika kulkeutuu helposti muualle asuntoon ja ulkovaatteiden ja kenkien säilytys tuottavat päänvaivaa. Myös perheen uloslähtö pukemisineen saattaa olla vaivalloinen tapahtuma. Fokusryhmään Tesomalla osallistunut asukas esittelee valokuvaansa (kuva 1):

*Joo, siis mä en mitenkään siivonnu tätä. Tää on aina yleensä tän näkönen et ihan otin kuvan näkee kaikki tavarat vaan pursuaa tuolta molemmista reunoilta tohon keskelle. Ja tää valaistus on aivan kammottavaa (...) Mut siinä ei oikeen nää mitään ja sit -- siin ei kaks ihmistä mahdu toimiin mitenkään. Ku sä laitat kenkiä jalkaan ja pyllistät niin et mahdu ohi vaikka vatsaa vetäis sisään. Et se on ihan katastrofi lasten kans -- meil on opittu et no niin mene sinä laittaa kengät jalkaan. Sit kävele siihen ovelle oottaan, meet sinä laittaa kengät jalkaan ja kävele ovelle ja -- et ihme tällanen marssijärjestys et jotenki tykkäisin semmosesta kun on niitäkin asuntoja joissa on -- neliön mallinen iso eteinen et siinä mahtuu kaikki toimiin yhtä aikaa.*

Tilat, jotka mahdollistavat tavaroiden ja asioiden organisoimisen, järjestämisen ja säilyttämisen olivat myös merkityksellisiä osallistujille. Ne näyttäytyivät usein puutteellisina. Näiden tilojen merkitys kytkeytyi myös usein jollain tavalla





**KUVA 1:**  
Osallistujan kuvaama toimimaton eteistila

elämänvaiheisiin: opiskelija kaipasi kiinteää säilytystilaa, koska asuinpaikan vaihtuessa suhteellisen tiheään irrallisten säilytyskalusteiden muuttaminen ei houkuttellut. Uusperheessä tavaroiden säilyttäminen, järjestäminen ja kuljettelu liittyivät liikkumiseen kotien välillä ja tilan haltuunottoon. Lasten muuttaessa pois kotoa taas pohdittiin säilytyskysymyksiä uudelleen. Näin tarjoutuvat kietovat yhteen sosiaalisia ja elämänvaiheisiin liittyviä merkityksiä, arkisia toimintoja ja fyysisiä tiloja. Säilytystilan merkityksen ovat tunnistaneet ainakin Juntto ym. (2010), Pirinen (2014, s. 234) sekä Gibler ja Tyvimaa (2014, s. 375), mutta tarkastelut ovat jääneet vähäiseksi verrattuna kodin ensisijaisiin toimintoihin ja päätiloihin (olohuoneet, keittiöt ja makuuhuoneet) (ks. kuitenkin Steele & Keys, 2015).

Varastoinnin, säilyttämisen, siivoamisen, pyykinpesun tai tilasta toiseen kulkemisen kuuluu useimmiten olla sellaista arkipäiväistä toimintaa, joka jää kotiin liittyvien merkitysten maisemassa taka-alalle ja näkymättömiin. Kuitenkin silloin, kun asumisen fyysiset tilat eivät vastaakaan näihin toimintoihin liittyviin tarpeisiin – kun tarjoumasuhde asukkaan ja asunnon välillä kääntyy kitkaiseksi – niiden merkitys arjessa nousee esiin. Samalla sellaiset asumisen

tilat, joita on totuttu ajattelemaan toissijaisina tai kodin ”aputiloina” suhteessa ensisijaisiin oleskelun tiloihin, näyttäytyvät tärkeinä.

### *Toissijaiset tilat suunnittelun näkökulmasta*

Eri asuintilojen ja -toimintojen välillä liikkumisen mahdollistavien tilojen (eteinen, käytävät) sekä tilojen, joissa organisoidaan, järjestetään ja säilytetään tavaroita ja asioita (esim. vaatehuone) kehittämistä voi suunnittelun näkökulmasta lähestyä sekä fyysisen käytettävyyden että tilan kokemuksellisuuden paremmalla huomioimisella.

Vaikka toissijaiset tilat on tunnistettu suunnitteluohjeistuksissa (RT 93–10945, 2009: RT 93–10937, 2008), tutkimuksemme valossa näyttää siltä, ettei näiden tilojen merkitystä ole tarkasteltu tarpeeksi asukkaiden erilaisten tarpeiden näkökulmasta. Esimerkiksi se, miten toissijaisia tiloja voidaan kehittää palvelemaan tuloksissa kuvattuja vaihtelevia ja muuttuvia asumisen tilanteita eri elämänvaiheissa, on jäänyt vähemmälle huomiolle. Suunnittelun näkökulmasta tutkimuksemme korostaakin myös asukkaiden mahdollisuutta käyttää toissijaisia tiloja eri tavoin tai muokata niistä omanlaisensa. Tietynlaiset tilan muodot ja ulottuvuudet antavat muita paremmat lähtökohdat tälle. Kuten edellä kuvattiin, eteistilassa on läpikulun lisäksi lähes aina tarve säilyttää suuri määrä tavaraa, mitä lisää Suomessa vielä vuodenaikojen ja säiden vaihtelu. Tuloksissa korostui myös, että usean käyttäjän on monesti pystyttävä käyttämään eteistilaa samanaikaisesti eri toimintoihin. Eteistilan käytännöllisyyttä parantavat laajuus (johon suomalaiset esteettömyysvaatimukset jo osin johtavat) sekä pitkät ehjät seinäpinnat, joita voidaan hyödyntää säilytykseen tai muihin tarpeisiin tehokkaasti. Kaappien lomaan voidaan myös sijoittaa syvennys, jolloin saadaan lisätilaa esimerkiksi liikunta-apuvälineelle. Eteistilan ei tarvitse olla suurempi kuin esteettömyysmääräykset vaativat, mutta tilojen koon maltillinen lisääminen mahdollistaa usein niiden mukauttamisen vaihteleviin käyttöihin.

Huomioimalla eteisen tai vaatehuoneen avautumisen suunta sekä toissijaisten tilojen ja asuinhuoneiden ikkuna-aukotuksen yhteys, voidaan keinova-laistusta täydentää luonnonvalolla ja näkymillä. Asuntojen toissijaisten tilojen kehittäminen onkin sidoksissa urbaanien talotyyppien ja niiden luonnonvalominäisyyksien kehittämiseen. Esimerkiksi uudiskerrostalojen runkosyvyyksiä kaventamalla ja niiden porrashuoneratkaisuja muokkaamalla voidaan paitsi välttää eteisten sijoittaminen nurkkaan, mikä aiheuttaa usein käytävä- ja hukkatiloja, myös parantaa asuntojen luonnonvalo-ominaisuuksia (Saarimaa & Pelsmakers, 2020). Valoisa tila vaikuttaa myös kokoaan suuremmalta (esim. Stamps, 2010).

### *Aistikokemukset määrittävät asumisviihtyvyyttä*

Asumiseen liittyvät moniaistiset kokemukset näyttäytyvät tuloksissamme koetun laadun tärkeänä osatekijänä. Epämiellyttävät aistikokemukset, jotka olivat usein seurausta talon puutteellisista teknisistä ratkaisuista (ilmastointi, lämmitys, akustiikka, äänieristys), heikensivät monen osallistujan asumisviihtyvyyttä. Asumisen tarjoumasuhteissa hajuja, ääniä ja lämmönvaihteluja ei voi sulkea pois kokemuksista. Niiden syyt saattavat olla sellaisia, joihin asukkaat eivät voi itse vaikuttaa, mikä tekee niistä ehkä erityisen häiritseviä. Esimerkiksi siihen, että asunto on rakenteellisten syiden vuoksi pimeä, on asukkaan hankala vaikuttaa mitenkään.

*Paistaaks sulla aurinko ollenkaan tonne?*

*No se on siis toinen ongelma -- kun toi on -- upotettu parveke, eli olohuoneen ikkuna on siellä -- parvekkeen takana, niin sinne muutenkin tulis vähemmän valoa ja sit ku toi talo on vielä siinä edessä niin meidän olkkariin paistaa aurinko 15 minuuttia päivässä ja se on siinä, ja olkkari on se joka on etelään päin, eli toisella puolella taloo on ehkä vartin aamulla, vartin illalla valoa, ei talvella mut ... (...) et -- se unelma-asunto sit joskus on semmonen joka kylpee valossa, mun mielestä se on ihana se vartti, mut se on tosiaan niin lyhyt*

Toisaalta tarjoumat ovat olennaisesti sosiaalisia ja kulttuurisia. Esimerkiksi Turun puutaloasukkaiden kuvauksissa kylmyyden kokemus nähtiin puutaloasumiseen liittyvänä eräänlaisena välttämättömänä pahana.

Asuntojen miellyttävimpiä seikkoja koskevat kuvat ja kuvaukset puolestaan liittyivät hyvin usein valoisuuteen, tilan tuntuun sekä ikkunanäkymiin. Asukkaiden keskusteluissa tärkeät ikkunanäkymät sijaitsivat useimmiten olohuoneessa tai ruokailutilassa sekä keittiössä. Miellyttäviksi koettiin vaihdellen pihanäkymät, luontoelementit kuten puut tai puiden latvat, metsä tai vesi sekä myös tila tai avaruus ja miellyttävä rakennettu ympäristö. Paikat, joissa mieluiten vietettiin aikaa, sijaitsivat asunnossa usein niissä kohdissa, joissa ulkotila oli läsnä ikkunanäkymän välityksellä ja luonnonvalo virtasi sisään.

Valoisuuden merkitys miellyttävän tunnelman luojana tuntui korostuvan pienissä asunnoissa, joissa valo tuo myös avaruuden tunnetta. Turussa kaksiota asuttava nelihenkinen perhe oli vaihtamassa asuntoa lähitulevaisuudessa suurempaan, mutta huolimatta tilanteesta, jossa vanhemmat nukuivat olohuoneessa ja lapset ainoassa makuuhuoneessa, perheen äiti koki tilan viihtyisänä. Tässä esimerkissä haastateltavan asumiskokemusta määrittää kaksi perustarvetta, valo ja tila, jotka kompensoivat toisiaan kiinnostavalla

tavalla. Valoisuuden ja tilavuuden tarjoumat kytkeytyvät esimerkiksi yhteen ja syntyvät monien materiaalien ja fyysisten elementtien, kuten asunnon pohjan ja koon, ikkunoiden koon ja suunnan, avarien tai esteettömien näkymien ja asuinkerroksen yhteisvaikutuksessa. Samankaltaisia havaintoja on mahdollista tehdä läpi aineiston: tarjoumat syntyvät asukkaille eri tekijöiden vuorovaikutuksissa ja niitä on vaikea pelkistää johonkin tiettyyn fyysiseen objektiin. Osallistuja esittelee valokuvaansa (kuva 2):

*Joo eli tää kuva on tilanne et on iso olkkari mis on sit jaettu vähän olohuonepuolta ja sitten tää meidän sänky. Ja hyvä asia täs nyt oli, -- se et se on valoisa, ja tosiaan kun tuol on ikkunat kahdesta suunnasta ja -- [asuminen] sit jatkuu viel keittiöön et se on -- avattu neliön muotoseks se koko plaani. Sit siellä on viel -- koko huoneiston levynen parveke niin se valo on ehdottomasti tärkeä et, suhteellisesti suurempi olohuone moneen kerrostaloasuntoon verrattuna niin silti siin on ympätty tavallaan, kaks huonet yhteensä niin se valo on semmonen joka sitten, avartaa sitä tilaa selvästi kyllä.*

Se miltä asuminen tuntuu, kuulostaa, tuoksuu tai jopa maistuu, on asukkaille tärkeää. Osallistajat esittelivät kuvia esimerkiksi erilaisista takoista ja tulipesistä, jotka tuottivat asumiseen tietynlaista tunnelmaa erityisesti vanhoissa puutaloissa. Asunnon ulkotiloja arvostettiin myös niiden tarjoamien aistikokemusten vuoksi, kuten alla olevassa sitaatissa, jossa osallistuja kuvaa puutarhansa tarjoumia, jotka ovat olennaisesti aistimellisia ja ruumiillisia.

*Se (kuva) kertoo mun pihastani -- Toi omenahupuristin on sen tähden et siit tulee -- hajua ja makua teille kun te näätte sen, [naurahtaa] tuoremehun. Ja mun mielestäni piha on, paitsi että se on tällanen, luomua ilmaisruokaa, se on myös mul on lähtökohta että se on kaunis, ja sitä voi syödä. Ja että siellä viihtyy. Ja tosisaan siel viihtyy ystävät ja minä, elikkä se on semmonen, justiin kesäajan olohuone*

#### *Aistikokemukset suunnittelun näkökulmasta*

Aistien näkökulmasta miellyttävät asumisen suunnitteluratkaisut ovat olleet viime aikoina kasvavan kiinnostuksen kohteena. Aihetta on lähestytty erityisesti luonnonelementtejä korostavan suunnittelun (ks. mm. Kellert, 2005; Kellert & Calabrese, 2015) ja kokonaisvaltaisen esteettömyyden näkökulmasta (ks. mm. Jokiniemi, 2007; Hannukainen ym., 2019). Ensimmäisestä on käytetty biofiilisen suunnittelun ja jälkimmäisestä esimerkiksi aistiesteettömyyden termejä. Erityisesti luonnonvalon merkitystä



KUVA 2 Osallistujan kuvaama valoisuuden ja avaruuden kokemus

asuntosuunnittelussa on tutkittu viime aikoina paljon (esim. Tregenza & Wilson, 2011; Hellinga, 2013; Beute, 2014; Paredes, 2016). Asukkaan näkökulma on kuitenkin ollut vähemmän esillä ja tutkimuksessa on huomioitu toistaiseksi vähän aistikokemusten yhteisvaikutuksia tai niiden kytkeytymistä erilaisiin asumisen sosiaalisiin ja kulttuurisiin käytäntöihin ja merkityksiin (ks. esim. Bille, 2014; Kerr ym., 2018).

Asumisen tarjoumien moniaistisella, ruumiillisella ulottuvuudella on selkeästi merkittävä rooli, kun luodaan viihtyisiä asuintiloja, -rakennuksia ja -ympäristöjä. Aihetta voi suunnittelun näkökulmasta lähestyä ainakin huomioimalla rakennusten ja muiden rakenteiden keskinäinen jäsentely ja suuntaus sekä rakennetun ja luonnonympäristön yhteys eri mittakaavoissa. Ne ovat olennaisia kaikkien asumisen aistikokemusten kannalta. Asuinrakennuksen sijainti ja avautuminen tulisi aina huomioida suhteessa päivänkiertoon ja voimakkaisiin äänilähteisiin. Melun saapumista rakennukseen voivat estää harkitusti äänilähteen ja rakennuksen välille sijoitetut maastonmuodot, rakennukset tai muut rakenteet. Toisaalta edellä mainittujen hankala sijainti suhteessa asuntoon voi huonontaa valo-olosuhteita. Myös valoa tai ääntä, joka saapuu ympäristöstä, muista asunnoista tai asunnon sisältä, voidaan rajata paitsi teknisillä materiaali- ja rakenneratkaisuilla myös rakennuksen ja ulkotilan keskinäisen suhteen tai rakennuksen sisätilojen jäsentelyllä. Vaikka näiden kysymysten ratkaisun

pitäisi olla ilmeinen osa asuntosuunnittelua, uusissakin asuntokohteissa on tilanteita, jossa asunnon tilarakenteen jäsentely tai suuntaus estää optimaaliset valo-olosuhteet (Saarimaa & Pelsmakers, 2020).

Suunnitteluratkaisut, jotka liittyvät asumisen aistikokemuksiin, liittyvät usein myös tilojen joustavuuteen. Aistien kokemisen vahvuus vaihtelee yksilökohtaisesti. Esimerkiksi ympäristöstä tai asunnon toisista tiloista asuintilaan saapuva ääni tai haju voi olla yleisesti epämiellyttävää, mutta aistiherkälle liikaa. Osa arvostaa asunnoissa avointa mallia, jossa yhteydet ulos ympäristöön, mutta myös asunnon sisäiset äänet ja esimerkiksi ruuanlaiton tuoksut ulottuvat rajoittamatta läpi tilakokonaisuuden, kun taas osalle rajatumpi ja huoneyksiköihin perustuva asunnon malli on sopivampi (Finlay ym., 2012).

Tulosten mukaan asukkaiden myönteiset aistikokemukset liittyivät usein luontoon, joka parhaassa tapauksessa jatkuu kokemuksellisesti ulkoa sisätiloihin – mitä käsitellään seuraavassa jaksossa. Luonnonvalon, kasvillisuuden ja luonnon äänien hyödyntäminen asuntosuunnittelussa näyttäytyy tärkeänä aistikokemusten kannalta. Ikkuna-aukkojen määrällä, koolla, jäsenyksillä ja suuntauksilla voidaan vaikuttaa asuntojen luonnonvalo-olosuhteisiin sekä mahdollistaa jokapäiväinen luonnon aistinta ja seuraaminen. Luonnon ja asumisen kytkeytymisen huomioiminen alkaa jo kaavasunnittelusta: jos ulkotila rakennusmassojen välissä jää liian pieneksi, aistikokemuksellisesti tärkeät luonnonelementit eivät mahdu avoimina pidettävien pelastusteiden ja tarvittavien pihatoimintojen oheen. Yksityiskohtaisessa asuntosuunnittelussa luontoyhteyttä voidaan edelleen korostaa – tai hukata yhdyskuntasuunnittelussa luotu potentiaali.

### *Sisä- ja ulkotilojen jatkumot*

Asukkaiden kokemuksia ja arvostuksia on tarkasteltu pihojen osalta suhteellisen paljon (esim. Bhatti ym., 2008; Coolen & Meesters, 2012b; Hasu, 2014). Laaja kirjo erilaisia sisä- ja ulkotilojen limittyviä sen sijaan ansaitsisi tulostemme perusteella enemmän huomiota (ks. myös Pirinen, 2014, s. 234). Osallistujat keskustelivat paljon sisä- ja ulkotilojen välitilojen sekä niitä yhdistävien jatkumoiden tarjoumista, asumisen puolijulkisista ja puoliyksityisistä tiloista<sup>1</sup>. Ikkunanäkymiä käsiteltiin jo asunnon tunnelman ja aistikokemusten näkökulmasta. Ne tuottavat myös kokemuksen asunnon suhteesta ympäristöönsä. Sopiva ikkunanäkymä voi tuottaa luonnonläheisyyden tarjouman, joka on läsnä päivittäisten rutiinien

---

<sup>1</sup> Puolijulkisilla ja puoliyksityisillä tiloilla viitataan tässä tiloihin, jotka sijoittuvat kaikille avoimen julkisen tilan (esimerkiksi katu tai puisto) ja yksityisen tilan (esimerkiksi asunto) välimaastoon. Puolijulkisilla viitataan tiloihin, joita hallinnoivat tietyn korttelin asukkaat (esimerkiksi taloyhtiön pihatilat), kun taas puoliyksityisillä viitataan puolijulkisen ja yksityisen tilan välisiin osiin ja rajapintoihin, joita hallinnoi asukas tai pienempi joukko asukkaita. Ulkopuolinen tarvitsee lupaa näiden tilojen (esimerkiksi asunnon kuistin tai parvekkeen) käyttöön. (ks. Robinson, 2004, s. 175).

taustana. ”Luonto tulee sisään”, kuten eräs osallistuja kuvasi. Luonnonläheisyyden minimivaatimuksen saatetaan kokea täyttyvän, jos ikkunasta näkyy puu, jota asukas voi seurata eri vuodenaikoina. Kaivattiin kokemuksia siitä, että on ”vihreää ja valoisaa”, ”ilmaa” tai ”happea”. Tyytyväisyyttä saattoivat lisätä pienetkin asiat, kuten makuualkovin pieni ikkuna, jonka kautta luonto on läsnä näkymänä ja valona. Keittiön pöydän äärestä näkyvä juuri leikattu vihreä ruoho antoi eräälle haastateltavalle energiaa – tärkeiden kokemusten kuvaukset ja osallistujien valokuvat kytkeytyivät usein tällaisiin hetkiin. Eräs tesomalainen rivitaloasuja kuvaa valokuvansa (kuva 3) avulla, kuinka tilallinen jatkumo sisältä ulos synnyttää hänelle tarjouxia luonnosta nauttimiseen arkisten askareiden keskellä:

*Tässä, suoraan keittiöstä on sitten tämmöselle lasiverannalle näkymä, ja siitä sitten ulos ja siellä taitaa takana olla vielä linnunpönttöjä. Eli erilaisia tiloja, mua kiinnostaa se. [T]ää on semmonen näkymä, jossa tulee oltua siis päivittäin. Kun laittaa ruokaa tai (...) niin tää on se näkymä, mistä mä katselen ulos. Tässä toi meiän veranta on vähän niin kun kasvihuone, siinä on lasikatto myös. Nää yrtit jotka on tässä edessä kuvaa myös mun kiinnostustani että mä kasvatan taimia, keväällä tuolla verannan ikkunalla, ja sitten siirrän ne tuonne ulos, kukkapenkkiin. Sitten mä tykkään, ruokkia lintuja, siin on, kaks lintulautaa. Meillä on paljon lintuja ja orava käy siinä, eilen muun muas tikka viihty siinä hyvin meidän takapihalla. Luonto on hyvin merkittävä.*

Aineistossamme monet asumisviihtyvyyden kannalta myönteiset valokuvat esittivät asumisen ulkotiloja, kuten parvekkeita, terasseja, patioita, pihoja ja puutarhoja tai yhteispihoja, jotka mahdollistivat monenlaisia tarjouxia. Parvekkeet ja terassit olivat asunnoissa toiminnallisesti monikäyttöistä lisätilaa, sisätilan jatkeita, erityisesti kesäaikaan. Ne tarjosivat tilaa kukkien ja yrttien kasvattamiselle, askartelulle, pienille korjaustöille ja nikkaroinnille, pyykin-kuivaukselle, seurustelulle, vilvoittelulle saunan jälkeen, ja jopa nukkumiselle kesäaikaan. Pihat näyttäytyivät sekä erilaisten tekemisten että asumisen tunnelman kannalta tärkeinä paikkoina. Ne tarjosivat mahdollisuuksia ulkona puuhailuun, ”kuoputtamiseen”, lintujen ruokkimiseen ja luontoyhteyden kokemuksiin. Jo pelkkä näkymä keittiöstä omaan pihaan saatettiin kokea tunnelman kannalta tärkeänä: ”se on samalla meidän mökki, vaikkei kukaan käytä tuota pihaa oikeasti”.

Keskustelussa nousivat tärkeinä esiin myös taloyhtiöiden yhteispihat. Eri-laiset kontekstit ja korttelirakenteet Tesomalla ja Turussa sekä asukkaiden



**KUVA 3**

Osallistujan kuvaama sisä- ja ulkotilojen välinen jatkumo ja koettu luontoyhteys

erilaiset elämänvaiheet tuottivat myös selvästi erilaista pihojen käyttöä. Piha-piireistä oli voinut muodostua sosiaalisia tapahtumapaikkoja, joihin liittyi tavaroiden lainailua ja naapuriapua, mutta isot pihat ja niihin kuuluvien tilojen yksityisyyden ja julkisuuden vaihtuminen sallivat myös sosiaalisen etäisyyden naapureihin. Suoraa näköyhteyttä naapureihin usein vieroksuttiin. Rivitaloasujilla ja Turun puutalo-yhtiöissä käytössä olivat sekä oma yksityinen piha että taloyhtiön yhteinen piha. Ne mahdollistivat valinnan yksityisyyden ja sosiaalisuuden välillä pihalla oleilussa. Yhteisessä käytössä oleva puoli-julkinen tila mahdollisti luontevan vuorovaikutuksen naapureiden kesken. Mikäli käytössä on lisäksi oma piha, terassi, patio tai parveke, voidaan valita missä määrin kanssakäymiseen osallistutaan. Turussa keskeisinä yhdessäolon tapoina mainittiin mm. naapurien kanssa rakennettu pihasauna ja -paviljonki, kylppäri, yhteisessä pihapiirissä syöminen, taimien kasvattaminen ja yhteiset juhlat naapurien kanssa.

Asukkaiden erot ja tarpeet erilaisissa elämänvaiheissa ja -tyyleissä korostuivat ja toteutuivat vaihtelevasti erilaisissa fyysisissä ympäristöissä. Lapsiperhevaiheessa pihojen käyttö oli tyypillisesti aktiivisimmillaan, ja oman pihan toimintojen jatkaminen yhteisille ja puolijulkisille piha-alueille koettiin tärkeäksi. Esimerkiksi Tesomalla yhteiskäyttöön hankitun trampoliinin myötä myös yhteinen piha-alue koettiin omaksi. Yksityisten pihojen tarjoumien yhdisteleminen ja jaetut käytöt osoittautuivat tesomalaisten lapsiperheiden asuinympäristöissä tavallisiksi; lapset kulkivat vuorotellen leikkimässä toinen toistensa pihoilla ja kokosivat leikkeihin tarjoumayhdistelmiä pitkin matkaa. Lasten muutettua kotoa leikit, pelaaminen ja yhdessäolo pihoilla jäivät vähemmälle, mikä näkyi kerrostalo-yhtiöiden hiljaisissa pihapiireissä.



Ikäihmisten ryhmissä kerrostalojen yhteispihojen toimintoina painottuivat yhdessäolo ja sosiaaliset kohtaamiset, yksinäisyyden torjunta ja ympäristön elämän seurailu. Joillekin ikäihmisille aktiivinen puuhaaminen pihassa oli tärkeää: esimerkiksi kodin toimintojen ja puuhien siirtäminen ulos, ”kaiken maailman perkaaminen” ja säilöminen tai pihalla ”kuoputtaminen ja tekeminen”. Tällaiset yhteispihojen tarjoumat ovat varteenotettava näkökohta, kun ajatellaan muista talotyypeistä kerrostaloon muuttavia ikääntyviä asukkaita. Tesomalainen osallistuja kuvaa kerrostalon pihapiirin elämää:

*Vesi kielelle teille tulee, niin viime keskiviikkona ystäväni Matin kanssa savustettiin siinä oli muutamia muitakin, lipomassa kieliään ja jotain juomaakin ne tarjoili vähän siinä ja, noin 10 kiloo me savustettiin. Ihan itte pyydetty.*

Opiskelijoiden fokusryhmissä pihojen aktiivinen käyttö ei muiden ryhmien tapaan ollut juuri esillä. Poikkeuksen muodosti Turussa Port Arthurin kaupunginosassa sijaitsevan puutaloyhtiön pihapiiri, jossa oli paljon erimuotoista sosiaalista kanssakäymistä. Opiskelijoiden näkökulmasta tärkeiksi koettiin lähinnä käytännölliset seikat kuten polkupyörän säilyttäminen ja piha-alueiden riittävä valaistus pimeään aikaan.

Yhteispihan ottamisessa asukkaiden käyttöön todettiin kuluvan oman aikansa, samoin kuin että asukkaiden vaihtuessa sen käyttöön voi tulla katkoksia. Samalla pihan ympäristö muuttuu, kasvillisuus kasvaa ja rakennettu ympäristö ikääntyy. Joskus aiemmin hyvin palvellut piha ei enää vastaa nykyisten asukkaiden tarpeisiin. Muun muassa näistä syistä keskusteluissa nousi usein esiin omaehtoisen tekemisen tai itse muokkaamisen toive yhteisillä piha-alueilla.

Sisä- ja ulkotilojen jatkumoista fokusryhmissä käyty keskustelu havainnollistaa paitsi tarjoumien arvostuksiin liittyviä ryhmäkohtaisia eroja, myös tarjoumien yksilöllisyyttä. Esimerkiksi pihoihin liittyvät tarjoumat voivat olla hyvinkin spesifejä, kuten keittiön ikkunasta näkyvä vastaleikattu ruoho, turkulaisen yhteispihan mahdollisuus paljussa loikoiluun tai kalojen savustusmahdollisuus tesomalaisella kerrostalopihalla. Asumisen kulttuuri, yksilön elämänhistoria ja mieltymykset vaikuttavat siihen, millaiset tarjoumat näyttävät oleellisina.

*Mä olen syntynyt tietysti maalla, mä oon aina sanonu et kanankakkaa varpaanvälissä niin jotenkin mun mielestä mun asunnossa, mun mielest asunnossa kuuluu olla myös ulkoseinät ja piha. Elikkä et saa jalat ovesta ulos.*

### *Sisä- ja ulkotilojen jatkumot suunnittelun näkökulmasta*

Tuloksemme alleviivaavat, että asuntoa tulee lähestyä suunnittelussa aina osana laajempaa ympäristöä. Tilojen jatkumoiden ja limittymisen merkitys voidaan huomioida tavoittelemalla julkisuusasteiltaan monipuolisia ja huokoisessa suhteessa toisiinsa olevia ulkotilojen sarjoja sekä yhdistämällä tietoisesti asuntojen sisä- ja ulkotiloja.

Laadukkaat ulkotilat liittyvät niin sanottuun asunnon ”ulkoiseen käytettävyyteen”, jonka on nähty tuovan lisäarvoa asumiseen (Lehtonen, 2010), minkä myös tuloksemme pihojen ja yhteispihujen sosiaalisesta ja toiminnallisesta merkittävydestä vahvistivat. Asumisen reviiri hahmottuu asuntoa laajempana tilojen ja toimintojen kudelmanä, ja asumisen tarjounta lisää se, että yksityisen asunnon ulkopuolisia tiloja voi käyttää monipuolisesti. Yksityisen ja julkisen tilan liukuminen toistensa lomaan huokoisten mutta selkeästi jäsenneiltyjen puoliyksityisten, puolijulkisten ja -julkisten tilojen kautta edesauttaa sitä, että asukkaat ottavat asunnon ulkoisia tiloja käyttöönsä (van Dorst, 2005).

Sisä- ja ulkotilojen monipuolinen yhdisteleminen on kiinnostava haaste uudisrakennusten suunnittelulle ja urbaanien talotyyppien kehittelylle. Vaikka tuore tutkimus käsittelee asumisen ympäristöjä kokonaisvaltaisesti, sisä- ja ulkotilan rajaa häivyttäen (esim. Hasu, 2014; Maununaho, 2018), ovat sisä- ja ulkotilojen väliset jatkumot niukasti tarkasteltu aihealue asuntosuunnittelun ohjeistuksissa. Tulokset alleviivaavat sen huomioimista, miten asukkaat liikkuvat sisään ja ulos asunnon sisäosan ja asuntokohtaisen ulkotilan välillä ja miten he voivat oleskella ulkotiloihin avautuvien näkymien läheisyydessä. Lisäksi tuloksista välittyy tarve huomioida suunnittelussa se, miten asunnon ulkotila sallisi yksilölliset ja vaihtelevat käytöt. Merkittävässä roolissa eivät siis ole vain tilan muoto ja laajuus, vaan myös rajaavien pintojen materiaalit ja asuntokohtaisten ulkotilojen viereiset alueet sekä niiden julkisuusasteet. Avainasemaan nousevat tässäkin asukaslähtöisyys ja valinnan mahdollisuudet: sisä- ja ulkotilan kytkös tulisi tehdä mahdolliseksi, mutta sallia myös tilan yksilölliset käytöt.

### *Tilojen joustaminen erilaisiin tarpeisiin*

Fokusryhmäkeskusteluissa kävi ilmi, että koti merkityksineen on jatkuva prosessi, jossa sitä muovataan ja pidetään yllä. Aineistossa on lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka asukas sopeutuu tilaan tai sopeuttaa tarjolla olevia tiloja omiin tarpeisiinsa. Esimerkiksi saunatiloja käytetään pyykkihuoltoon tai varastotiloina (vrt. aiemmin käsitelty aputilojen tarve).

Monet tilat näyttäytyivät osallistujille aidosti monikäyttöisinä. Esimerkiksi asuntokohtaiset ulkotilat taipuivat moneen. Myös keittiö oli useassa asunnossa tilana monitoimintoinen. Sen mahdollinen yhdistyminen laajempaan

olohuoneesta tai ruokailuhuoneesta koostuvaan tilakokonaisuuteen laajensi edelleen koettuja toiminnallisia mahdollisuuksia. Tesomalla suhteellisen suurten kerrostaloasuntojen hyviä pohjia kiitettiin: huoneet olivat riittävän suuria, jotta niiden käyttötarkoituksia oli mahdollista muunnella. Esimerkiksi asukkaat, jotka olivat jääneet asumaan samaan asuntoon lasten muutettua pois, kokivat asumisväljyyden ja alueen kerrostaloasuntojen avarat pohjaratkaisut myönteisinä. Vapautunutta tilaa oli otettu käyttöön uusin tavoin, esimerkiksi kotitoimistoksi tai perheen äidin ensimmäiseksi ”omaksi huoneeksi”. Turun aineistossa puolestaan eräs perhe oli vuokrannut samasta kerrostalosta toisen asunnon, kun tilantarve oli kasvanut eikä lähistöltä ollut löytynyt suurempaa asuntoa. Lasten muutettua pois kotoa palveli vuokrattu huone kotikirjastona ja oli osallistujan lempipaikka kodissa.

Asumistarpeista tai niiden muutoksista keskusteltaessa nousi esiin myös useita pienempiä tai suurempia remontteja, rakentamista tai uusia tilaratkaisuja, jotka toivat asumiseen lisäarvoa ja tekivät asunnosta ”enemmän omannäköisen”. Suuri osa asukkaista ilmaisikin toiveen muokata asuntoa omien tarpeiden ja mieltymysten mukaiseksi, riippumatta siitä asuivatko he omistusasunnossa vai vuokralla. Tekeminen itse ja mahdollisuus vaikuttaa asuntoihin voivat olla myös arvo sinänsä. Alla olevassa kuvauksessa remontoimisen mahdollisuus liittyi oman paikan ottamiseen uusperheessä:

*No esimerkiksi siitä kun tulee siis taloon jossa, mä oon se, uutukainen. Ja henkisel tasol tietenkä että miten mut otetaan vastaan, äitipuolena. Mistä mä saan määrätä. Ja mikä on mun aluetta, mikä on meidän yhteistä aluetta. (..) [naurahtaa] Älvsby niin, se on semmonen muotti et sit se, on bulkkimyytynä ja pitäis sopii kaikkeen ja, kätevä käsistään kun mies on et pystytään muuttamaan myös, sitä olemassa olevaa taloa. Ja mahdollisuuksien mukaan jopa, tontin antaen myötä ja rakennuslupien niin vähän rakentaa lisää.*

Pirinen (2014) on todennut asuntojen muuttuvan elinkaarensa aikana asukkaiden yksilöllisten mieltymysten ja päämäärien mukana. Näin ollen asunto ei ole koskaan ”valmis” ja täydellisesti asukkaan mieltymystä vastaava, vaan ”jokapäiväinen elämä tuo suhteeseen satunnaisuutta, mikä estää täydellisen yhteensopivuuden saavuttamista asumisessa” (Pirinen, 2014, s. 13). Silti tiloja voidaan myös suunnitella sopimaan erilaisiin ja muuttuviin tarpeisiin.

*Erilaisiin tarpeisiin joustavat tilat suunnittelun näkökulmasta*

Ajatus ihmisen ja ympäristön vuorovaikutteisuudesta ja asumisen prosessuaalisuudesta onkin myös osa monia arkkitehtuurin alan teorioita (esim. Habraken,

1972; 1998). Habraken (1998) pitää vuorovaikutteista uudelleenmäärittämistä merkittävänä prosessina rakennetun ympäristön kestävyuden näkökulmasta. Se voi tapahtua monin eri tavoin ja monissa eri mittakaavoissa, kuten asuintilan, -rakennuksen tai -korttelin monikäyttöisyyden tai eri asteisen ja eri aikasykleillä toteutuvan tilallisen mukautumiskyvyn keinoin. Monikäyttöisyys korostaa sitä, miten tilajärjestelmä sellaisenaan mahdollistaa vaihtelevia käyttäjiä, kun taas mukautumiskyky viittaa tilojen fyysisten muutosten mahdollisuuksiin. (Schneider & Till, 2007; Schmidt & Austin, 2016).

Monikäyttöisyyden tarve nousi tuloksissa esiin niin asunnon kuin asuntokohtaisten ja jaettujen ulkotilojen kohdalla. Aidosti monikäyttöinen asuinhuone on kuitenkin melko kookas, ihannetapauksessa esimerkiksi 3,6 metriä leveä ja 4,0 metriä syvä (Schneider & Till, 2007, s. 186, ks. myös Leupen, 2006). Monikäyttöinen asunto on taas useiden monikäyttöhuoneiden ja keskeisen hallin yhdistelmä (Leupen, 2006). Asuntojen hintojen ollessa korkeat varsinkin kasvukeskuksissa, on ylimääräisten huononeliöiden varaaminen useisiin huonetiloihin asukkaalle kallis vaihtoehto. Asukkaiden kokemuksista kävi ilmi, että myös pienemmät ja tarvittaessa suljettavat tilat saattoivat tarjota tarvittavaa joustoa, esimerkiksi hiljaisen työtilan. Suunnittelussa olisikin huomioitava monipuolinen kalustettavuus tilojen koosta huolimatta sekä asukkaiden mahdollisuus vaikuttaa huone- ja tilajakoihin sekä -kokoihin.

Aiheesta on runsaasti kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta, ja Suomessakin asuntojen joustavuutta on käsitelty rakennusesimerkkien valossa ja kategorisoiden kahdessa väitöskirjassa (Krokfors, 2017; Tarpio, 2015). Tutkimuksemme keskittyy näistä poiketen asukkaiden näkökulmaan, jossa korostuivat erityisesti sellaisenaan käytettävissä olevat joustavuuden muodot, kuten monikäyttöisyys ja asumisen laajeneminen sisätilasta ulos.

Toisaalta nousi esiin myös tilallinen mukautumiskyky, mikä tukee myös muiden houkuttelevan asumisen aineiden toteuttamista suunnittelussa. Esimerkiksi pohjaratkaisultaan mukautuvissa asunnoissa asukas voi valita erilaisia, yksilöllisiin tarpeisiin sopivia, toissijaisten tilojen kattauksia. Myös suunnitteluratkaisut, jotka vaikuttavat asumisen aistikokemuksiin ja niiden hallintaan, liittyvät tilalliseen mukautumiskykyyn. Suunnittelun näkökulmasta joustavuus näyttäytyi siis edellä kuvattujen teemojen läpileikkaavana piirteenä.

## Johtopäätökset

Tarkastelimme artikkelissa sitä, mitkä tai minkälaiset tarjoumat tekevät asumisen tiloista asukkaalle viihtyisiä ja houkuttelevia. Pyrimme myös reflektimaan tuloksia siitä näkökulmasta, että ne palvelisivat mahdollisimman hyvin asukaskeskeisen suunnittelun tiedontarpeita. Toisin sanoen, rakentamaan

sillan asukkaiden eletyn arjen ja tarjoumien todellisuudesta yleispäteviin suunnitteluperiaatteisiin.

Jäljitimme asukkaille merkityksellisiä tarjoumia osallistavaa valokuvamenetelmää hyödyntävin fokusryhmähaastatteluin. Metodologisesti oleellista oli, että jäsenyykset lähtivät asukkaista itsestään, heidän kokemuksistaan asuinympäristöstä ja eletystä tilasta, sen sijaan että olisimme esittäneet heille valmiita kysymyksiä tai vastausvaihtoehtoja. Apuna toimivat asukkaiden ottamat valokuvat, joista käyty keskustelu helpotti asumisen koetun maailman yhdistämistä fyysiseen ja geometriseen maailmaan sekä sen suunnitteluvaihtoehtoihin.

Fokusryhmät pystyivät identifioimaan asumisensa kannalta merkityksellisiä seikkoja, jotka aineiston analyysissä yhdistimme tarjoumien kategorioiksi. Ne ovat artikkelin nimen mukaiset houkuttelevan asumisen ainekset: eri elämäntilanteissa toimivat asunnon toissijaiset tilat, miellyttävät aistikokemukset, toiminnallisesti ja kokemuksellisesti monipuoliset sisä- ja ulkotilojen väliset jatkumot sekä tilaratkaisujen joustavuus. Analyysissä kategorioiden sisällä näyttäytyi myös tarjoumien yksilöllisyys, moninaisuus ja monimuotoisuus, mutta yleistävä kategorisointi auttoi suodattamaan niistä suunnittelulle hyödyllistä tietoa.

Kiinnostavaa on myös se, mitä menetelmä ei tavoittanut. Asukkaiden kuvissa ei näkynyt lainkaan toisia ihmisiä, ja sosiaalisten tilanteiden kuvailut olivat aineistossa harvinaisia. Myöskään asunnon yksityisimpiä tiloja, esimerkiksi makuuhuoneita, ei juuri kuvattu. Syyt voivat olla joko käytännöllisiä tai liittyä siihen, mitä osallistajat halusivat näyttää tutkijoille ja muille fokusryhmäläisille, mitä taas piilottaa katseilta (Loopmans ym., 2012; Rose, 2016, s. 324). Valokuva-aineisto saattaa kallistua kohti visuaalisesti helposti esitettäviä seikkoja (da Silva Vieira & Antunes, 2014). Osallistajat keskustelivat suhteellisen vähän esimerkiksi asuntojen pohjista ja eri tilojen välisistä suhteista, minkä yksi syy voi olla niiden hankala tallentaminen yksittäiseen valokuvaan. Tulos eroaa Pirisen (2014, s. 234) tietynlaisiin asuntotyyppeihin kohdistuvasta tutkimuksesta, jossa valokuvia käytettiin muiden menetelmien rinnalla, ja jossa myös asuntojen koko ja tilojen väliset suhteet nousivat esiin. Toisaalta tutkimuksemme osallistajat kuvasivat usein esimerkiksi moniaistisia asumisen kokemuksia, kuten tuoksua ja ääniä, käyttäen valokuvausta luovasti myös näiden ei-visuaalisten kokemusten esittämiseen. Laadullisesta aineistosta ei myöskään voida tehdä määrällisiä yleistyksiä. Tulosten yleistettävyyttä lisää kuitenkin se, että aineistossa kuultiin heterogeenistä ja jopa suhteellisen laajaa asukasjoukkoa, joka keskusteli asumisestaan fokusryhmittäin.

Tarjoumat syntyvät monitahoisissa vuorovaikutuksissa ympäristön ja kokijan välillä eikä tarjoumia siis voi suoraan suunnitella. Suunnittelulla voidaan sen sijaan vahvistaa houkuttelevan asumisen aineksia eli yleisempiä

tarjoumien kategorioita. Tarjoumia koskeva laadullinen tutkimus osoittautui tutkimuksessamme toimivaksi tavaksi tuottaa suunnitteluun pohjatietoa asumisen topologiasta eli kokemuksellisuudesta topografisen ja geometrisen tiedon rinnalle (vrt. Nethercote & Horne, 2016). Teollisen asuntotuotannon kritiikki osoittaa, että kaivataan selkeitä periaatteita, joilla hankkeiden laatua voidaan arvioida myös asukkaan näkökulmasta.

Tulosten valossa asuntosuunnittelussa tulisi huomioida paremmin tilojen kokemuksellisuus ja asukastarpeiden moninaisuus tilan käytettävyyden ja käytännöllisyyden ohella. Tämä on tärkeää myös asunnon toissijaisissa tiloissa sekä asuntokohtaisissa ulkotiloissa. Asumisen aistikokemuksiin vaikuttavat rakennusten jäsentelyn ja suuntausten valinnat eri mittakaavoissa sekä luonnon ja rakennetun ympäristön että sisä- ja ulkotilojen monipuolinen yhdisteleminen. Nämä seikat luovat kiinnostavia haasteita paitsi urbaanien talotyypin kehittelyyn myös kaupunkisuunnitteluun. Sisä- ja ulkotilojen tärkeäksi koettua jatkumoa tukevat selkeästi merkityt puoliyksityiset ja puolijulkiset tilat, jotka rakentavat tilasarjan yksityisen ja julkisen välille. Asuntosuunnittelun näkökulmasta tärkein viesti onkin, että tilojen elinkaaren aikana muunneltavissa oleva käyttö tulee huomioida jo suunnitteluvaiheessa. Eri asteinen tilallinen joustavuus on houkuttelevan asumisen aineksia läpileikkaava piirre, jonka tulisi määrittää asuntojen suunnittelua.

#### KIRJALLISUUS

- Beute, F. (2014). *Powered by nature: the psychological benefits of natural views and daylight*. Doctoral dissertation. Eindhoven: Eindhoven University of Technology. <https://doi.org/10.6100/IR780722>
- Bhatti, M., Church, A., Claremont, A. & Stenner, P. (2008). I love being in the garden: Enchanting encounters in everyday life. *Social & Cultural Geography*, 10(1), 61-76. <https://doi.org/10.1080/14649360802553202>
- Bille, M. (2015). Lighting up cosy atmospheres in Denmark. *Emotion, Space and Society*, 15, 56-63. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2013.12.008>.
- Broberg, A.; Kyttä, M. & Fagerholm, N. (2013). Child-friendly urban structures: Bullerby revisited. *Journal of Environmental Psychology*, 35, 110-120. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2013.06.001>
- Clapham, D. (2011). The Embodied Use of the Material Home: an Affordance Approach, *Housing, Theory and Society*, 28(4), 360-376. <https://doi.org/10.1080/14036096.2011.564444>
- Coolen, H. (2015). Affordance based housing preferences. *Open House International*, 40(1), 74-80.
- Coolen, H. & Meesters, J. (2012a). Editorial special issue: house, home and dwelling. *J Hous and the Built Environ*, 27, 1-10. <https://doi.org/10.1007/s10901-011-9247-4>
- Coolen, H. & Meesters, J. (2012b) Private and public green spaces: meaningful but different settings. *J Hous and the Built Environ*, 27, 49-67. <https://doi.org/10.1007/s10901-011-9246-5>
- da Silva Vieira, R. & Antunes, P. (2014). Using photo-surveys to inform participatory urban planning processes: Lessons from practice. *Land Use Policy*, 38, 497-508. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2013.12.012>
- Finlay, S.; Pereira, I., Fryer-Smith, E., Charlton, A. & Roberts-Hughes, R. (2012). *The way we live now: what people need and expect from their homes*. Research report for the Royal Institute of British Architects, Home wise, RIBA. [viitattu: 18.5.2020] <https://www.ipsos.com/sites/default/files/publication/1970-01/sri-riba-the-way-we-live-now-may-2012.pdf>

- Fozdar, F. & Hartley, L. (2014). Housing and the Creation of Home for Refugees in Western Australia. *Housing, Theory and Society*, 31(2), 148-173. <https://doi.org/10.1080/14036096.2013.830985>
- Gibler M., K. & Tyvimaa, T. (2014). The Potential for Consumer Segmentation in the Finnish Housing Market. *Journal of Consumer Affairs*, 48(2), 351-379. <https://doi.org/10.1111/joca.12037>
- Gibson, J. (1979) *The Ecological Approach to Visual Perception*. Boston: Houghton Mifflin.
- Hasu, E. (2014). Governing domestic space: Townhouse related living, gardens and the home- making process in Finland, Teoksessa *Proceedings of the 6th Annual Architectural Research Symposium in Finland 2014: Designing and planning the built environment for human well-being*. Oulu, Finland, 86–103.
- Hasu, E. (2017). *Asumisen valinnat ja päätöksenteko paljastettuina: "Mitä kaikkea me ei tajuttukaan kun tähän muutettiin ja mökistä luovuttiin"*. Väitöskirja. Doctoral Dissertations 43/2017. Espoo: Aalto yliopisto.
- Harper, D. (2002). Talking about pictures: A case for photo elicitation. *Visual Studies*, 17(1), 13-26. <https://doi.org/10.1080/14725860220137345>
- Helander, H. (2020). Korjausliike kohti hyvinvointia. Arkkitehtiliitto Safan blogi [julkaistu: 23.1.2020] <https://www.safa.fi/blogi/korjausliike-kohti-hyvinvointia/>
- Hellinga, H. I. (2013). *Daylight and View: The Influence of Windows on the Visual Quality of Indoor Spaces*. Doctoral dissertation. Delft: Delft University of Technology.
- Heft, H. & Kyttä, M. (2006). A psychologically meaningful description of environments requires a relational approach. *Housing, Theory and Society*, 23(4), 210–213. <https://doi.org/10.1080/14036090600909550>
- Huttunen, H.; Hasu, E., Hirvonen, J.; Tervo, A. & Ullrich T. (2015). *Uusi suomalainen unelmakoti? Asukasnäkökulma townhouse-asumiseen*. Aalto-yliopiston julkaisusarja TAIDE + MUOTOILU + ARKKITEHTUURI 6/2015. Helsinki: Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos
- Ilmonen, M. (2007). Vetovoimainen kerrostalo. Teoksessa *Kerrostalojen kehittäminen, talotyöppöselvitys*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2007:10. Helsinki: Kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Jacobs, J., M. & Merriman, P. (2011). Practising architectures. *Social & Cultural Geography*, 12(3), 211-222. <https://doi.org/10.1080/14649365.2011.565884>
- Junnto, A. (2008). Asumisen muutos ja tulevaisuus. Rakennetarkastelu: erilaistuva asuminen. Osaprojekti 1, Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kahila-Tani, M. & Kyttä, M. (2017). Laajapohjaisella vuorovaikutuksella kohti vaikuttavaa osallistumista. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, s. 137-160.
- Kellert, S. R. (2005). *Building for Life: Designing and Understanding the Human-nature Connection*. Washington, DC: Island Press.
- Kellert, S. & Calabrese, E. (2015). *The Practice of Biophilic Design*. <http://www.bullfrogfilms.com/guides/bioguide.pdf>
- Kerr, S.; Gibson, C. & Klocker, N. (2008). Parenting and neighbouring in the consolidating city: The emotional geographies of sound in apartments. *Emotion, Space and Society*, 26, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2017.11.002>
- King, P. (2017). *Living Alone, Living Together : Two Essays on the Use of Housing*: Vol. First edition. Melbourne: Emerald Publishing Limited.
- Kohon, J. & Carder, P. (2014). Exploring identity and aging: Auto-photography and narratives of low income older adults. *Journal of Aging Studies*, 30, 47-55. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2014.02.006>
- Krokfors, K. (2017). *Time for space: typologically flexible and resilient buildings and the emergence of the creative dweller*. Väitöskirja. Espoo: Aalto yliopisto.
- Kuoppa, J.; Nieminen, N.; Ruoppila, S. & Laine, M. (2019). Elements of desirability: exploring meaningful dwelling features from resident's perspective. *Housing Studies*. <https://doi.org/10.1080/02673037.2019.1680812>
- Kyttä, M., Broberg, A., Tzoulas, T. & Snabb, K. (2013). Towards contextually sensitive urban densification: Location-based softGIS knowledge revealing perceived residential environmental quality. *Landscape and Urban Planning*, 113, 30–46. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2013.01.008>

- Kyttä, M.; Oliver, M.; Ikeda, E.; Ahmadi, E.; Omiya, I. & Laatikainen, T. (2018) Children as urbanites: mapping the affordances and behavior settings of urban environments for Finnish and Japanese children. *Children's Geographies*, 16(3), 319-332. <https://doi.org/10.1080/14733285.2018.1453923>
- Lapintie, K. (2010). Intohimon hämärä kohde - Mitä asukas haluaa? *Yhdyskuntasuunnittelu*, 48(2), 41-57.
- Lehtonen, H. (2010). Kaupunkiasumisen monimuotoisuus, palvelut ja james-konsepti. Teoksessa Norvasuo, M. (toim.) *Asutaan urbaanisti! Laadukkaaseen kaupunkiasumiseen yhteisellä kehittelyllä, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 99*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Leupen, B. (2006). Polyvalence, a concept for the sustainable dwelling. *Nordic Journal of Architectural Research*, 19(3), 23-31.
- Loopmans, M., Cowell, G. & Oosterlynck, S. (2012). Photography, public pedagogy and the politics of place-making in post-industrial areas. *Social & Cultural Geography*, 13, 699-718. <https://doi.org/10.1080/14649365.2012.723734>
- Maier, R. A., Fadel, G. & Battisto, D. (2009). An affordance-based approach to architectural theory, design, and practice." *Design Studies*, 30, 393-414. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2009.01.002>
- Maununaho, K. (2018). Ihmisen näkökulma integroidun asumisen jaetuissa tiloissa. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 56(4), 28-44.
- McCarthy, L. (2018). (Re)conceptualising the boundaries between home and homelessness: the *unheimlich*. *Housing Studies*, 33(6), 960-985. <https://doi.org/10.1080/02673037.2017.1408780>
- Nethercote, M., & Horne, R. (2016). Ordinary vertical urbanisms: City apartments and the everyday geographies of high-rise families. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 48(8), 1581-1598. <https://doi.org/10.1177/0308518X166645104>
- Nylander, O. (2002). *Architecture of the Home*. Iso-Britannia: John Wiley & Sons Ltd Publications.
- Paredes, C. (2016). *Daylighting and Architectural Quality. Aesthetic Perception of Daylit Indoor Environments*. Doctoral dissertation. Trondheim: Norwegian University of Science and Technology.
- Paterson, M. (2017). Architecture of sensation: Affect, motility and the oculomotor, *Body & Society*, 23, 3-35. <https://doi.org/10.1177/1357034X16662324>
- Pirinen, A. (2014). *Dwelling as a product. Perspectives on housing, users and the expansion of design*. Väitöskirja. Aalto University publication series, 12/2014. Helsinki: Aalto yliopisto.
- Robinson, J. (2004). *Architecture of Institution & Home. Architecture as Cultural Medium*. Väitöskirja. Delft: Delft University of Technology.
- Rose, G. (2016). *Visual Methodologies. An Introduction to Researching with Visual Material*, 4th ed. London: Sage Publications Ltd.
- RT Rakennustieto Oy. (2008). *RT 93-10937, Asuntosuunnittelu. Eteinen ja kulkuyhteydet*. Saatavilla: <https://kortistot.rakennustieto.fi/kortit/RT%2093-10937>
- RT Rakennustieto Oy. (2009). *93-10945 Asuntosuunnittelu. Säilytys*. Saatavilla: <https://kortistot.rakennustieto.fi/kortit/RT%2093-10945>
- Schmidt III, R. & Austin S. (2016). *Adaptable Architecture: Theory and Practice*. London: Routledge.
- Schneider, T. & Till, J. (2007). *Flexible Housing*. Amsterdam, Boston: Architectural Press.
- Soaita, A. M. & McKee, K. (2020). Researching Home's Tangible and Intangible Materialities by Photo-Elicitation. *Housing, Theory and Society*. DOI: 10.1080/14036096.2020.1738543
- Steele, W. & Keys, C. (2015). Interstitial Space and Everyday Housing Practices, *Housing, Theory and Society*, 32(1), 112-125. <https://doi.org/10.1080/14036096.2014.938866>
- Tarpio, J. (2015). *Joustavan asunnon tilalliset logiikat: Erlaisiin käyttöihin mukautumiskykyisen asunnon tilallisista lähtökohdista ja suunnitteluperiaatteista*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.
- Tervo, A. & Hirvonen, J. (2019). Solo dwellers and domestic spatial needs in the Helsinki Metropolitan Area, Finland. *Housing Studies*. DOI: 10.1080/02673037.2019.1652251
- Tervo, A. & Lilius, J. (2017) Urbanien yksinasujien asuintiloiveita. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 55(1).
- Tregenza, P. & Wilson, M. (2011). *Daylighting: architecture and lighting design*. New York: Routledge. ISBN 978-0-419-25700-4
- van Dorst, M. (2005). *Physical conditions for social interaction in the home environment*. Conference 'Doing, thinking, feeling home: the mental geography of residential environments', Delft, 14-15.10.2005.



# Better Living Environment Today, More Adaptable Tomorrow?

## Comparative Analysis of Finnish Apartment Buildings and their Adaptable Scenarios

Sini Saarimaa, Sofie Pelsmakers

**In Finland, maximising urban land value has often resulted in urban housing designed for increased efficiency. The study highlights how this efficiency, reflected for example in deeper plans and reduced apartment daylighting, limits dwellers' opportunities to adapt spaces to their changing needs over time. This study evaluates the adjustment potential of two case study apartment buildings within the Finnish urban housing context. These cases represent a broader set of housing built in 2019 or planned for 2020–2022 in Finland's largest urban areas. As illustrated by comparative scenarios, the study cases generally lack much capacity to accommodate change, though this limitation can be improved. The results are discussed in the light of the inter-relationship between housing adaptability, dwelling quality, and apartment and building typology, in addition to urban block design at the city plan level.**

*Keywords: adaptability; flexibility; housing; design; quality; sustainability.*

## Introduction

By 2050, two-thirds of the world's population is expected to be living in urban areas, with 55% already an urban dweller today (UN, 2018). Finland also follows a similar trajectory: the majority of new dwellings are, and will be, apartment buildings built in urban areas (Vainio, 2016; RT, 2019). Urbanisation comes with increasing concerns about the reduction in housing design quality in urban areas around the world (see e.g. Finlay et al., 2012; Punter, 2010), which is often driven by the need to maximise land value and to increase the number of units per plot and per building. In Finland, this trend has manifested in an increased number of small studio units (Karikallio et al., 2019), deeper building plans and, for example, poorly daylit spaces (see e.g. Helander, 2020).

Simultaneously, the Finnish construction sector must move towards a circular economy to enable Finland to become carbon neutral in 2035 (Finnish Government, 2020). The circular economy aims at keeping products in use and circulation for as long as possible (e.g. Huuhka & Vestergaard, 2019). In construction, this means increased attention should be paid to the use and demolition phase of a building, alongside the construction phase. Clearly, during a building's life cycle, changes in use will be inevitable due to changing needs of dwellers, and over different generations. The need for change can be driven by, for example, the pronounced individualisation in our society leading to different ways of living; new work and leisure practices promoted by growing digitalisation; the diversification of households and family structures; and demographic change (Junnto, 2008; 2010). These issues highlight the need for apartment adaptability potential. Indeed, a building's inability to adapt to the changing needs of dwellers might become a barrier to the goals of the circular economy, when buildings need to be replaced, instead of being able to be adjusted (Huuhka & Vestergaard, 2019, p. 38).

Hence, any new apartment building should be able to spatially adapt in time and meet different dwellers' needs and expectations, to support citizens' well-being (e.g. Jusan & Sulaiman, 2005) and the broader sustainability of the built environment (e.g. Huuhka & Vestergaard, 2019). Yet this adaptability potential is not reflected in recent Finnish housing production, despite principles of housing flexibility and adaptability being a development objective - although not well-characterised - for construction since the 1990s in Finland (Hakaste, 2015). According to the National Building Code, housing design should not only promote the functionality of housing, but also its suitability for different and changing needs (National Building Code of Finland GI, 2005). However, without monitoring or specifications, adaptability has been interpreted as a recommendation, rather than a mandatory requirement in housing design in Finland.

It is against this background that the paper examines the potential of Finnish apartment buildings to adapt over time, and how to improve this potential. After setting out a brief theoretical basis for the adaptability in housing and implications for housing quality, the paper presents an evaluation model used to study potential apartment adaptability in selected case studies, leading to proposed alternative, adjustable apartment scenarios. Comparison of the original cases and their alternative scenarios enables a discussion about the future Finnish housing stock, and the inter-relationship of housing adaptability and other living environment qualities.

## Theoretical background

### *Spatial adaptability*

Buildings are usually presented as if they were constant artefacts. In reality, all buildings eventually change, even if they are not specifically designed for adaptation. Homes, to a greater or lesser extent, are modified by their users throughout their lifespan, whether the designer intended this or not (Brand, 1994). There is an extensive research tradition relating to the flexibility and adaptability of housing architecture (e.g.; Habraken, 1972; 1998; Schneider & Till, 2007; Leupen, 2006; Schmidt & Austin, 2016; Krokfors, 2017; Pinder et al., 2017; Braide, 2019). These concepts are usually divided into two subcategories: the multi-usability approach (often labelled as ‘multi-functionality’ or ‘polyvalence’, but also ‘adaptability’) and the transformability approach (often labelled as ‘flexibility’, ‘modifiability’ or ‘transformability’). In general, the multi-usability approach emphasises how a fixed spatial configuration can allow for varied uses of a building or a dwelling, whereas the transformability approach covers physical changes in a building or a dwelling. These two main perspectives, which have long been present in international research discussions, were also reported as the spatial principles of the ability to adapt in the Finnish housing context (Tarpio, 2015). However, this conceptual division can also be somewhat artificial and might increase misconceptions about the subject (Schmidt & Austin, 2016) because of overlaps in the two perspectives. The recent categorisations have used the term adaptability as the main umbrella for the capacity of a building to be adjusted to suit new situations (see Schmidt & Austin, 2016; Pinder et al., 2017) with both passive and active ways of adjustment. For example, Schmidt & Austin (2016) see adjustability, versatility, refitability, scalability, convertibility, and movability as subtypes of adaptability. Thus, the terminology of the discipline is far from unambiguous.

Occupants’ practical needs, social demands and housing aspirations are regarded in this study as drivers for any housing adaptability potential. In this



**FIGURE 1** Illustration of the difference between the apartment 'support' (on the left) and 'infill' (in the middle), as used in this study. The illustration on the right presents 'support' and 'infill' together. The apartment 'support' i.e. community-controlled and slower changing building aspects, as used in this study, is highlighted in darker grey. The apartment 'infill', as used in this study, can be adjusted more easily by dwellers, and is highlighted in lighter grey. Storage cabinets and replaceable furniture are highlighted in a light grey dashed line. The arrow indicates the apartment entrance.

paper, the term adaptability is used to reflect its broad meaning (Schmidt & Austin, 2016), and the study is focused on adjustable spaces; hence both terms are used interchangeably in this paper. Adjustability "involves ensuring that the 'stuff' inside the building, such as -- fixtures --, can be reconfigured" to meet the changing needs (Schmidt & Austin, 2016, p. 70). Related to this, the architect and theorist Habraken (1972; 1998) proposed the constructive concepts of 'support' (or 'base-building') and 'infill' (or 'detachable unit'), as long ago as in the 1960s. According to Habraken, 'infill' is the part of the apartment's structure that a household controls and can therefore adjust, and 'support' is the part of the apartment's structure that a larger community is responsible for, and therefore a part that a household cannot usually easily adjust (Fig 1). These concepts show that the need for change is greater and more quickly manifested at the interior arrangement of an apartment (see also Brand, 1994). In this study, with Finnish housing as subject, structure, skin and services are regarded as elements which are part of the community-controlled, slower changing building 'support'. Also, serviced bathrooms are included in the 'support' in this study, because their adjustment

usually requires special permits and special skills in apartment buildings in Finland. The remaining apartment aspects are usually controlled by the household, i.e. they are regarded as apartment 'infill' (Fig 1). Indeed, by changing the properties of the building 'support', it is possible to facilitate, complicate or hinder the possible variations of 'infill' adjustments. This is illustrated in this study by two apartment building cases, and their focus apartments.

### *Housing quality*

Generally, housing quality includes aspects ranging from neighbourhood setting to dwelling detailing (Bonaiuto et al., 1999). Housing quality is influenced by physically measurable factors, such as noise, indoor air quality and energy efficiency (UKGBC, 2016), and also by "non-measurable" attributes (e.g. Nylander, 2002). Housing quality has been too little studied from dwellers' perspective, especially in the scale of dwellings (Kuoppa et al., 2019), but there are some interesting observations. For example, connections between interior and exterior spaces are valued by dwellers (Kuoppa et al., 2019), as are good daylighting conditions (Finlay et al., 2012; Kuoppa et al., 2019). Also of value are spacious 'main living spaces' (i.e. living, kitchen and dining areas) to enable socialising, but also private space away from other household members (Finlay et al., 2012). Furthermore, sufficient utility space was also considered a desirable housing quality (Kuoppa et al., 2019).

A few studies also explore the relationship between housing qualities valued by dwellers and housing adaptability (e.g. Kuoppa et al., 2019; Finlay et al., 2012; Wong, 2010; Atlas & Özsoy, 1998). For example, in the study of Finlay et al. (2012), flexibility in the 'main living spaces' was noted as a particularly appreciated quality by dwellers. Kuoppa et al. (2019; 16) emphasise that dwellers "wished for flexible housing solutions or possibilities to modify and influence their dwelling — to better suit their needs and ambitions." Moreover, Atlas & Özsoy (1998, p. 315) state that adaptability is "one of the essential spatial features for residential satisfaction." As such, adaptability might be considered a desirable housing quality aspect from a dweller's perspective, even if attitudes to preferred dwelling layouts varied based on the life stages of respondents (Finlay et al., 2012). Given that urban living expectations are diversifying (Juntto, 2008; 2010) and household and family structures are changing (Keurulainen, 2014), this creates consequences for preferred living arrangements. Additionally, benefits of adaptable dwellings for residents include long-term social sustainability by providing stability and agency when dwellers can stay in the same community for longer if their spatial needs can be accommodated through adaptability rather than moving (Femenias & Geromel, 2019). Hence, adaptability also supports the inclusion of a diversity of people.

## Research methods

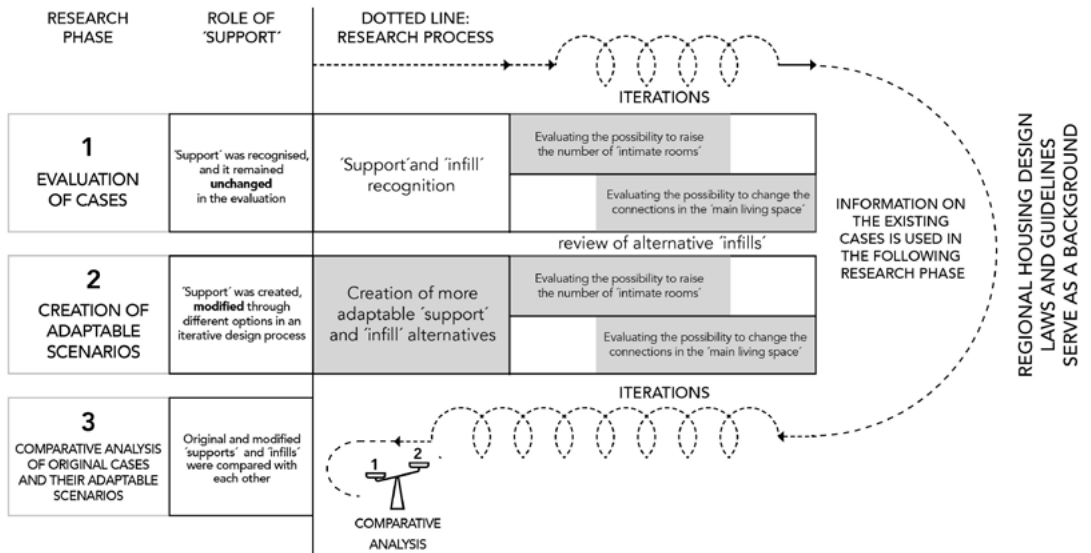
### *Building and apartment selection*

The material used in this paper consists of two Finnish apartment buildings to be constructed between 2020–2022, purposively selected from a larger sample. In these two buildings, the focus is on apartments over 36 m<sup>2</sup> in size: altogether seven apartments sized between 37–83 m<sup>2</sup> were included. This study focuses on the adjustability of multi-room dwellings. Also, evaluation indicators were formed to serve this focus. The exclusion of small (e.g. 36m<sup>2</sup> and under) apartments is justified because it is more reasonable for that size range to study joining possibilities to other apartments, or the use of e.g. adaptable furniture. However, such study is excluded here.

The data was collected from the Finnish housing sale website Etuovi at the turn of 2019–2020 in a two-stage iterative process of data collection to ensure research validity. In the first stage, 60 cases were located and collected by searching for new apartment buildings put on the market in Finland's largest urban areas, i.e. Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu, and Turku (Kuntaliitto, 2019). Similar cases (often located on the same site) were not selected, but otherwise the first sufficiently differentiated buildings were added until data saturation was reached (i.e. when new cases no longer added new information). Some cases were changed during the process if there was insufficient plan material available. These 60 cases highlighted building features that appeared repeatedly, such as central staircases that serve many apartments and a large number of studio units that have windows in one direction only. This sampling strategy most likely captures the salient features of the Finnish housing production of today and the near future. In the second stage, the data collection of the 60 cases led to the selection of two cases for in-depth analysis. The two selected cases (from now on referred to as 'the cases') are considered to be representative of the larger sample, while allowing for diversity in their qualitative characteristics. This diversity is described in more detail in the result section and is based on a characterisation of cases in accordance with their staircase location, because this influences dwelling characteristics.

### *Research-by-design*

Recent research in the field of adaptable housing has focused on developing adaptability evaluation tools (e.g. Conejos et al., 2015). Many of these tools are checklists or quantitative models with little attention to in-depth design characteristics, especially in housing contexts. While quantitative models are useful for analysing large sets of building plans (e.g. Femenias & Geromel, 2019; Herthogs et al., 2019), they lack



**FIGURE 2** The first column indicates the research phases. The second column indicates what role 'support' had in the research phase. For the purposes of the first evaluation, the original 'support' was kept untouched. For the purpose of the second phase, i.e. the design of the more adaptable 'support' and alternative 'infill' options were developed through a multi-stage design process. In the third phase, the original and modified 'supports' and 'infills' were compared. All parts shown in grey contain iterative design activities.

a detailed evaluation of how a building's community-controlled 'support' can foster dweller-driven 'infill' adjustments. This is acknowledged for example by Herthogs et al. (2019, 3), noting that their quantitative method "results in a loss of sensitivity compared to conventional architectural or sociological plan analysis". Given that the cases were under construction at the time of writing, real changes made by the dwellers could also not be analysed. Hence in this paper, a detailed evaluation was undertaken through architectural plan analysis, as a systematic synthesis process which includes a research-by-design approach. In this approach, design is used as a research tool "to explore, spatialise and visualize new concepts" (Vervoort & Pisman, 2016, p. 4) and "to understand the nature of a problem by the production of alternatives" (Vervoort & Pisman, 2016, p. 3). Research-by-design overcomes the research limitations arising from quantitative tools and working with buildings under construction. The study consists of three parts, two of which use design as a tool. These three parts are illustrated in Figure 2 and described in more detail in the following.

### *Phase 1: Evaluation of cases*

The cases were 3D modelled and their adjustability potential was evaluated through a systematic evaluation method, based around three main indicators, described below in Table 1. The summary indicators of Table 1 were further transformed into a 'traffic-light' system as an initial approach to objectively and transparently evaluate the adjustment potential of apartments, and to allow use of the evaluation by other researchers. In this process, habitable and closeable rooms of apartments are referred to as 'intimate rooms', according to Robinson's (2004, p. 176) terminology, because they offer greater privacy. In addition, the spaces shared with many household members, such as kitchen, living room and dining room, are referred to as 'main living space' after Finlay et al. (2012, p. 17).

### *Phase 2: Creation of adjustable apartment scenarios*

After the evaluation of the adaptability potential of the cases, as shown in Figure 2 and Table 1, alternative scenarios were created through research-by-design. For this study, the objective was the creation of alternative apartment plans with improved possibilities to be adjusted in the same sizes of units. This entailed the exploration of different 'infill' variations through iterative design drafts, which then influenced the creation of new alternative 'supports'. The indicators for adjustable apartments described in Table 1 above were used to create, evaluate and compare alternative adaptability scenarios. Moreover, the basic qualities of the existing case apartments, such as the number of bathrooms, utility areas and private outdoor areas, were retained (Tables 4–5).<sup>1</sup> (Note that the sizes of all existing and adapted apartments are rounded evenly in the work, so e.g.  $54.5\text{m}^2 = 55\text{m}^2$ .)

Excluded from this study were adaptation measures based on extra technical services to allow, for example, for different locations of kitchens or bathrooms, as these are likely to increase the cost of construction. In this study, changing the sizes of the apartments was also excluded. Hence this work excluded reviewing the division of larger apartments into smaller ones (or smaller ones combined into a larger one).

### *Phase 3: Comparative analysis of the original cases and their adaptable scenarios*

In the third phase, the original building plans were systematically compared to the new scenarios by means of the indicators described in Table 1, using a

---

1 Throughout the study, both the analysis and creation of the adaptable scenarios and the regional and national laws and guidelines were taken into account (see e.g. Finnish Land Use and Building Act 1999), as well as accessibility considerations for each apartment and the building's staircases.

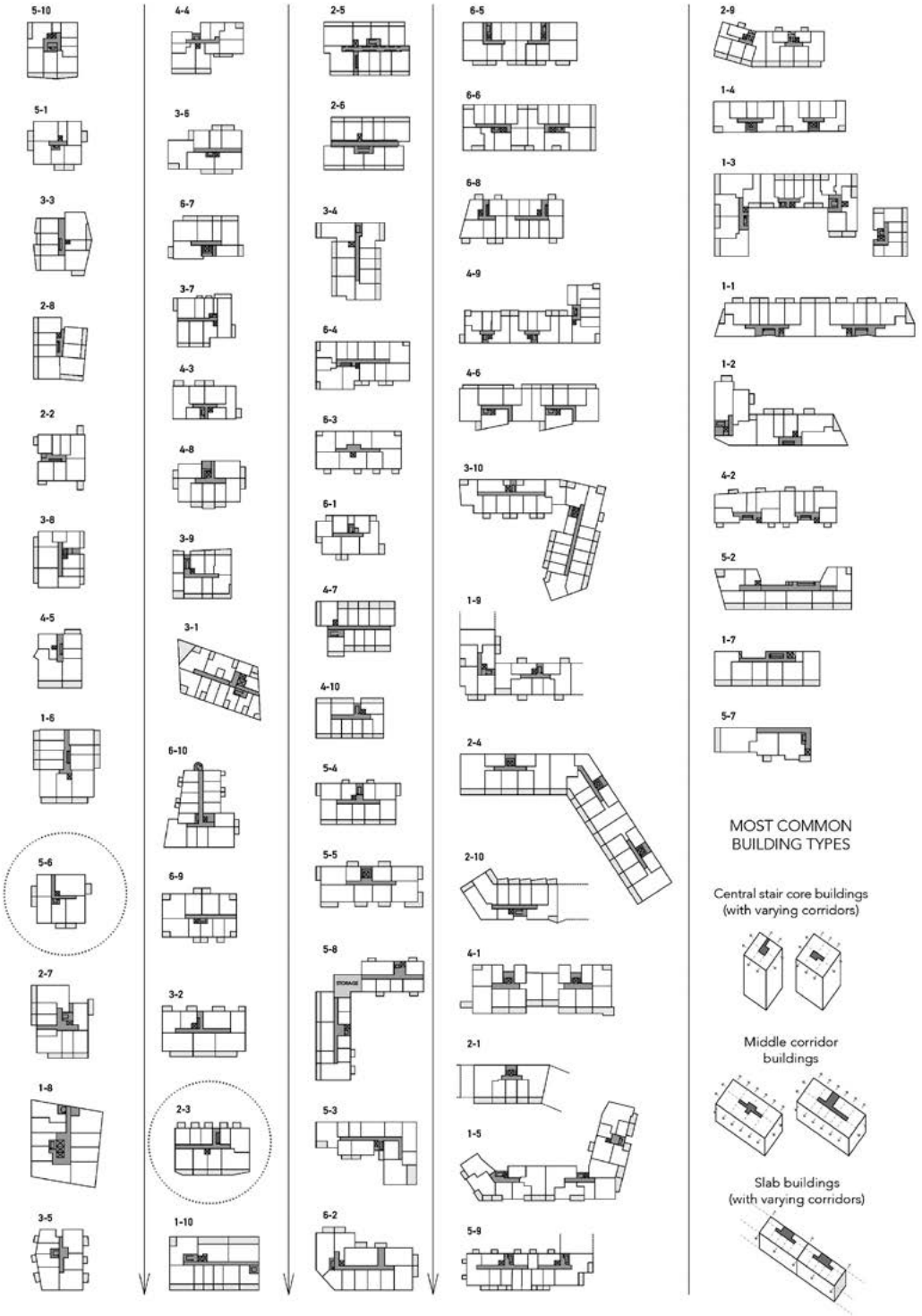


**TABLE 1** Evaluation indicators for adjustable apartments and their description as used in this study.

<b>Adjustable apartments: Evaluation indicators**</b>	<b>Description *</b>
Task: Mapping of the 'support' and 'infill'	Mapping of community controlled aspects of the apartment, such as load-bearing structure, facade, the kitchen's building services and bathrooms (i.e. 'support'), and the other parts which are dweller-controlled (i.e. 'infill'). This is based on, and adapted from, Habraken (1972; 1998), as described earlier. Reason: To evaluate an apartment's capacity to adapt from a user perspective, there is a primary need to first distinguish what usually can and cannot be easily changed by the users.
Indicator 1: Is it possible for a user to add an intimate room?	Identification and analysis of the possible number of intimate rooms. Reason: An apartment that accommodates a changeable number of 'intimate rooms' is more likely to meet the needs of various households of different sizes (e.g. Keurulainen, 2014) and with different needs (Junnto, 2008; 2010). For example, one of the common needs for dwelling adjustment is to provide an additional room (Wong, 2010, p. 177).
Indicator 2: Is it possible for a user to change the connections in the 'main living space'?	Identification and analysis of the different connections in the 'main living spaces' shared in the household unit. Reason: If the apartment's design can accommodate a number of options between 'main living space' connections, this will support dwellers' different preferences at different life stages. For example, some prefer open plan layouts (a joint space for preparing food, eating and spending time together), while others prefer a separate kitchen, dining and living room (Finlay et al., 2012, p. 24).
Indicator 3: Are there two or more orientations in the apartment?	Identification and analysis of the number of orientations and facades of the housing unit. Reason: A sufficient number of windows available is needed to allow the separation of spaces. Also, an apartment with more than one orientation is more likely to accommodate different spatial configurations (Živkovic & Jovanovic, 2012, p. 20).

\* All evaluations to be undertaken with case-specific regional and cultural design regulations and guidelines. For example, when studying the intimate rooms, only spaces that are at least 7m<sup>2</sup> size with a certain sized window were taken into account (RakMK G1 2005, p. 5); only windows with external access (outdoors/balcony) were considered in this study.

\*\* The terms adaptability and adjustability are used interchangeably in this paper.



traffic-light system. In this comparison, the characteristics of the apartment's building 'support' that enhanced or hindered the apartment's capacity for the adjustments of the 'infill' are discussed.

## Results

### *Overview of the 60 apartment cases and case selection for detailed study*

The 60 selected cases were first categorised according to their staircase configurations and the way in which the apartments were arranged around them (Fig 3). This is because the location of the staircases and potential corridors appeared to have a significant impact on dwelling characteristics. While there are clear distinctions between circulation systems of buildings (highlighted with darker grey, Fig 3) there are many gradations in between. Hence, rather than a strict categorisation of the case study buildings, a continuous gradation is more appropriate to describe the differences in the cases. The three most common building types were:

- central stair core buildings with varying corridors (for example, 5-10 to 3-9, Fig 3)
- middle corridor buildings (for example, 3-1 to 6-2, Fig 3)
- slab buildings with varying corridors (for example, 6-5 to 1-4, Fig 3).

On one end of the categorisation are central stair core buildings, most of which include some kind of middle corridor sections, gradually changing to elongated mid-corridor buildings, and to various kinds of slab buildings, most of which include middle corridor sections. On the other end are a few side-corridor typologies, which are clearly in the minority. The first two types, i.e. central stair core and middle corridor, represent the most common building types of the 60-case-study sample. For this reason, the two building cases for detailed study were selected from these categories and are a likely representative of these common types. The selected cases (circled in Fig 3) are located in different cities: case 5-6 is a central stair core building in Oulu, and case 2-3 is a middle-corridor building in Espoo.

#### ← FIGURE 3

The 60 cases selected in the first phase of the research. The two cases selected for more detailed discussion are marked with a dotted line. In this study, the five columns represent a continuous gradation of the collection of cases, as it is a more appropriate way to describe the differences of building types, compared to strict categories. Thus, the figure can be read as a continuous gradation starting from building 5-10 and ending to building 5-7. The series of numbers indicate the authors' chronological process of material search, not material categorisation. The darker grey shade indicates the circulation area and lighter grey shade indicates the apartment specific outdoor areas. Axonometric pictures on the bottom right illustrate the three most common building types in this sample.

EXISTING UNIT: ADJUSTABILITY EVALUATION - Building case 1				
Case	Task: Recognition of support and infill	Indicator 1: Is it possible for a dweller to add an intimate room?	Indicator 2: Is it possible for a dweller to change the connections in the 'main living space'?	Indicator 3: Are there two or more orientations in the apartment?
1B(A) 46m <sup>2</sup>				2 orientations, 2 facade planes
1B(B) 46m <sup>2</sup>				
1C 55m <sup>2</sup>		yes, but consequences (unusual room shape)	yes, but consequences (5.5 m <sup>2</sup> wasted area)	2 orientations, 2 facade planes
1D 73m <sup>2</sup>		yes, but consequences (e.g. window small and in bad position)		2 orientations, 2 facade planes

1 2 3 4 m

**TABLE 2** Existing case 1: adjustability evaluation. The dark grey colour ('traffic light red') indicates that the adaptability indicator is not met; middle grey colour ('traffic light yellow') means that it is partially met, and light grey colour ('traffic light green') that the adaptability indicator is met. Dotted line in plan indicates challenges in meeting the indicators. The separate kitchens are highlighted with hatched pattern. The arrow indicates the apartment entrance.

## Description of the two selected cases

The first case (Fig 4) is part of an area with several similar buildings under construction in Oulu. The selected case has a centralised stair and lift solution, located at the L-shaped intersection of two corridors, one end of which allows daylight in through a window opening. The four of the seven apartments per floor are dual aspect, i.e. they open in two directions. The building is almost square in its plan shape, from which stacked balconies protrude. The apartments are sized between 24–73m<sup>2</sup>.

The second case (Fig 5), located in Espoo, is part of an area currently being built, with several similar buildings also planned. The selected case has one set of straight stairs with a window providing daylight and connected to a central corridor which extends almost through the entire building. This leads to many single-aspect apartments, i.e. they open in one direction, distributed alongside the corridor as an efficient way to organise units. There are a total of nine apartments per floor, of which only four are dual aspect. Tunnel-like studios and one-bedroom apartments are placed on both sides of the corridor. The majority of apartments are sized between 28–48m<sup>2</sup>, with three larger apartments sized between 59–84 m<sup>2</sup>.

### Existing case studies: adaptability evaluation

In general, neither of the two cases allow for much adjustment potential, though case 1 is more robust in supporting dwellers' changing needs in the future; this is highlighted in Tables 2 and 3, which use a traffic-light system to indicate greater or lesser adaptability potential in accordance with the key indicators for adjustable apartments, as described in Table 1. Here, the traffic light system is illustrated with black and white figures in the following manner: the dark grey colour ('traffic light red') indicates that the adaptability indicator is not met; middle grey colour ('traffic light yellow') means that it is partially met, and light grey colour ('traffic light green') that the adaptability indicator is met.

For case 1, the only indicator that is met in all but one apartment is indicator 3, i.e. there are two or more orientations in the apartment, a principle which promotes a dwelling's ability to adapt (Živković & Jovanović, 2012, p. 20). However, in all cases, other reasons prevent the realisation of adaptability (Table 2). Despite one-bedroom apartments being reasonably sized (45–55m<sup>2</sup>) and including different variations of open plan layouts with a separate bedroom, only types 1C and 1D enable changing of the 'intimate rooms', as shown in Table 2. However, this is not without problems: while a two-bedroom option is possible in apartment 1C, this creates an impractical room shape (if the bathroom area does not change). Moreover, in the original case 1C, the presence of several windows on the long exterior apartment wall allows the division of the spaces into separate

EXISTING UNIT: ADJUSTABILITY EVALUATION - Building case 2				
Case	Task: Recognition of support and infill	Indicator 1: Is it possible for a dweller to add an 'intimate room'?	Indicator 2: Is it possible for a dweller to change the connections in the 'main living space'?	Indicator 3: Are there two or more orientations in the apartment?
2B 48m <sup>2</sup>				
2C 59m <sup>2</sup>				2 orientations, 2 facade planes
2D 70m <sup>2</sup>			yes, but consequences (room demolition or large wasted area)	2 orientations, 2 facade planes
2E 84m <sup>2</sup>				2 orientations, 2 facade planes

1 2 3 4 n

**TABLE 3** Existing case 2: adjustability evaluation. The dark grey colour ('traffic light red') indicates that the adaptability indicator is not met; middle grey colour ('traffic light yellow') means that it is partially met, and light grey colour ('traffic light green') that the adaptability indicator is met. Dotted line in plan indicates challenges in meeting the indicators. The separate kitchens are highlighted with hatched pattern. The arrow indicates the apartment entrance.

kitchen and living areas, although at the expense of creating a large wasted circulation space near the entrance.

The larger two-bedroom apartment 1D could in principle support adaptability in terms of changing the number of 'intimate rooms', though in this case, room daylight would be compromised by a remaining single small window, located in a non-optimal position. In common for all cases, the window placements, in relation to the apartment shape and size, limit the further separation of the 'main living spaces'. For example, in apartment 1D, the kitchen area cannot be separated from the living-dining room, because in doing so, there would be no daylight in the kitchen. So while there is some adjustment potential in some of the units, the adjusted layouts are not optimal to enable adaptable living environments of good quality to accommodate dwellers' changing needs.

As Table 3 highlights, the efficiently organised apartments along either side of the middle corridor in case 2 are difficult to change. In common with some of the smaller case 1 apartments, narrow room shapes and deep plan layouts, as well as the existing window opening placements, hinder future adaptability possibilities. Therefore the 'main living spaces' cannot be split in any of the case 2 apartments by the dwellers, because the kitchen is dependent on the natural light of the living room space. Even the larger apartments (2C and 2E) offer little adaptability potential for the reasons described above. While building case 2 includes many single-aspect apartments, these are mainly small units not evaluated here. Most of the remaining larger apartment types meet indicator 3, i.e. there are two or more orientations in the apartment. Yet, despite meeting indicator 3, their window placements or deep plan configurations mean that the adaptation possibilities of indicators 1 and 2 are hindered. Case 2 illustrates that different adaptability indicators seem dependent on other dwelling quality parameters, specifically related to good daylighting conditions from an increased number of windows and with less deep apartment plans.

### Evaluation of alternative adaptability scenarios

















Given the generally less than optimal adaptation potential of the selected cases, research-by-design exercise explored how the apartments could be optimised for better adaptability. This led to a re-proportioning of the units and buildings (i.e. significant change of the 'support') to enable a variety of adaptability 'infill' scenarios with the same apartment basic qualities, floor area and number per floor. Per focus apartment, one new 'support' was created, and its adaptability potential was illustrated with alternative 'infill' scenarios. Tables 4 to 5 illustrate the evaluation of these new scenarios against the previously identified evaluation indicators.

EXISTING UNITS - Building case 1				
ALTERNATIVE SCENARIOS: ADJUSTABILITY EVALUATION - Building case 1				
Case	Task: Recognition of support and infill	Indicator 1: Is it possible for a dweller to add an 'intimate room'?	Indicator 2: Is it possible for a dweller to change the connections in the 'main living space'?	Indicator 3: Are there two or more orientations in the apartment?
1B 45m <sup>2</sup>		 An alcove, because of the size of the apartment		2 orientations, 4 facade planes
1C 55m <sup>2</sup>				2 orientations, 4 facade planes
1D 73m <sup>2</sup>				2 orientations, 4 facade planes

1 2 3 4

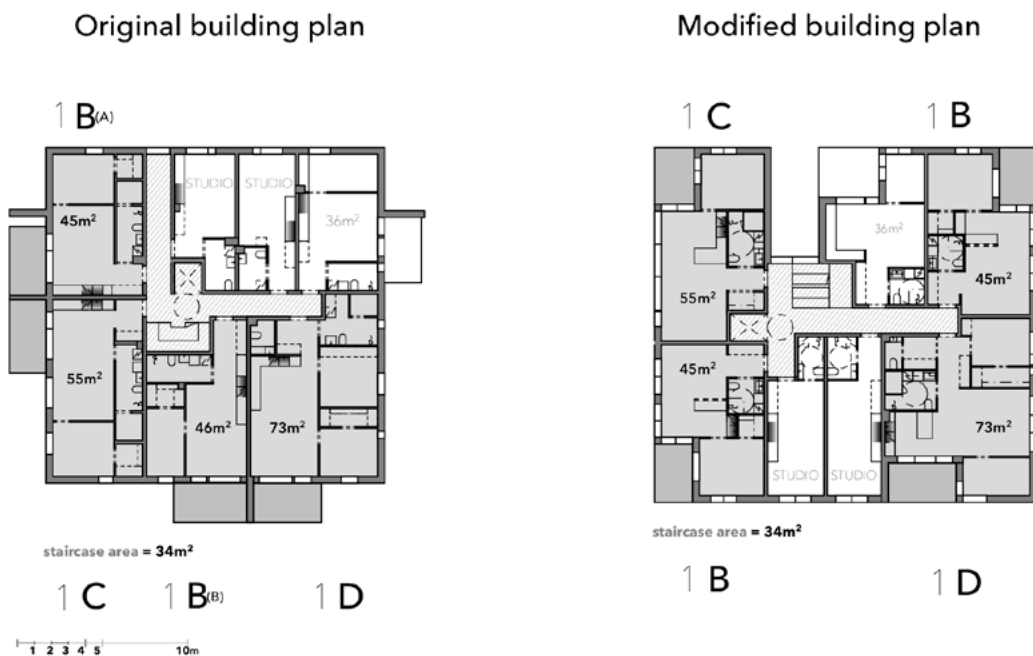
**TABLE 4** Adjustability evaluation of the scenarios for case 1. The light grey colour ('traffic light green') indicates that the adaptability indicator is met. The separate kitchens are highlighted with hatched pattern. The arrow indicates the apartment entrance.



EXISTING UNITS - Building case 2				
				
	<b>2B</b> 48m <sup>2</sup>	<b>2C</b> 59m <sup>2</sup>	<b>2D</b> 70m <sup>2</sup>	<b>2E</b> 84m <sup>2</sup>
ALTERNATIVE SCENARIOS: ADJUSTABILITY EVALUATION - Building case 2				
Case	Task: Recognition of support and infill	Indicator 1: Is it possible for a dweller to add an 'intimate room'?	Indicator 2: Is it possible for a dweller to change the connections in the 'main living space'?	Indicator 3: Are there two or more orientations in the apartment?
<b>2B</b> 48m <sup>2</sup>				2 orientations, 2 facade planes
<b>2C</b> 59m <sup>2</sup>				2 orientations, 4 facade planes
<b>2D</b> 70m <sup>2</sup>				2 orientations, 4 facade planes
<b>2E</b> 84m <sup>2</sup>				2 orientations, 2 facade planes

1 2 3 4 m

**TABLE 5** Adjustability evaluation of the scenarios for case 2. The light grey colour ('traffic light green') indicates that the adaptability indicator is met. The separate kitchens are highlighted with hatched pattern. The arrow indicates the apartment entrance.

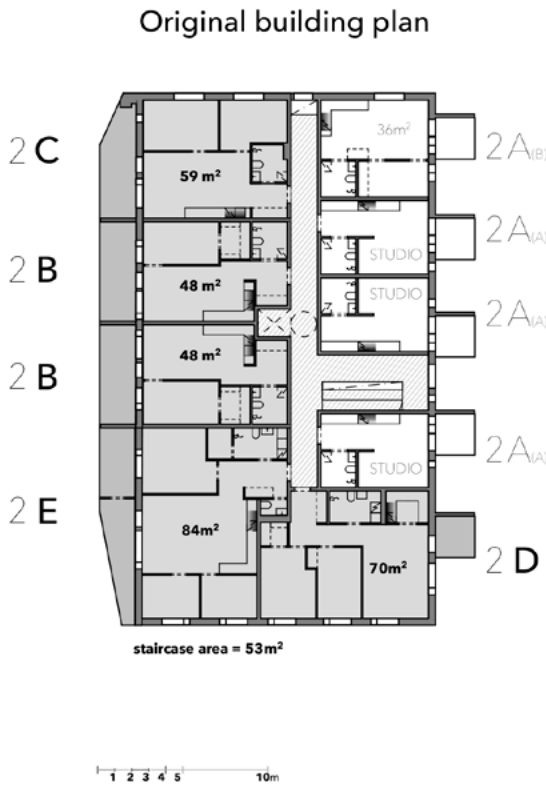


**FIGURE 4** Case 1, the original building plan on the left and the proposed modified building plan on the right. The grey colour highlight the focus apartments in this study. The staircases are highlighted with hatched pattern. The adaptation potential of cases is separately evaluated in Tables 2 and 4.

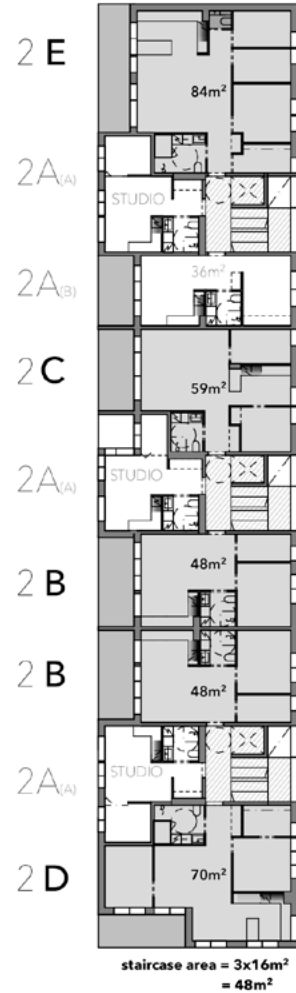
Following on from the adaptability evaluation of the existing cases, an increase in window numbers through additional apartment orientations was explored as a means to improve adaptability. This required a combination of other changes, such as reduction in overall plan depth and/or changing the plan shape and proportions, sizes and location of windows, resulting in a change in building typology. All alternative options now meet all adaptable indicators in all cases (Tables 4 and 5). The spatial modifications that illustrate possible improvements to the apartment’s adaptability potential are discussed in more detail below. These modifications are grouped in two main themes, i.e. change of the apartment ‘support’ and change of the building ‘support’ as a result.

### Changing the apartment plan shape and proportion:

As described above, the apartment plans were changed to enable improved adaptability by providing more interior spaces with a window, creating a better link between the interior and exterior spaces, which is also highly valued by dwellers (Kuoppa et al., 2019). Often this meant a change from a rectangle to a multi-angular, more complex apartment plan shape, where the balcony can be, for



**Modified building plan**



**FIGURE 5** Case 2, the original building plan on the left and the proposed modified building plan on the right. The grey colour highlight the focus apartments in this study. The staircases are highlighted with hatched pattern. The adaptation potential of cases is separately evaluated in Tables 3 and 5.

example, indented to the apartment.<sup>2</sup> These multi-angular plan modifications allowed for more facade planes per apartment, enabling more spaces to have direct access to natural light and dual-aspect 'main living spaces'. Specifically, this allowed for both an open-plan 'main living space' and a separated living and kitchen area in the apartments, with the kitchen having access to an

<sup>2</sup> In this case, careful window position and daylight considerations need to be undertaken when doing so, especially when enclosing the balcony with glass walls.

external window, instead of being part of the main circulation space near the entrance. Due to this, in case 2, the kitchen areas are generally moved further away from the entrance.

### Reshaping or changing the building block typology:

To achieve improved adaptability, alternative plan proportions were created to provide more windows to the interior spaces, which had implications for the building block design and for how individual plans related to building access through staircase and corridor configurations.

In the modified case 1, the building remains a central stair core building<sup>3</sup>, and the proportions of the building block are not significantly affected by this alteration (Fig 4). However, in case 2, the depth of the existing building (over 17,5m, and 22m with balcony depths), and a majority of single-aspect apartments that are deep in plan, create a difficult starting point for improving adaptation potential, as highlighted earlier. Therefore, this building type was significantly altered: a new elongated slab building typology was suggested (Fig 5). This includes increasing stair and lift cores, and avoiding the long middle corridor to create more apartments with two or more orientations. While this is likely to increase both construction costs and the thermal envelope (increasing energy use), it significantly improves natural light and natural ventilation conditions, and also improves solar gains, thus fostering residents' health and well-being (e.g. Boubekri, 2008; Beute, 2014). The need for a cost-benefit analysis of the adaptability scenarios has been highlighted as the focus of future research. This significant shift in building typology also has site and city plan implications, as further discussed below.

### Discussion, generalisability and further research

This study highlighted that the majority of the 60 residential properties in Finland were based on a middle corridor solution, where several apartments are deep in plan and single aspect. The results indicated that improving daylighting conditions, avoiding deep plan configurations, increasing apartment orientations, and placing windows in a considerate way, would positively affect the future adaptability potential of the apartments (see also Živkovic & Jovanovic, 2012; Wong, 2010). It would also be highly valued by residents due to the increased connections between interior and exterior spaces, and better lit apartments (Finlay et al. 2012; Kuoppa et al., 2019). These changes could also promote residents' health and

---

<sup>3</sup> In the building scenario presented, the staircase and the facade wall are located next to each other, increasing the external envelope (and hence affecting heat loss). However, the building would also function so that the staircase window could be part of the straight northern facade.

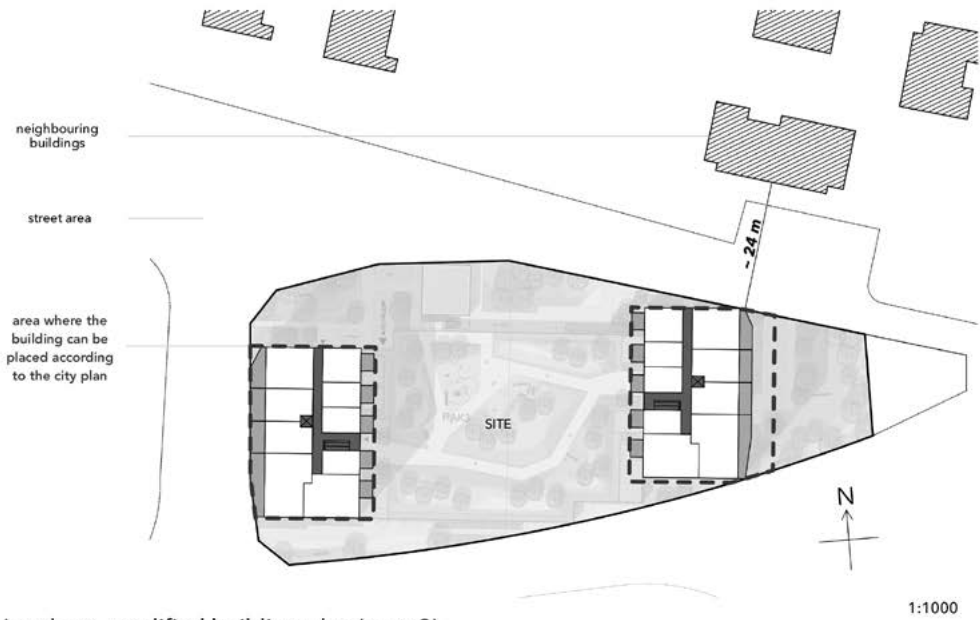
well-being (Boubekri, 2008; Beute, 2014). The study confirms the importance of apartment orientations to promote the adaptation potential (Živkovic & Jovanovic, 2012, p. 20), but it also highlights that this alone is not enough if other factors of the building 'support' do not assist adaptability (e.g. cases 1C, 2C, 2D and 2E). Specifically, the number and location of windows are crucial for adaptation potential (also Wong, 2010). Moreover, corner entrances to apartments appeared to be problematic for adaptability aims in larger apartments. This is because such design resulted in dark entrance spaces with long, often L-shaped corridors that are not only difficult to furnish and use, but also difficult to adjust to suit other uses. The change of plan shape also revealed an important relationship with entrance access and building services: removing wasted corridors in the entrances, by placing the entrance more centrally, made it possible to enlarge the 'main living spaces', which is also highly valued by residents (Finlay et al., 2012).

In summary, the alternative adaptability scenarios illustrated that it is possible to design solutions that are more adaptable for the same sites, in the same apartment sizes. These changes also have other consequences, which will need to be considered to fully assess the implications. For example, the alternatives scenarios increase the thermal envelope, and at the same time provide better daylighting, and depending on orientation, better solar access that could lead to increased solar gain. These factors may offset each other and need to be explored with an energy model to be fully understood. The alternative scenarios might increase construction costs for material and labour, and operational (in-use) costs related to potential increased heat loss. Yet, previous research suggests residents value flexible layouts and good daylighting (Finlay et al., 2012; Kuoppa et al., 2019). The comparison of the capital (and in-use) cost versus rental or sale income as a cost-benefit analysis was excluded in this study, but noted for valuable further research. Indeed, further research is needed to fully understand the economics of these alternatives. Finally, a change in the overall apartment and building block proportions might have significant implications for land use. For instance, the city plan encouraged the building typology of case 2 with its deep and problematic proportions and depth of plan (Fig 6). The alternative scenario for case 2 challenges the city plan, yet it does not detrimentally affect lighting conditions or neighbours' views and would also not detrimentally affect the quality of the outdoor common space (Fig 6).

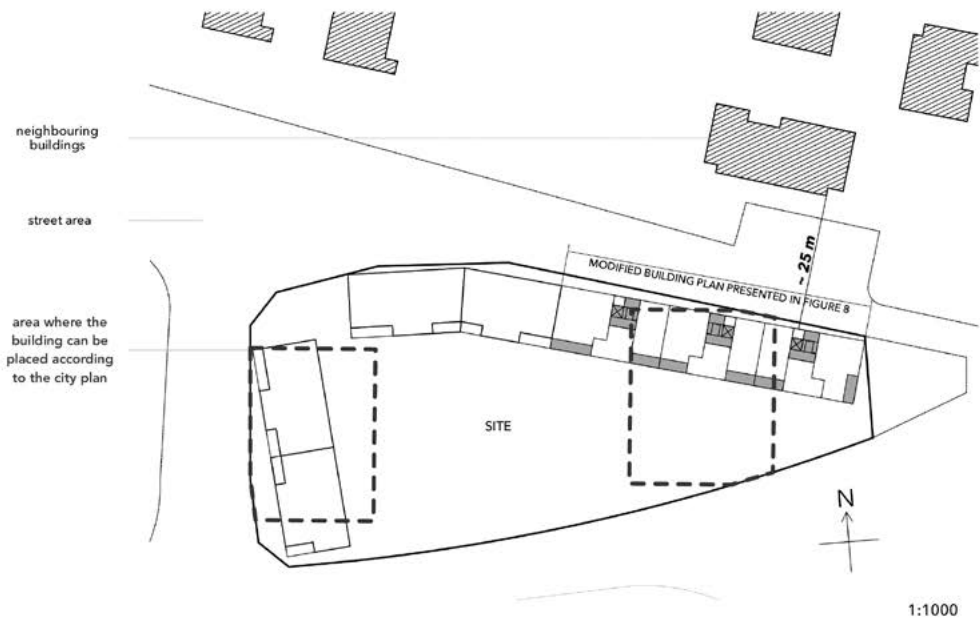
#### *Generalisability of the results and further research*

Seeking statistical significance of the results, which were obtained from research-by-design and a small, purposively selected sample of case studies, in the wider Finnish housing stock is neither possible (Robson, 2011; Flyvbjerg, 2006), nor the

### Land use, original building plan (case 2)



### Land use, modified building plan (case 2)



**FIGURE 6** The top image presents the current land use and city plan of case 2. The lower image illustrates the modified building plan scenario and how it can be situated on the site. In both images, the thick dashed line represents the construction boundary guided by the city plan. Adjacent neighbouring buildings are highlighted with hatched pattern. The comparative pictures highlight that despite the significant building type change, this is not at the expense of site-use efficiency (i.e. the same number of built square metres can fit on the site).

purpose of this study. While the study findings are specific to the individual cases, they provide conclusive empirical proof that deep plan, single-aspect apartments do not provide an adaptable plan, especially when the window number and placement is not well thought out. These results provide a critical lens to view the wider future Finnish housing stock to understand their potential for adaptability. Additionally, the use of Habraken's (1972) concepts of 'support' and 'infill' were successfully applied to evaluate future housing construction. Moreover, the evaluation indicators (Table 1) were provided as a tool to evaluate the adaptability of existing and planned apartments, enabling future researchers to undertake a study of this kind. These results suggest future research into the effect of housing typologies, shape and especially depth of dwellings through a more quantitative study with a larger data set, in addition to the energy implications and cost-benefit analysis mentioned above. Further research might also refine the indicators in Table 1.

## Conclusion

The potential for user adjustments in apartments is central to the concept of adaptable housing. The study evaluated and further developed the adjustment potential of two cases that represent a broader set of current housing cases in Finland. In-depth analyses were used to identify qualities of apartment 'support' that promote or prevent 'infill' adjustments. Generally, the selected cases lack the capacity to accommodate spatial changes, despite flexibility and adaptability having been regarded as a recommended goal in the development of Finnish urban housing (Hakaste, 2015). This suggests that even though knowledge of adaptable architecture has increased significantly, it has seemingly not influenced actual housing design. Alternative adaptation scenarios of the cases were generated, illustrating how careful design considerations can allow for spatial adaptability within the same apartment size. This study highlighted not only the importance of orientation and number of windows, but of the appropriate positioning of windows together with shallow plan designs. The results indicate that daylight provision, determined by building 'support' features, is a precondition for enabling apartment adaptability.

The study also highlighted that building typology, plan depth and shape, which are influenced by the city plan, can enhance or hinder housing adaptability, and thus, long-term sustainability. Especially, this is shown in building case 2, where significant modifications were suggested to the entire building block configuration. While modified building 2 can still be accommodated on the building site, it challenges the city plan (Fig 6). This highlights the often under-acknowledged inter-relationship between the different scales of the

urban plan, the building typology and the apartment plan, all of which affect the quality of the dwellers' living environments. Living environment considerations do not only need to be considered at 'infill' and 'support' level, but also at 'urban design' level, as the city plan enables or hinders certain housing design possibilities (Habracken, 1998). While a city plan indicates where a building can be placed, the developer does not need to build to the extreme edges of this plan. Nevertheless, high land prices encourage the developer to use all of the building rights, leading to deep building types, which proved problematic in this study. Hence, acknowledging this reality in policy decision-making, through different proportioned city plans, or by including other criteria that safeguard good living environment conditions, would better promote housing quality now and in the future. Considerations of living environment qualities need to be embedded at all scales and design stages. This is illustrated by case 1, where building proportions were more supportive of better living environments, though this potential was not fully utilised in its housing design.

Finally, of concern is that deep buildings with middle corridors made up around 40% of the 60 mapped cases in this study. This building type is a relatively new entrant to the Finnish residential urban building typology, but it is currently popular, possibly due to its plan efficiency and reduced construction costs associated with a deep building depth along with a single stair and lift core (Pitkänen, 2009). However, this building typology was shown to be problematic in terms of dwelling quality and adaptability aspects. If these findings are representative of the wider (future) housing stock, this risks 'locking in' poorly daylighted housing that is unable to accommodate user changes for years to come.

It is worth remembering that dwellings affect their residents' health and well-being and are valuable property, not only to their users, but also to society: the housing stock forms a significant part of the wealth of nations, outlasting human generations. The findings of this paper highlight that through certain design considerations, housing can enable changes in time to support dwellers' different life stages and needs, while simultaneously improving the living environment.



## REFERENCES

- Atlas, N. E., & Özsoy, A. (1998). Spatial adaptability and flexibility as parameters of user satisfaction for quality housing. *Building and Environment*, 33(5): 311–323. [10.1016/S0360-1323\(97\)00050-4](https://doi.org/10.1016/S0360-1323(97)00050-4)
- Beute, F. (2014). *Powered by nature: the psychological benefits of natural views and daylight*. Doctoral dissertation. Eindhoven: Eindhoven University of Technology. <https://doi.org/10.6100/IR780722>
- Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonnes, M., & Ercolani A.P. (1999). Multidimensional perception of residential environment quality and neighbourhood attachment in the urban environment. *Journal of Environmental Psychology*, 19(4). 331-352. <https://doi.org/10.1006/jevp.1999.0138>.
- Boubekri, M. (2008). *Daylighting, Architecture and Health Building Design Strategies*. Oxford: Elsevier.
- Braide, A. (2019). *Dwelling in time. Studies on life course spatial adaptability*. Doctoral dissertation. Göteborg: Chalmers University of Technology.
- Brand, S. (1994). *How Buildings Learn, What Happens After They're Built*. New York: Penguin.
- Conejos, S., Langston C. & Smith J. (2015). Enhancing sustainability through designing for adaptive reuse from the outset: A comparison of adaptSTAR and Adaptive Reuse Potential (ARP) models. *Facilities*, 33(9/10): 531-552. <https://doi.org/10.1108/F-02-2013-0011>
- Femenias, P. & Geromel, F. (2019). Adaptable housing? A quantitative study of contemporary apartment layouts that have been rearranged by end-users. *Journal of Housing and the Built Environment*. 10. 1007/s10901-019-09693-9
- Finlay, S., Pereira, I., Fryer-Smith, E., Charlton, A. & Roberts-Hughes, R. (2012). *The way we live now: what people need and expect from their homes*. Research report for the Royal Institute of British Architects, Home wise, RIBA. [Accessed 18 May 2020]. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/publication/1970-01/sri-riba-the-way-we-live-now-may-2012.pdf>
- Finnish Government (2020). "Reilulla siirtymällä kohti hiilineutraalia... 3.2.2020." [Accessed 18 May 2020] <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/20764082/hiilineutraaliuden+tiekartta+03022020.pdf/1f1dfbea-f623-9197-5352-23a7f1b83703/hiilineutraaliuden+tiekartta+03022020.pdf>
- Finnish Land Use and Building Act (1999). Unofficial translation. [Accessed 18 May 2020]. [https://www.ym.fi/en-US/Land\\_use\\_and\\_building/Legislation\\_and\\_instructions](https://www.ym.fi/en-US/Land_use_and_building/Legislation_and_instructions)
- Flyvbjerg, B. (2006). *Five Misunderstandings About Case-Study Research*. *Qualitative Inquiry*.
- Habraken, N. J. (1972). *Supports: an alternative to mass housing*. London: Architectural Press.
- Habraken, N.J. (Ed. Teicher J.) (1998). *The Structure of the Ordinary: Form and Control in the Built Environment*. Cambridge: MIT Press.
- Hakaste, H. (2015). *Muuntojouston uusi tuleminen*. Rakennustieto. [Accessed 18 May 2020] <https://www.rakennustieto.fi/Downloads/RK/RK150201.pdf>
- Helander, H. (2020) Korjausliike kohti hyvinvointia. Arkkitehtiliitto Safan blogi 23.1.2020. [Accessed 18 May 2020] <https://www.safa.fi/blogi/korjausliike-kohti-hyvinvointia/>
- Herthogs, P., Debacker, W., Tunçer, B., De Weerd, Y. & De Temmerman, N. (2019). Quantifying the Generality and Adaptability of Building Layouts Using Weighted Graphs: The SAGA Method. *Buildings*, 9(4), 92. <https://doi.org/10.3390/buildings9040092>
- Huuhka, S. & Vestergaard, I. (2019). Building Conservation and the Circular Economy. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 10(1): 29-40. [10.1108/JCHMSD-06-2019-0081](https://doi.org/10.1108/JCHMSD-06-2019-0081).
- Junnto, A. (2008). *Asumisen muutos ja tulevaisuus. Rakennetarkastelu: erilaistuva asuminen*. Osaprojekti 1, Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Junnto, A. (2010). Suhdanteet ja trendit muovaavat asumisen tulevaisuutta. In Junnto, Anneli (eds.): *Asumisen unelmat ja arki: suomalainen asuminen muutoksessa*, 259-286. Helsinki: Gaudeamus.
- Jusan, M. & Sulaiman A. (2005). *Personalization as a sustainable approach to mass housing: the fundamental theory*. Conference on Sustainable Building South East Asia. 11-13 April 2005, Malaysia.
- Karikallio, H., Keskinen, S., Kiviholma, S., Reijonen, J., Ruuskanen, O-P, Vuori, L, Härmälä, V. & Lamminkoski, H. (2019). *Pienten asuntojen osuus asuntotuotannossa ja vaikutukset asuinalueiden eriytymiseen*. PTT raportteja 262. Helsinki: Pellervon taloustutkimus.
- Keurulainen, A. (2014). *Muuttuva suomalainen perhe*. Kuopio: Kopijyvä.
- Krofkors, K. (2017). *Time for space: typologically flexible and resilient buildings and the emergence of the creative dweller*. Doctoral dissertation. Espoo: Aalto University.

- Kuntaliitto (2019). Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. [Accessed 18 May 2020]. <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot>
- Kuoppa, J., Nieminen, N., Ruoppila S. & Laine M. (2019). Elements of desirability: exploring meaningful dwelling features from resident's perspective, *Housing Studies*. 10.1080/02673037.2019.1680812
- Leupen, B. (2006). *Frame and generic space*. Rotterdam: 010 Publishers.
- National Building Code of Finland G1 (2005). [Accessed 18 May 2020]. [https://www.ym.fi/en-US/Land\\_use\\_and\\_building/Legislation\\_and\\_instructions/The\\_National\\_Building\\_Code\\_of\\_Finland](https://www.ym.fi/en-US/Land_use_and_building/Legislation_and_instructions/The_National_Building_Code_of_Finland)
- Nylander, O. (2002). *Architecture of the Home*. Great Britain: John Wiley & Sons Inc.
- Pinder, J.A., Schmidt, R., Austin, S.A., Gibb, A. and Saker, J. (2017). What is meant by adaptability in buildings? *Facilities*, 35(1/2): 2-20. 10.1108/F-07-2015-0053
- Pitkänen, J. (2009). *Asuinkerrostalojen rakentamisen ohjauksen kustannustarkasteluja*. Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskus, 6/2009.
- Punter, J. (2010). The Recession, Housing Quality and Urban Design. *International Planning Studies*, 15(3), 245-263. 10.1080/13563475.2010.509478
- Robinson, J. W. (2004). *Institution and Home: Architecture as a Cultural Medium*. Amsterdam: Techne Press.
- Robson, C. (2011). *Real World Research*. UK: Wiley.
- Rakennusteollisuus (2019). Asuntoaloitukset talotyypeittäin 10.12.2019. [Accessed 18 May 2020]. <https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Talous-tilastot-ja-suhdanteet/Kuviopankki/Asuntomarkkinat>
- Schmidt III, R. & Austin S. (2016). *Adaptable Architecture: Theory and Practice*. London: Routledge.
- Schneider, T. & Till, J. (2007). *Flexible Housing*. Amsterdam, Boston: Architectural Press.
- Tarpio, J. (2015). *Joustavan asunnon tilalliset logiikat: Erilaisiin käyttöihin mukautumiskykyisen asunnon tilallisista lähtökohdista ja suunnitteluperiaatteista*. Doctoral dissertation. Tampere: Tampere University of Technology.
- UKGBC, UK Green Building Council. (2016). Health and wellbeing in homes. [Accessed 18 May 2020]. [https://www.worldgbc.org/sites/default/files/160705\\_Healthy\\_Homes\\_UK\\_full\\_report.pdf](https://www.worldgbc.org/sites/default/files/160705_Healthy_Homes_UK_full_report.pdf)
- UN United Nations (2018). *World Urbanization Prospects 2018 Highlights*. [Accessed 18 May 2020]. <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-Highlights.pdf>
- Vainio, T. (2016). *Asuntotuotantotarve 2015–2040*. VTT Technical Research Centre of Finland 247. [Accessed 18 May 2020]. [https://www.rakennusteollisuus.fi/globalassets/suhdanteet-ja-tilastot/asuntotuotanto\\_2040/asuntotuotantotarve-2040-raportti.pdf](https://www.rakennusteollisuus.fi/globalassets/suhdanteet-ja-tilastot/asuntotuotanto_2040/asuntotuotantotarve-2040-raportti.pdf)
- Vervoort, P. & Pisman, A. (2015). Getting acquainted with their landscape: research by design as a tool to understand people's perception of current and future landscapes. *Belgeo*, 3. <https://doi.org/10.4000/belgeo.17406>
- Wong, J. F. (2010). Factors affecting open building implementation in high density mass housing design in Hong Kong. *Habitat International*, 34, 174–182. 10.1016/j.habitatint.2009.09.001
- Živkovic, M. & Jovanovic G. (2012). A method for evaluating the degree of housing unit flexibility in multi-family housing. *Facta universitatis, Architecture and Civil Engineering*, 10(1), 17–32. 10.2298/FUACE1201017Z

# Ammattikunta hyvässä ja pahassa<sup>1</sup>

Christer Bengs

**Vanhan sanonnan mukaan lääkäreiden virheet haudattiin, mutta arkkitehtien virheet jäävät kaikkien pilkattaviksi. Sanonta ei kerro vain ammatin harjoittamisen inhimillisistä puolista, vaan myös ammattikuntiin liitetyistä eettisistä pohdinnoista ja eri näkökulmien ristiriitaisuuksista. Taustalla on eri ammattikunnan kullakin aikakaudella vaalimat oppijärjestelmät ja eettiset lähtökohdat. Asiantuntijuus edellyttää erityistietoja, joiden sisältö ja rajaus eivät ole vain tiedollinen vaan eettinen ongelma. Haluaako arkkitehtikunta kantaa yhteiskunnallista vastuuta? Arkkitehtien virheiden kiihtyvä purkaminen ei poista eettistä vastuuta.**

## Ammattikunnan muodostus

*Philibert de l'Orme* (1510–1570) oli ensimmäisiä arkkitehteja, joka kirjassaan *Premier tome de l'architecture* (ilmestynyt 1567) kuvasi arkkitehtikuntaa osana arkkitehtuurin markkinoita (Evers, Thoenes et al., 2003, s. 212–219). Hän teki käsitteellisen eron toimeksiantajan, arkkitehdin ja käsityöläisten joukon välillä. Lisäksi hän korosti oikeiden ja väärin arkkitehtien eroa. Jälkimmäisillä oli joko käsityöläistaitoja tai pelkkää geometrian hallintaa ilman käytännön kokemusta. Philibertin käsitys heijasti antiikin aikaista pyrkimystä nostaa arkkitehtien arvostusta liittämällä ammattikunta vapaisiin taiteisiin (*artes liberales*) erotuksena käsityöhön (*artes manuales*). Philibertin ambitiotasoa kuvaa hänen näkemyksensä Jumalasta maailmankaikkeuden arkkitehtinä (Kruft, 1994, s. 120). Ajatus arkkitehdista maailmankaikkeuden Jumalana kenties hämmötti taustalla.

<sup>1</sup> Kirjoitus oli pohjana 26.4.2019 Otaniemessä pidetylle esitelmälle (*Hyvät ja huonot arkkitehdit – uhka vai mahdollisuus?*), jossa muisteltiin vuoden 1969 kevään arkkitehtiopiskelijoiden ”vallankumousta”



KUVA 1  
Arkkitehtien ammattikunnan synty

Edellä mainittuun teokseensa Philibert liitti sarjan kuvia arkkitehdeista ammattikuntansa edustajina (Kuva 1). Ensimmäinen kuva näyttää *vastaaheränneen arkkitehdin* kömpivän harppinsa varassa ulos keskiajan luolastaan uuden ajan aurinkoon. Toisessa kuvassa *hyvä arkkitehti* esiintyy kisällinsä kanssa oppineiden viitassa ja hatussa, kolmella silmällä varustettuna. Yksi silmä on Jumalaa ja menneisyyttä varten, toinen suunnattuna nykyisyyteen ja kolmas tulevaisuuteen tähyilevä. Hyvällä arkkitehdilla on varmuuden vuoksi kaksi kertaa kaksi kättä ja siivelliset jalat. Viereinen lähde ja kädessä oleva runsauden sarvi symboloivat hänen viisauttaan. Ympäristö puutarhoineen ja uusine arkkitehtuureineen sijoittaa hänet silloiseen nykypäivään. Kolmannessa kuvassa *huonolta arkkitehdilta* puuttuvat keskeiset aistielimet eli silmät, korvat ja nenä sekä kädet. Hän kompastelee yksin maaseudulla keskiaikaisen arkkitehtuurin ympäröimänä.

Ranskassa Philibertin avaus oli uusi, mutta vakiintunutta käytäntöä Italiassa, missä taidemaalareita, kuvanveistäjiä ja arkkitehteja oli jo kohoamassa sivistyneistön joukkoon. Syntyi sivistyneiden taiteiden markkinat, joita ensimmäiseksi taidehistorioitsijaksi kutsuttu *Giorigio Vasari* (1511–1574) kuvasi vuonna 1550 ilmestyneessä kirjassaan (Vasari, 1926; 1930). Arkkitehdit olivat nousseet keskiajan käsityöläisten anonymiteetistä vakiintuneeksi ammattikunnaksi. Mitä tämä tarkoitti? Ennen kaikkea se tarkoitti rakennetun ympäristön muodonantajien statuksen nousua. Keskiajalla oli kolme sivistynyttä ammattikuntaa, papit, juristit ja lääkärit, joilla oli omat tiedekuntaansa jo ensimmäisissä yliopistoissa. Vakiintuneiden ammattikuntien joukkoon nousivat nyt myös taiteilijat ja arkkitehdit. 1500-luvun puolivälissä Italiaan luotiin ensimmäiset taideakatemit, jotka perustuivat uusplatonismin lisäksi (tai sen ansiosta) *disegno*-käsitykseen eli ajatukseen piirretyn konseptin ensisijaisuuteen suhteessa teokseen. Ensimmä-

mäisiä säilyneitä luonnoskirjoja on *Giuliano da Sangallon* (1445–1515) vuosikymmenien ajan karttuneet piirroset (Kostof, 1986, s. 99). 1400-luvun Italiassa antiikin klassismin tutkiminen ja sen soveltaminen uusissa rakennusprojekteissa johti väistämättä käsityön ja muodonannon erottamiseen.

*Leone Battista Alberti* (1404–1472) oli ensimmäisiä aikansa taiteilijoita ja arkkitehteja, joka oli lähtöisin yläluokasta ja ryhtynyt laajojen humanististen opintojen kautta käytännön arkkitehdiksi. Hänen teostaan *De re aedificatoria* (koottu 1443–1452) pidetään edelleen tärkeimpänä arkkitehtuurin teorian teoksena (Kruft, 1994, s. 41–50; Alberti, 1986). Tämä kirja ei ole rakentamisen käytännön opas, vaan rakennuttajalle omistettu johdatus hyvään makuun ja muihin toimeksiantajaa kiinnostaviin aiheisiin. Albertille arkkitehtuuri oli yhteiskunnallista toimintaa ja laajan tiedon soveltamista yhteiseksi hyväksi, tarkoituksenaan luoda ihanteelliset olosuhteet koko yhteisölle.

*Antonio da Sangallo* nuorempi (1484–1546) oli tiettävästi ensimmäisiä arkkitehteja, joka oli saanut varhaisiästä lähtien professionaalisen koulutuksen sekä setänsä *Giulianon* että *Donato Bramanten* (1444–1514) hoivissa. Antonio myös organisoii työnsä ammattimaisesti. Hänen työhuoneellaan *Setta Sangallescassa* työskenteli maestron lisäksi assistentteja, piirtäjiä ja oppipoikia. Pohjoisitalialainen *Andrea Palladio* (1508–1580), ristinimeltään *Andrea di Pietro della Gondola*, oli alun perin kivityömies. Hänet keksi, koulutti ja nimesi uudelleen (*Pallas Athenan* mukaan) humanisti *Giovanni Giorgio Trissino* (1478–1550). Opiskelun kohteena olivat geometria, suhdeoppi, *Vitruvius* ja Rooman monumentit. Humanismin ja aikakauden rakennuskäytännön synteesi on jälkipolvien iloksi julkaistu Palladion kirjassa *I quattro libri dell'architettura* (1570). Tässä Palladio opastaa, miten teoria ja käytäntö määrittelevät arkkitehtien profession. Kirjasta tuli suuri menestys ja oli ensimmäisiä, joka mainosti tekijänsä arkkitehtuuria (Palladio, 1984). Suomessa arkkitehtien ammattikunta suunnittelumarkkinoineen syntyi tietysti paljon myöhemmin, vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla.<sup>2</sup>

Arkkitehtien ammattikunnan synty liittyi laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin uuden ajan alussa. Ammattikunta ei ole sinällään yhtä kuin tietty ammatti tai elinkeino vaan *tapa organisoida asiantuntijatyötä tavalla, joka takaa ammattikunnalle itsenäisyyden määritellä ammatin sisältöä ja rajoja*. Tällainen autonomia riippuu yhteiskunnan muuttuvista reunaehdoista. Profession kehittyminen näyttää kulkeneen vakiintuneiden vaiheiden kautta. Ensin itse toimesta on tullut kokopäivätyötä. Ammatillinen opetus on edennyt erityyppisten koulutusten kautta aina yliopistolliseen koulutukseen. Ammattikunta on järjestäytynyt paikallisiksi, sitten kansallisiksi ja lopulta kansainvälisiksi

2 Theodor Höijer, Wikipedia, luettu 16.4.2019

järjestöiksi. Se on luonut itselleen eettisen koodiston, ja joissakin maissa ammatin harjoittaminen on lisensoitu tavalla, joka estää muita tekemästä lisenssinalaista työtä. Ihanteellisessa tilanteessa ulkopuolisista vain tilaaja/rakennuttaja saa vaikuttaa lopputulokseen. Eettinen harkinta nousee keskeiseksi, koska ammatin harjoittaminen edellyttää aina harkintaa. Ammattikunnan jäsenten oletetaan toimivan tavalla, joihin *vain heillä* on vaadittavaa asiantuntijuutta. Siksi profession tulee kontrolloida oman jäsenistönsä erikoisosaamista ja huolehtia siitä, että tällä on kysyntää eikä osaaminen luisu ulkopuolisten käsiin. Uusien ammattikuntien uhatessa ne pitää likvidoida tai painostaa yhteistyölle.

Suomen arkkitehtikunnan ensimmäinen järjestö oli vuonna 1892 perustettu *Arkitektklubben*. Ammatin harjoittaminen ei ole lisensoitua, mutta Suomen Arkkitehtiiliiton jäsenyys edellyttää pääsääntöisesti arkkitehdin korkeakoulututkintoa. Maamme arkkitehtikunnan historia saattaa *Theodor Höijeristä* (1843–1910) lähtien näyttäytyä jatkuvana kamppailuna profession itsemääräämisoikeuden puolesta ulkopuolisia paineita vastaan. Itsemääräämististelussa voidaan myös toimia yhteistyössä julkisen vallan kanssa ammattikunnan oletettujen etujen turvaamiseksi tai liittoutua milloin minkäkin tahon kanssa. Kiistattomasta ammattitaidostaan huolimatta Höijer joutui uransa ehto- puolella sivuraiteille edustaessaan ammattikunnan ja ulkopuolisten silmin elähtänyttä arkkitehtuurikäsitystä.

### Ammattikunnan opit

Kaupunkeja, rakennuksia ja muita rakenteita oli suunniteltu vuosituhan- sia ennen arkkitehtien ammattikunnan syntyä. Tieto ja asiantuntijuus ovat riippuneet suunnittelijoina toimineiden yhteiskunnallisesta asemasta ja sen luomasta statuksesta. Suunnittelijana ovat toimineet hallitsija, jumalallista tietoa tulkitseva ylipappi, rakennuspaikan päälliköksi kohonnut käsityöläinen, taidokas orja sekä tehtävänsä teoreettista ja käytännön koulutusta saanut arkkitehtuurin ammattilainen. Lisäksi suunnittelijalla on saattanut olla erityyppisiä tehtäviä itse rakennusprosessissa. Onko esimerkiksi suunnitelma tehty etukäteen ja toteutus tapahtunut välikäsien ja asiakirjojen kautta vai onko suunnittelija johtanut käytännön töitä paikan päällä? Onko suunnittelija ollut kapean sektorin ekspertti vai onko hän hallinnut suunnittelun ja rakentamisen kaikki osa-alueet? Historia tarjoaa hyödyllisiä vertauskohtia nykyistenkin käytäntöjen analysointiin.

Vanhastaan rakennuttajat ovat arkkitehteja enemmän jääneet annaaleihin, ja usein heitä on pidetty historian ensimmäisinä arkkitehteina. Mesopotamian tunnetuin rakennuttaja oli *Gudea, Lagashin* hallitsija vuosina 2144–2124 eaa. Hän rakennutti temppeleitä ja kastelujärjestelmiä. Rakennuttajana hänet on

ikuistettu lukuisissa veistoksissa. Hallitsijatittelinsä ("Ensi") lisäksi hän myös kohotti itsensä jumalalliseen arvoon. Muinaisessa Egyptissä *Imhotep* toimi farao *Djoserin* johtavana virkamiehenä tämän hallituskaudella vuosina 2630–2611 eaa. ja hänet on yhdistetty ensimmäisen monumentaalisen kivirakennuksen eli porraspyramidin rakentamiseen sekä kivipylväiden keksimiseen. Hänet on liitetty sen ajan lähes kaikkiin tieteesiin ja noin 2000 vuotta kuolemansa jälkeen *Imhotep* ylennettiin lääketieteen jumalaksi. Häntä nuorempi *Amenhotep* toimi kaimansa farao *Amenhotep III:n* johtavana virkamiehenä ja oli myös temppelien rakentaja. Hän on *Imhotepin* ohella ainoa muinaisen Egyptin eikuninkaallinen, joka on myöhemmin kohotettu jumalaksi. Heidän statuksensa perustui yhteiskunnalliseen asemaan ja pyhäksi kuviteltuun tietoon. Asema, status ja varjeltu tieto määrittivät toisiaan.

Muinaisen Kreikan oloissa arvorakennusten rakentajien asema oli toinen. He eivät edellä mainittujen suurmiesten tavoin suunnitelleet rakennuksia, vaan kantoivat rakennuspaikkojen johtajina lopputuloksesta vastuuta. "Arkitehton" tarkoittaakin johtavaa käsityöläistä (Kostof, 1986, s. 10–27). Koska julkisten töiden rakennustekniikka oli pitkälti standardisoitua, on kuviteltu, että työ edistyi paikan edellytykset huomioiden määrätyn algoritmin mukaan. Kun keskeiset mitat oli päätetty, lopputulos syntyi omaksuttujen rutiinien ja suhdejärjestelmien perusteella. Mahdolliset oheisdokumentit ja mallit palvelivat yleisten töiden johtavia tahoja, eivätkä niinkään rakennuspaikan työläisiä. Siksi sen ajan arkkitehteilla ei historiallisissa dokumenteissa ole suurtakaan merkitystä. Erikoistumisen vähäisyyttä kuvaa se, että arkkitehtuurin, teknologian ja kaupunkirakentamisen välillä ei tehdä suurta eroa. Esimerkiksi kuvanveistäjänä tunnettu *Fidias* oli vastuussa *Akropoliksen* kaikista rakennustöistä 400-luvulla eaa. Sen ajan julkisten töiden organisointi muistuttaa tapaa, jolla vieläkin organisoidaan näitä töitä, mikä on ymmärrettävää, koska antiikin Kreikan *poliksen* organisaatio on ollut mallina Euroopan julkiselle hallinnolle.

Tärkein yksittäinen tietolähtemme antiikin arkkitehtuurista ja kaupunkirakentamisesta on *Marcus Vitruvius Pollion* (80...70–15 eaa.) *De architectura* (Vitruvius, 1960). Tätä teosta on usein pidetty pyrkimyksenä nostaa rakennustöitä johtavien käsityöläisten statusta liittämällä heidät klassiseen sivistykseen. Tulkinnan mukaan arkkitehtien ammattikunta oli syntymäisillään Rooman keisarikauden alussa ja ammatin toimikuvaan kuuluivat muotokielen merkitykset, toiminnallisuus, rakennusoppi, hydraulikka, maanmittaus ja kaupunkisuunnittelu. Poliittisen vallan laajentuessa ja vakiintuessa tilanne muuttui nopeasti. Projektien koon kasvaessa rakennustekniikka ja rakennuspaikan organisointi kehittyivät ja betonin käyttö yleistyi. Kauden arkkitehdit tallentuivat jo historiaan ja he liikkuiivat yhteiskunnan korkeimmissa piireissä. Eräs heistä oli Apollodorus, jolta lipsahti halventava kommentti rakennustaidetta harrastavasta

keisari Hadrianuksesta. Möläytyksensä johdosta hän menetti päänsä (Kostof, 1986, s. 48–49). Rooman valtakunnan arkkitehtien tieto ja asiantuntijuus oli jo varsin formalisoitua, mutta koulutuksesta ei ole paljon tietoa. *Litterae* eli kirjallinen yleissivistys, matematiikka ja piirustustaito olivat tietysti välttämättömiä.

Keskiaikana arkkitehdit poistuivat näyttämöltä käsityöläisten tieltä. Syyksi on esitetty rakennuttajien, varsinkin kirkon, haluttomuutta hyväksyä riippumattomien asiantuntijoiden käyttöä suurissa rakennusprojekteissa. Jälkipolville jääneissä dokumenteissa kunnian merkkiteoista ottivat itselleen kuninkaas, piispat ja luostarien apotit. Papiston mukaan suurin kunnia kuului Jumalalle maailmankaikkeuden arkkitehtina, Kristukselle kirkon arkkitehtina ja Pyhä Pietarille, suurelle rakennusmestarille. Perustuihan suunnittelu *quadriviumiin* eli kirkon välittämään astroteologiseen tietoon antiikin matematiikasta ja suhdjärjestelmistä. Tunnetussa kohokuvassa *Ulmin* katedraalin perustamisesta vuonna 1377 kaupungin pormestari *Ludwig Krafft* vaimoineen polvistuvat katedraalin pienoismallin molemmin puolin ja mallia kantaa selällään tuntematon rakentaja-arkkitehti (Kostof, 1986, s. 82).

Ammatit olivat järjestäytyneet killoiksi roomalaisen perinteen mukaan ja nämä pitivät yllä arkkitehtuuria koskevaa teoreettista ja käytännön tietoa kiltalaisia varten. Kiltajärjestelmä huolehti koulutuksesta. Oppipojasta siirryttiin kisälliksi ja mahdollisesti mestariksi. Avoimia rakennusmarkkinoita oli vähän. Suunnittelutehtävät tuskin katosivat mihinkään, mutta arkkitehtien näkyvyys ja status katosivat. Ainoita säilyneitä varhaiskeskiajan piirustuksia on St Gallenin luostarin pohjapiirros, jota pidetään eräänlaisena perustyyppinä luostarisuunnittelua varten. Piirrettyjä kaupunkisuunnitelmia puuttuu tältä ajalta, mutta ns. orgaanisesti kasvaneet kaupungit olivat itse asiassa paikan päällä suunniteltuja mittakaavassa 1:1 (Humpert & Schenk, 2001). 1100-luvun alusta lähtien suunniteltiin ortogonaalisia kaupunkeja neitseellisiin ympäristöihin, ja 1200-luvulla ne olivat lähes yksinomaan *bastides*-tyyppiä, sotilaallisia tarkeituksia varten.

Eurooppalaisen arkkitehtityön kehityksen kannalta Ranskan Kuninkaallinen Rakennushallinto oli keskeinen. Se sai alkunsa jo *Charles V:n* (1364–1380) aikana. Tuloksena syntyi työnjako, jonka mukaan taloushallinto, luonnostelu, piirtäminen, paikan suunnittelu, rakennusvalvonta ja insinöörityöt erotettiin omiksi toiminnoikseen. *Académie Royale d'Architecture* ja sen seuraaja *Ecole des Beaux-Arts* kehittivät opetusohjelman, joka toimi arkkitehtiopetuksen mallina aina *Bauhausin* aikoihin 1900-luvun alkuun saakka. Kun Kuninkaallinen Akatemia piti perustavan kokouksensa vuonna 1672, keskusteltiin kauneudesta arkkitehtuurissa, minkä tuloksena arkkitehtiammatin opetusta muutettiin ensimmäistä kertaa keskiajan jälkeen. Oppilaiden uusi koulutusohjelma koski



muodonannon abstrakteja periaatteita klassismin hengessä. Nuoret suunnittelijat tutustuivat käytännön rakennustyöhön vasta kun siirtyivät tuoreina ammatinharjoittajina kuninkaallisen rakennushallinnon hoiviin. Akatemian ensimmäinen johtaja *Francois Blondel* (1618–1686) julkaisi vuonna 1675 kirjan *Cours d'architecture*, joka muodostui kaanoniksi ympäri Eurooppaa aina 1900-luvun alkuun saakka (Kostof, 1986, s. 161–179).

Ammattikunnan tiedolliseksi perustaksi oli synnytetty varsin laaja ja monipuolinen oppirakennelma, joka perustui antiikin käsitykseen *kauneuden objektiivisesta perustasta*. Tutkimalla luontoa havaittiin aikanaan tiettyjä vakioituneita mittasuhteita ja -järjestelmiä, joille saatettiin antaa erityyppisiä uskonnollisia tulkintoja. Matematiikan kehitys tarjosi välineen tietojen soveltamiselle niin musiikin teoriassa kuin astronomiassa ja astrologiassa. Myös kuvanveistossa, maalaamisessa ja rakentamisessa sovellettiin kyseisiä matemaattisia ihanteita. Perustana oli ajatus siitä, että arkkitehtikunnan asiantuntijuus perustuu objektiiviseen tietoon, joka on hankittavissa ja sovellettavissa opiskelun ja harjaantumisen kautta. *Ammattikunnan vaatiman asiantuntijuuden takia objektiivinen tietopohja oli keskeistä legitimizeetin saavuttamiseksi*. Eräiden epäjohdonmukaisuuksien takia klassismin järjestelmä oli asetettu kyseenalaiseksi jo antiikin Kreikassa. Se oli kuitenkin voimissaan koko antiikin aikana, osittain myös keskiaikana, ja kukoisti uudelleen arkkitehtikunnan syntyminen myötä renessanssista lähtien. Klassismin elämä jatkui voimakkaana aina 1800-luvun puoleen väliin saakka ja senkin jälkeen 1920-luvun uusklassismina ja osin 1980-luvun postmodernismissa.

Teollistumisen seurauksena käynnistyi ennen näkemätön kaupungistuminen ja rakentamisen teollistuminen. Käsityön merkityksen supistuminen vaikutti ratkaisevasti arkkitehtien työnkuvaan ja ammattikunnan reviiritaisteluun. Muut ammattikunnat kuten insinöörit, yhteiskunta- ja luonnontieteilijät kavensivat arkkitehtien toimintakenttää. Arkkitehdit saattoivat vuorostaan kompensoida tätä erikoistumalla kaupunkisuunnitteluun, arkkitehtuurin tutkimiseen ja opetukseen tai rakennussuunnittelun tiettyihin osiin. Saatettiin jopa erikoistua kaikkietäväisyyteen.<sup>3</sup> Ratkaisevaa asiantuntijuuden ja erikoispuoleisuuden puolustamiseksi oli kuitenkin erottautuminen kilpailevista ammattikunnista. Estetiikka tarjosi tähän lyömäpuun. Ammattikunnan viljelemän sanonnan mukaan arkkitehti on ainoa rakentamiseen osallistuva ammattilainen, jolla on estetiikan erikoisosaamista. Väittämän perustana ja johtopäätöksenä on halu määritellä lopputuotteen arvo eli se, *mitä arkkitehtuuri on ja mitä se ei ole*. Näin arkkitehtikunnalla olisi todellista asiantuntijuutta.

<sup>3</sup> Anekdotin mukaan arkkitehti on henkilö, joka tietää hiukan monesta asiasta. Kokemuksen karttuessa hän tietää yhä vähemmän yhä useammasta seikasta ja lopulta hän ei tiedä mitään, kaikesta!

Arkkitehtien vaatimus on mielekäs, jos omaksutun estetiikan perustana on akkumuloituun tietoon pohjautuva näkemys, esimerkiksi klassismin tarjoama suhdejärjestelmä. Jos arkkitehtuurin määrittely perustuu subjektiivisiin mieltymyksiin, niin uskottavia perusteluja arkkitehtuurin määrittelemiselle ei löydy. Jos arkkitehtikunnan käsitys arkkitehtuurista on vain yksi käsitys lukuisten joukossa, asiantuntijan imagoa on vaikea ylläpitää.

Klassismin tilalle syntyi modernismi niin arkkitehtuurissa kuin muissa taiteissa. Klassismin mukana käsitys kauneudesta objektiivisten lainalaisuuksien ilmentymänä hävisi. Tietysti voisi ajatella, että myös modernismi perustuu objektiivisiin lainalaisuuksiin, eräänlaiseen modernismin kieleen. Asiaa on pohdittu, mutta siitä on tietääkseni kirjoitettu varsin vähän. Tämä johtunee modernismin luonteesta. Uudistusliikkeenä se keskittyy eri taidemuotojen perinteellisten muotojen tuhoamiseen kirjallisuudessa, musiikissa, muissa esittävisissä taiteissa ja visuaalisissa taiteissa kuten arkkitehtuurissa. Uudistajat saattoivat yhdistyä pyrkimyksessään vanhan hävittämiseen. Yhteiset näkemykset kuitenkin puuttuivat tilalle nousevan uuden luonteesta. Jos sellaisia oli, niistä oli mahdotonta sopia. Yhtäläisyydet talouteen ovat ilmeiset. Eksponentiaalinen talouskasvu, pääomien kasaantuminen ja siihen liittyvä *Joseph Schumpeterin* (1883–1950) lanseeraama käsitys ”luovasta tuhosta” rinnastuvat modernismin tuhoavaan voimaan.

*Bruno Zevi* (1918–2000) on ainoita arkkitehtuurin historian tuntijoita, joka on syvällisemmin pohtinut arkkitehtuurin modernia kieltä (*Zevi, 1978, s. 73–74*). Hän viittaa semioottiseen keskusteluun, jonka mukaan moderni arkkitehtuuri perustuisi sääntöihin ja poikkeuksiin, jotka loisivat pohjan sääntöihin perustuvaan modernin kieleen. Tähän Zevi huomauttaa, että modernismi itse asiassa perustuu pelkkiin poikkeuksiin, joten semiootikkojen haave arkkitehtuurin modernista kielestä on turhaa. *Le Corbusier* yritti arkkitehtuurinsa perustaksi kehittää *Fibonacciin* (1170–1250) lukusarjaan perustuvaa mittausjärjestelmää, joka tarkentuessa lähentelisi kultaisen leikkauksen suhdetta eli objektiiviseksi miellettyä kauneutta (*Le Corbusier, 1951*). Valitettavasti kyvyt eivät riittäneet uskottavan lopputuloksen luomiseen (*Hearn, 2003, s. 212–215*). Arkkitehtuurin teoriaksi kutsuttu tiedeala ei juurikaan tarjoa apua. Melko uudessa kirjassa, joka käsittelee aikaa vuodesta 1968 vuoteen 2010, arkkitehtuurin teorian kuvaus perustuu maineikkaiden arkkitehtien omien projektien kommentointiin (*Mallgrave & Goodman, 2011*).<sup>4</sup> ”Teoria” olisi siis sitä, mitä menestyvä arkkitehti itse harrastaa toimintansa myymiseksi.

<sup>4</sup> kommentti ks. Bengs, 2012

Elämme tilanteessa, jossa *arkkitehtikunta ei ole pystynyt perustelevaan asiantuntijuuttaan muulla tavoin kuin omilla mieltymyksillään ja tyylipreferensseillään*. Tämä asia on kaikissa tilanteissa kovin hankalaa. Olettakaamme tilanne, jossa arkkitehtikunnan maku ja tyylipreferenssit vastaavat suuren yleisön käsityksiä. Silloin ammattikunta menettäisi erikoisasemansa ja asiantuntijuuttaan. Mihin tarvitsemme asiantuntijaa, joka kertoo meille sen minkä jo tiedämme? Jos toisaalta oletamme tilannetta, jossa ammattikunnan ja yleisön esteettiset käsitykset poikkeavat toisistaan, niin syntyy ristiriita jo lainsäädännön kanssa. Lakihan edellyttää yleisön mielipiteiden huomioimista kaupunkisuunnittelussa eikä vain gryndereiden tai muiden rakennuttajien käskyjä. Myös rakennus- ja kaavoituslainsäädäntö sekä kuntien ohjesäännöt ja kaavojen rakennusohjeet ovat toimivassa demokratiassa maallikoiden käsissä.

Maassamme ei tietääkseni ole juuri tutkittu arkkitehtikunnan esteettisiä preferenssejä verrattuna laajemman yleisön käsityksiin. Ruotsissa *Catharina Sternudd* on väitöskirjassaan selvittänyt asiaa ja päättynyt seuraavaan (Sternudd, 2007): Ruotsin arkkitehdit haluavat toimia ”ajassa”. He haluavat matkia tunnettuja arkkitehteja ja suosivat riisuttua ja yksinkertaista arkkitehtuuria. Kun maallikot arvioivat ympäristöään, lähtökohtana on rakennuspaikka ja sen tarjoamat historialliset referenssit, joiden pitäisi heijastua uudisrakentamisessa. Materiaaleissa suositaan puun ja tiilen käyttöä betonin sijasta. Lisäksi annetaan arvoavivahteikkaalle ja pienipiirteiselle ympäristölle. Ammattikunnan ja maallikoiden preferenssit ovat siis melko päinvastaisia. Suomalaista ruotsalaisen tutkimuksen tulokset eivät yllätä.

Estetiikka filosofisena pohdintana muotoutui 1700-luvulla muun muassa *Immanuel Kantin* (1724–1804) myötä aikana, jolloin eurooppalainen filosofia irtautui uskonnon pakkopaidasta. ”Estetiikalla” tarkoitettiin kaikenlaisista intresseistä irrallaan olevaa aistikokemusten pohdintaa (Emt, 2000). Estetiikassa ja taidehistoriassa mielenkiinnon kohde on siirtynyt taide-esineestä, sen taustasta ja taiteilijasta esineen ja kokijan väliseen suhteeseen ja edelleen kokijan kykyihin ja tuntoihin. Sodan jälkeisenä aikana kokijan tausta on korostunut ja nykyisin vallalla olevan institutionaalisen taideteorian mukaan *taide määryytyy sosiaalisesti eli taidemaailman käsitysten mukaan* (Dickie, 1997; Danto, 2000). ”Taidemaailmaan” kuuluvat taiteilijoiden ja suuren yleisön lisäksi taidetta harrastava eliitti, taideinstituutiot kuten museot ja koulutuslaitokset, ammatilliset järjestöt, yksityiset ja julkiset rahoittajat, keräilijät ja tietysti taidemediat.<sup>5</sup>

5 *Arthur C. Danto* (1924–2013) väittää, että institutionaalinen taideteoria ei pysty antamaan taiteelle yleispätevää määritelmää, joka sitoisi kaikki historian taide-esineet yhteen määritelmään. Ratkaiseva taide-esineen ominaisuus on hänestä sen herättämä mielenkiinto ja valpasta unelmoitua. Hän siis väittää merkityksellisyyden perustuvat esineen ominaisuuksiin. Moni psykologi väittäisi päinvastoin. Danto 2013, 1–52

Voisi ajatella, että taidemaailman tavoin on olemassa *arkkitehtuurimaailma*, johon arkkitehtikunnan lisäksi kuuluvat arkkitehtuuria harrastava eliitti, arkkitehtimuseot ja koulutuslaitokset, investoijat ja rahoittajat, kirjallisuuden kustantajat, ammattilehdistö ja muu media. Taidemaailman mallin mukaan *arkkitehtuurimaailma kertoo, mikä on arkkitehtuuria*. Arkkitehtuurimaailma toimii mielikuvamarkkinoilla, missä arkkitehtikunnan pyrkimyksenä on säilyttää määräävä asemansa suhteessa työnsä tarjontaan ja lisäksi mahdollisuuksien mukaan vaikuttaa työnsä kysyntään.

Institutionaalinen teoria kuvaa mielestäni melko hyvin arkkitehtuurimarkkinoiden toimintaa. *Fokus on rahassa ja sen tekemisessä, ja menestys mitataan rahassa*. Siinä ei ole sinänsä mitään erikoista, mutta kaunosieluna saattaisi toivoa jotakin enemmän. Perinteiset taiteen ja arkkitehtuurin tarinat keskittyvät useimmiten esineiden kuvaukseen ja tulkintaan eivätkä kysymykseen siitä, mitä taide ja arkkitehtuuri ovat. Valitsemalla tiettyjä kohteita ne tulevat kuitenkin vastanneeksi tähän kysymykseen. Onko taidetta ilman taiteilijoita? *Ernst Gombrich (1909–2001)* kiertää ovelasti tämän ongelman väittämällä, että Taidetta isolla T:llä ei ole olemassakaan, vain taiteilijoita (*Gombrich, 1995, s. 15*). Kirjan kohteena on kuitenkin ensisijaisesti taide-esineitä eikä taiteilijoita, ja koko esitys perustuu tuhansiin valintoihin siitä, mikä on taidetta. Onko siis *Gombrichinkin* mielestä sittenkin taidetta ilman taiteilijoita? Jos vuorostaan on taiteilijoita ilman taidetta, niin millä kriteerillä taiteilijoiden joukko määritellään? Arkkitehtuurin historian kirjoittajat ovat seuranneet taidehistorian yleistä mallia ja puhuvat hyvin vanhasta rakennustaiteesta ilman arkkitehteja.<sup>6</sup> Onko siis arkkitehtuuria ilman arkkitehteja? Ajatus saattaa vedota harkitseviin henkilöihin, mutta ammattikunnan kannalta se voi vaikuttaa epärelevantilta, sillä tuntematonkin arkkitehti on toki arkkitehti.

## Ammattikunnan etiikka

Suomen arkkitehtikunnan eettiset ajatukset on esitetty arkkitehtiliiton kahdessa päätöksessä vuodelta 2003.<sup>7</sup> Dokumenteissa eettinen pohdinta koskee toisaalta ammattikunnan sisäisiä suhteita, toisaalta suhteita ulkomaailmaan. Ammattikunnan jäsenten välisten suhteiden pitää olla reiluja, luotettavia, huomaavaisia, avoimia ja kaikkea muuta hyvää. Ulkosuhteissa korostetaan erityisesti luottamuksen ansaitsemisen tärkeyttä. Mielestäni eräs näkökulma puuttuu. Miten muut suhtautuvat meihin? Kysymys on oleellinen, koska sen varaan rakentuu koko ammattikunnan olemassaolo. Siihen ei voi reagoida vain

<sup>6</sup> Spiro Kostof aloittaa arkkitehtuurin historiansa kivikaudesta, vanhimmasta tiedossa olevasta rakentamisesta. Kostof 1995, 21–41. David Watkin sijoittaa eurooppalaisen rakennustaiteen alun hieman vaatimattomammin toiselle vuositalvannelle ennen ajanlaskuamme. Watkin 1996, 10–68

<sup>7</sup> Arkkitehdin ammatilliset periaatteet 16.5.2003, Arkkitehdin ammattisäännöt 11.12.2000 ja 21.10.2003

määrittelemällä sääntöjä arkkitehtien ”oikeasta” toiminnasta, koska luottamus ei koske vain toimintaa vaan myös tietoa. *Asiantuntijuus on tiedollinen kysymys* enemmän kuin mitään muuta. Se merkitsee sellaisen tiedon hallintaa, jota muilla ei ole. Siitä seuraa asiantuntijan auktoriteetti, koska hänen asiantuntijuuttaan joutuvat käyttämään henkilöt, jotka eivät voi muuta kuin luottaa tähän auktoriteettiin.

Ammattikuntana arkkitehtien eettinen dilemma muistuttaa lääkäreiden, juristien ja pappien tilannetta. Vuonna 1906 *George Bernard Shaw* (1856–1950) kirjoitti näytelmän *The Doctor’s Dilemma*, jossa hän kuvailee lääkäreiden salaliittoa maallikoita vastaan (Shaw, 1987). Lääkärien ammattikunta on saavuttanut arvostusta, valtaa ja varallisuutta potilaitensa ja heidän terveytensä kustannuksella. Kysymys tuntuu edelleen varsin ajankohtaiselta! Juristikuntaa koskevat lukemattomat vitsit kertovat vuorostaan ammattikunnasta, jonka erityisosaaminen kohdistuu sekä lakien laadintaan että niiden tulkintaan. Tietomonopoli on aukoton, koska lakien oletettu yksiselitteisyys on voitu yhdistää niiden tulkintaan vaadittavaan moniselitteisyyteen, mikä vuorostaan edellyttää lainopillista asiantuntemusta. Uskontojen ammattikunnat ovat vuorostaan lähtökohtaisesti tulkinnan mestareita ja he ovat myös pystyneet tätä aineellisesti hyödyntämään esimerkiksi kirkon keräämän kymmenyksen muodossa.

*Ammattikuntien valta perustuu siihen, että ne hallitsevat oikeaksi miellettyjä käytäntöjä samalla, kun ne yksinoikeudella arvioivat näitä käytäntöjä ja niiden tuloksia.* Jos asiat menevät pieleen – potilas kuolee, huijari ei joudu edesvastuuseen, sielu jää taivaanportille tai talo homehtuu – niin syälliseksi mielletään kärsivä osapuoli. *Voimmeko luottaa asiantuntijoihin?* Miksi meidän pitäisi luottaa arkkitehtikuntaan tai yksittäisiin arkkitehteihin? Edellä totesin, että arkkitehtiliiton eettisten periaatteiden mukaan arkkitehtien tulee toimia niin, että ulkomaailma voi luottaa heihin. Eikö tämä edellytä sitä, että he ensin luottavat itseensä? Asian purkamiseksi tarkastelen asiantuntijuutta tietoteoreettisena ongelmana kolmen kysymyksen kautta.

1. Edustaako arkkitehtikunta tietoa, jonka turvin heillä olisi ympäristökysymyksissä auktoriteettia? Auktoriteetti edellyttää lisääntyvään tietoon perustuvaa asiantuntijuutta. Sikäli kuin arkkitehtikunnan tieto on objektiivista, vastaus on myönteinen. Sen sijaan *arviointiin* perustuvat asiat, kuten eettiset ja esteettiset kysymykset, edellyttävät aina henkilökohtaista arviointia. Koska kyky arvioida liittyy arvioijaan, on kyse jokaisen yksilön elämänsä aikana hankittavasta taidosta. Mikään ammattiryhmä ei voi olla toista parempi arvioija, vaikka esimerkiksi arkkitehtikunta hallitsisi muita paremmin kriteerit, joita heidän mielestään ympä-

ristöä arvioitaessa tulee käyttää. Arviointikriteerien valinta on sekin arviointia, joten arvioinnissa ei ole viime kädessä mitään objektiivista perustaa. Siksi antiikin etiikka on edelleen ajankohtaista, mutta antiikin matematiikalla on lähinnä kuriositeetti-arvoa. Arkkitehtiliiton ammattieettisissä periaatteissa väitetään, että ”hyvän ympäristön kriteerien määrittely, ympäristömuutosten hallinta ja uuden, korkeatasoisen ympäristön synnyttäminen edellyttävät monipuolista asiantuntemusta...”.

Mielestäni *kriteerien määrittely eettisinä ja esteettisenä kysymyksinä ei liity asiantuntemukseen laisinkaan* vaan siihen, että demokratia toimii. Arkkitehtikunnan eettinen tulkinta tuntuu demokratian kannattajalta lähinnä uhalta, vaikka ammattilaiset näkisivät sen mahdollisuutena.

2. Voiko arkkitehtikunnan auktoriteettivaatimuksia uskottavasti perustella? Sikäli kuin vaatimus erityisosaamisesta liittyy estetiikkaan, se ei ole perusteltavissa. Edellä mainitun tutkimuksen mukaan Ruotsin arkkitehtikunnan käsitykset hyvän ympäristön ja arkkitehtuurin kriteereistä eroavat täysin sikäläisistä maallikkokäsityksistä. Tilanne Suomessa lienee samanlainen ja johtunee arkkitehtimaailman avantgarde-vaatimusten lisäksi arkkitehtikoulutuksesta. Lundin yliopiston arkkitehtuurin laitoksella tehdyn selvityksen mukaan aloittavilla opiskelijoilla oli samoja ympäristöpreferenssejä kuin kansalaisilla yleensä. Kesken opintoja korrelaatio hävisi ja loppuvaiheessa se muodostui negatiiviseksi. Vastavalmistuneet nuoret arkkitehdit siis pitivät hyvänä ja kauniina sitä, mitä maallikot pitivät huonona ja rumana.<sup>8</sup> Ammattikunta väittää edustavansa ympäristötietoa, joka on maallikoiden käsityksiä kehittyneempää ja voidaan omaksua vain pitkällisten opintojen kautta. Uskotavampi tulkinta on, että opiskelijat sosialisoidaan tiettyihin esteettisiin preferensseihin. Kysymys on nimenomaan sosialisatiosta, koska opetus perustuu harjaantumiseen eli ”hyvän” ja ”huonon” tunnistamiseen. Siksi arkkitehdit aina-oikeassa-olevina saattavat kohdata työelämässä usein vaikeuksia muiden alojen edustajien kanssa.<sup>9</sup> Demokratian toimivuuden kannalta asia on keskeinen. Jo 51 vuotta sitten Hufvudstadsbladetin pääkirjoituksessa väitettiin, ettei arkkitehtuurin koulutus ole ajan tasalla eikä kansainvälinen tunnustus ole riittävä tavoite, vaan arkkitehdeilla on vastuuta koko yhteiskunnan kehityksestä.<sup>10</sup> Pääkirjoituksen kyljessä

<sup>8</sup> Tieto perustuu silloisen ympäristöpsykologian professorin Gunnar Sorten kertomukseen.

<sup>9</sup> Sikäli kuin yhdyskuntasuunnittelun jatkokoulutettaviin on uskomista

<sup>10</sup> Hufvudstadsbladet 20.3.1969. Arkkitehdit alistuvat liiaksi maksaville toimeksiantajille eivätkä kannu vastuuta ”moraalisille toimeksiantajille” eli yhteiskunnalle. Pääkirjoituksen mukaan on turhaa syyttää ”gryndereitä tai kunnallisia päätöksentekijöitä”, koska vastuu kuuluu ammattikunnalle. Lehdeltä jäi kenties huomioimatta, että arkkitehtuurimaailmaan kuuluvat rakennusteollisuus ja poliitikot siinä missä arkkitehditkin.

on kuva seitsemästä eri talotyypistä, jotka kaikki on kasattu samasta peruslaatikosta. Jälkeenpäin arvioituna kuvan piirtäjä kiteytti osuvasti arkkitehtien silloista ja tulevaa työkenttää.

3. Millä perusteella asiantuntijuutta hakeva voi tehdä valintansa? Vaikka Arkkitehtiliitto ei ole ottanut vastuuta maamme hometaloista, eiköhän löydy yksittäisiä arkkitehteja, joita asia kiinnostaa ja jotka ovat siihen perehtyneet? Homeelle altistuneet haluavat tietää, miten he voivat löytää luotettavan asiantuntijan. Kaikki asiantuntijoina esiintyvät tuskin ovat luottamuksen arvoisia, ja yleisen käsityksen mukaan ei kannata luottaa asiantuntijoihin, joilla on kytkentää taloudellisiin intresseihin. Lähtökohtaisesti kannattaa turvautua *riippumattomaan asiantuntemukseen*. Mutta takaako ammattikunnan jäsenyys asiantuntijan riippumattomuuden? Onko jopa päinvastainen mahdollista, että ammattikunnan jäsenyys vaarantaa riippumattomuuden? Valintatilanteessa asiantuntemusta etsivä joutuu *päättämään*, kehen luottaa voidakseen *valita* kehen luottaa: vastuu on aina asiakkaan (Baggini, 2018, s. 21-31). Vastuunsa kantava ja asioihin perehtynyt asiakas onkin ammatilliselle järjestölle lahja eikä uhka.

*Sapere aude!* kuului valistuksen kantilainen huuto. Käytä omaa päätäsi! Kehotus ei ole suunnattu vain suunnittelupalveluita etsiville vaan yhtä lailla arkkitehteille. Kannattaa pitää mielessä, että futurismi loi pohjan Italian fasismille ja sellaiset modernismin sankarit kuin *Le Corbusier* ja *Philip Johnson* toimivat aktiivijäseninä natsipuolueissa (Lamster, 2018; Siren, 2019; Mumford, 2009). *Sigfried Giedion* julkaisi modernismia käsittelevän kirjansa sodan kynnyksellä ja uusintapainoksen sodan jälkeen. Ensimmäisessä painoksessa hän puhui positiivisessa hengessä ”totalitarismista”, mutta sodan jälkeen tämä sana vaihtui ”demokratiaksi” (Giedion, 1941; 1949).

#### KIRJALLISUUS

- Alberti, L. B. (1986). *The Ten Books of Architecture*. Dover Publications Inc. (The 1755 Leoni Edition).  
Ensimmäinen laitos 1485, De re aedificatoria, Firenze
- Baggini, J. (2018). *A Short History of Truth*. Quercus
- Bengs, C. (2012). Teoriaa ja ”teoriaa”. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2012:3, 100-202
- Danto, A. C. (2000). Konstvärlden. Teoksessa *Konsten och konstbegreppet*. Skriftserien Kairos, nr. 1, s. 91-116.  
Kungl. konsthögskolan, Raster förlag
- Danto, A. C. (2013). *What Art Is*. Yale University Press
- Dickie, G. (1997). *Introduction to Aesthetics*. Oxford University Press
- Emt, J. E. (2000). Baumgarten och den moderna estetikens födelse. Teoksessa *Konsten och konstbegreppet*. Skriftserien Kairos, nr. 1, s. 15-24. Kungl. konsthögskolan, Raster förlag
- Evers, B., Thoenes, C. et al. (2003). *Architectural Theory*. Taschen
- Giedion, S. (1941). *Space, time and architecture : the growth of a new tradition*. Harvard University Press

- Giedion, S. (1949). *Space, time and architecture : the growth of a new tradition*. Harvard University Press, Oxford University Press
- Gombrich, E. H. (1995). *Konstens historia*. Albert Bonniers förlag
- Hearn, F. (2003). *Ideas that Shaped Buildings*. MIT Press
- Hufvudstadsbladet. (20.3.1969). *Arkitekternas ansvar*. Ledare, s.4.
- Humpert, K. & Schenk, M. (2001). *Entdeckung der mittelalterlichen Stadtplanung: das Ende vom Mythos der 'gewachsenen Stadt'*. Theiss
- Kostof, S. (ed.). (1986). *The Architect*. Oxford University Press
- Kostof, S. (1995). *A History of Architecture*. Oxford University Press
- Kruft, H.-W. (1994). *Architectural Theory from Vitruvius to the Present*. Zwemmer, Princeton Architectural Press
- Lamster, M. (2018). *The Man in the Glass House: Philip Johnson, architect of the modern century*. Little, Brown and Company
- Le Corbusier. (1951). *The Modular*. Faber and Faber Limited (Faximile)
- Mallgrave, H.F. & Goodman, D. (2011). *An Introduction to Architectural Theory, 1968 to the present*. Wiley-Backwell
- Mumford, E.P. (2009). *Defining urban design: CIAM architects and the formation of a discipline, 1937-69*. Yale University Press
- Palladio, A. (1983). (1928). *Fyra böcker om arkitekturen*. Vinga Bokförlag (faximile). Itäliäläinen alkuperäisteos vuodelta 1570 *I Quattro Libri dell'Architettura*
- Sirén, V. (2019). *Suuren arkitehdin tie kulki natsista Donald Trumpin suosikiksi*. Helsingin Sanomat 8.4.2019, B4.
- Shaw, G.B. (1987). *The Doctor's Dilemma*. Penguin Books
- Sternudd, C. (2007). *Bilder av småstaden - om estetisk värdering av en stadstyp; Images of the Small Town - on Aesthetic Evaluation of a Townscape*. Department of Architecture and Built Environment, Lund University, <https://www.lu.se/lup/publication/b24c7cb2-8a74-4c02-9fd7-5c130e6f274d>
- Theodor Höijer, ks. [https://fi.wikipedia.org/wiki/Theodor\\_H%C3%B6ijer](https://fi.wikipedia.org/wiki/Theodor_H%C3%B6ijer)
- Vasari, G. (1926). *Berömda renässanskonstnärers liv*. Wahlström & Widstrand
- Vasari, G. (1930). *Berömda renässanskonstnärers liv, Ny samling*. Wahlström & Widstrand
- Watkin, D. (1996). *A History of Western Architecture*. Laurence King
- Vitruvius (1960). (1914). *The Ten Books on Architecture*. Dover Publications, INC.
- Zevi, B. (1978). *The Modern Language of Architecture*. University of Washington Press



# Yhdyskuntasuunnittelun käsitteitä avaamassa

Hilkka Lehtonen

Eheyttäminen ja tiivistäminen - sekoittuvia käsitteitäkö?

Harvasta asiasta on viime vuosina puhuttu yhtä tiuhaan yhdyskuntasuunnittelussa kuin eheyttämisestä ja tiivistämisestä. Niistä on tullut osa suunnittelun virallista liturgiaa samalla kun ne ovat säilyneet käsitteellisesti päällekkäisinä. Ehyt kaupunki on *metafora* niin kuin kestävä kaupunkikin. Eheyttämisestä yhdyskuntasuunnittelussa taas puhutaan nimenomaan *yhdyskuntarakenteen* yhteydessä. Eheyttämisellä pyritään yhdyskuntarakenteen täydentämiseen, korjailuun ja parempaan hallintaan. Se on vastakohta rakenteen hajoamiselle: hallitsemattomuudelle, suunnittelemattomuudelle ja villille kehitykselle. Urban sprawlilla tarkoitetaan yhdyskuntarakenteen lievealueita, jotka on rakennettu alhaisella tehokkuudella ja hajanaisesti. Suunnittelijat kutsuvat alueita halveksien epäkaupungiksi, osin esteettisin perustein. Astetta täsmällisemmin sprawlia ovat käsitteellisesti määrittäneet Galster ym. (2001) toteamalla, että sprawl on maankäytön malli, jossa yhdistyvät vaihtelevasti kahdeksan merkittävää puutetta: tiiveyden, jatkuvuuden, keskittymisen, klusteroitumisen, keskeisyyden, ytimisyyden, sekoittuneen käytön ja läheisyyden puute. Se on siis jotain todella vältettävää! .

Ilmiö koskee kaupunkien periferioita tai välimaisemaa kaupungin ja maaseudun välissä. Esimerkiksi Thomas Sieverts (2003) näkee nämä lievealueet uudenaikaisina rintamina. Hajautumista on ruokkinut ihmisten varallisuuden kasvun myötä tapahtunut autonomistuksen lisääntyminen. Suomessa eheyttämiseen on kiinnitetty huomiota *valtakunnallisissa* alueidenkäytön tavoitteissa puhumalla *taajamien eheyttämisestä* samalla, kun on nostettu esiin palvelujen ja työpaikkojen saavutettavuus eri väestöryhmien kannalta. Yliväljään ja repeleiseen rakenteeseen liittyy joukko todellisia ongelmia, esimerkiksi pitkät työmatkat ja viheralueiden pirstoutuminen. Toisaalta itseorganisoituneen

yhdyskuntarakenteen ei tarvitse olla välttämättä rikkonaista. Yhdyskuntasuunnittelussa tarvitaan myös käsitystä siitä, mitä eheyttäminen tarkoittaa eri aluetasoilla tai kaupunkirakenteen eri vyöhykkeillä. Hollannissa on kehitelty tähän kysymykseen ns. ABC-politiikkaa toimintojen sijoittamiseksi, Kuopiossa on kehitelty vyöhykekaupunkimallia, jonka avulla asiaa voidaan ottaa haltuun.

Eheyttäminen ymmärretään suunnittelun maailmassa myös *suunnitelmien toteutumisenä* vastakohtana vajaan jättämiselle. Suomen ympäristökeskuksen tuoreet seurantatiedot Suomen kaupunkiseuduista osoittavat jo ilahduttavasti, miten yhdyskuntarakenteen tukeutuu aiempaa paremmin olemassa olevaan rakenteeseen. Suurimmat kaupungit ovat alkaneet kasvaa myös sisäänpäin eivätkä pelkästään muodostaa uusia agglomeraatioita tai haja-asutusta ympärilleen. Esimerkiksi Helsingin seudulla näin on tapahtunut jo 2000-luvun taitteesta eteenpäin (Ristimäki, 2003, s. 171). Helsingin viimeinen yleiskaava on esimerkki tästä ajattelumallista.

Mutta mitä yhdyskuntarakenteella itse asiassa tarkoitetaan? Se voidaan ymmärtää suhdejärjestelmäksi, -malliksi ja -kokonaishahmoksi, jossa esimerkiksi liikenneväylät ovat tiettyssä suhteessa asutukseen tai viherväylät yhteydessä toisiinsa niin, että rakenteella on *toiminnallinen järki sekä sosiaalinen ja symbolinen mielekkyys* (Bonsdorff, 1992). Toiminnallinen mielekkyys tarkoittaa, että muodostuva kokonaisuus pystyy toimimaan eräänlaisena kokonaisjärjestelmänä. Samalla yhdyskuntarakenteen muodostuu erilaisista osajärjestelmistä ja niiden välisistä suhteista. Toiminnallisesti sekoittunutta rakennetta voidaan yleensä pitää muuta dynaamisempaa. Se yhdistetään myös urbaanisuuteen niin, että toiminnallinen kirjo ymmärretään urbaanisuuden piirteeksi. Osajärjestelmiä ovat esimerkiksi liikenne-, palvelu- tai alakeskusten järjestelmät. Yhdyskuntarakenteessa osat ovat riippuvaisia toisistaan ja suhteessa toisiinsa. Näitä järjestelmiä uusinnetaan toistuvassa toiminnassa.

Suunnittelijat noudattavat työssään yhdessä omaksuttuja periaatteita, joista kaupunkien ja seutujen toimintojen suhteet syntyvät. Toisaalta synnytetty rakenne luo tiettyjä käytäntöjä, kuten työmatkaliikkumisen tapoja, jotka uusintavat rakennetta. Siten yhdyskuntarakenteen piirteet toimivat myös ihmisten arkea ohjaavina periaatteina. Ne eivät määrää ihmisten käyttäytymistä, mutta muovaavat käytäntöjä. Rakenne syntyy paitsi fyysisistä muodostelmista ja kasaumisista, myös alueiden toiminnallisesta ja sosiaalisesta erilaistumisesta ja rooleista.

Suomalaisen kehityksen yleiskuvaan on kuulunut, että valtakunnallisella tasolla on tapahtunut asutuksen keskittymistä aluekeskuksiin ja seutujen tasolla hajoamista kärkikunnista kehyskuntiin. Euroopan tasolla laajat kaupunkiseutujen kasaumat levittäytyvät, mutta myös purkautuvat. Pienet ja keskikokoiset kaupungit ovat yhdistyneet mosaikkityyppisiksi verkostoiksi

(Dear & Häkli, 1998). Yhdyskuntarakenteet ovat sekä kerroksellisia että limittäisiä ja fragmentoituneita. Juuri kaupunkiseutujen rakenteellinen monimutkaisuus haastaa suunnittelijoita.

Laajemmat seudulliset monikeskuiset järjestelmät eivät välttämättä ole nykyisin enää keskuksista ja periferiasta muodostuvia hierarkioita, vaan verkkojen kudelmia. Myös periferiassa tapahtuu integroitumista. Erilaisista moninkertaisista prosesseista osa vaikuttaa yhdessä ja muodostaa yhteenpunoutuvaa tila-aikarakennetta. Tällaista on monien kaupunkien asutus sisääntuloteiden varsilla tai vaikkapa erilaiset kehityskäytävät, kuten Helsinki-Tampere-väli. Mutta pyrimmekö me tietoisesti jonkinlaiseen *tasapainoon integroitumisen ja fragmentoitumisen välillä*? On mielenkiintoista, että maantieteilijä Ash Amin (1997, s. 9) näkee tällaisella tasapainolla olevan merkitystä kaupunkien taloudelliselle menestykselle. Tätä näkökohtaa ei ole Suomessa kuitenkaan juurikaan tutkittu.

Yhdyskuntarakenteen eheyttämistä on edeltänyt puhe yhdyskuntarakenteen tiivistämisestä. Tiivistämisestä on puhuttu ennen kaikkea *yhdyskuntataloudellisesti* järkevän rakenteen synnyttämisenä. Siinä ovat kuitenkin viime vuosina korostuneet yhä selvemmin erilaiset *ympäristönäkökohdat*, kuten viljelymaan säästäminen ja yksityisautoilun haittojen vähentäminen. On siis yritetty määritellä sitä, mikä näyttytyy ongelmallisena.

Toisaalta tiivistäminen voidaan nähdä *enemmän kaupunkia - vähemmän tilaa* -näkökulmasta, siis ympäristön vitalismina ja elinvoimana. Tämä puolihan sisältyi suomalaisen kompaktikaupungin suunnitteluihanteeseen jo 1970-luvun alussa. Tiivistäminen voi olla luonteeltaan yhtä hyvin rakentamattoman maan käyttöönottoa rakentamistarkoituksiin, aiempaa tehokkaampaa rakentamista kuin liikenneväylien tilaa säästävää mitoitus. Sosiaalinen tiheys, rakentamistehokkuus ja koettu tiiveys ovat tiiveyden eri puolia. Olennaista on ymmärtää, että tehokkaasta rakentamisesta ei seuraa automaattisesti sosiaalisesti elävää ja tiheää kaupunkia. Sen ehdot ovat paljon moninaisemmat. Ne liittyvät ympäristön monipuolisuuteen ja ristiriitaisuuteenkin, kuten esimerkiksi Helsingin Kalliossa.

Eheyttämiseen liittyy tietty *retorinen ulottuvuus*, parantamisen ajatus. Mutta ei pelkästään parantamisen, vaan myös *integroinnin* ja kokonaisuuteen liittämisen ajatus - tilassa ja ajassa. Eheyttämisellä ei ajeta takaa erillistä lähiöiden saaristoa eikä epäjatkuvaa tai jäsentämätöntä kaupunkien kasvua. Esimerkiksi jo 1970-luvulla oli havaittavissa tällaisia vaikutteita: puistot ja muut viheralueet nähtiin viheraluejärjestelmän, kadut ja pyörätiet liikennejärjestelmän osina. 1970-luvun suunnitteluajattelun voikin liittää kaupungin toiminnallisen puolen korostukseen.

Suunnitteluperiaatteiksi muunnettuna kaupunkirakenteellinen yhdentäminen tarkoittaa esimerkiksi saavutettavuuden huomiointia, kuten metroase-

mien lähistöjen suunnittelemista muuta kaupunkia tiiviimpinä, mutta myös *monipuolisempina alueina*. Maankäytön ja liikennejärjestelmien suunnittelun erkaantuminen toisistaan Suomessa on luonut kehityskulkuja, joissa esimerkiksi kauppakeskukset ovat huonosti saavutettavia muutoin kuin yksityisautoilla. Autottomia on pakotettu auton hankintaan.

Saavutettavuus on pääsyä resurssien äärelle, olivatpa ne sitten viherverkostoja tai kauppakeskuksia. Saavutettavuus mahdollistaa vuorovaikutukseen sosiaalisessa ja taloudellisessa mielessä. Siihen punoutuu myös eri sijaintien saavuttamisen helppous. Parhaimmillaan saavutettavuus on monilla aluetasoilla ja monin eri välinein saavutettavuutta: yksityisautoin, julkisin kulkuneuvoin, pyöräillen tai näitä yhdistellen. Integroinnin onnistuneisuuden mittari asukkaiden elämismaailmasta käsin on arkielämän sujuvuus. Yksilötasolla siihen voi sisältyä myös uusien elämää rikastuttavien paikkojen liittämistä omaan paikkaverkostoon. Ajattelumallia seuraamalla yksittäisen asunnon käytettävyydestä päästään sen *ulkoiseen käytettävyyteen*. Juuri sitä asuntokauppiaiden nykyinen puhe ”sijainti, sijainti, sijainti” tarkoittaa.

Yhdyskuntarakenne itsessään on jatkuvassa uudelleen muotoutumisen tilassa, jossa tapahtuu toimintojen uudelleen ryhmittymistä, talojen kuolemista, uusien houkuttelevien identiteettiytimien syntymistä sekä joidenkin alueiden hylkäämistä tai uudelleen rakenteistumista. Ostoskeskukset muuttuvat keskuksiksi ja keskustat ostoskeskuksiksi. Syntyneet ”Jumbot” houkuttelevat muita toimintoja naapuriinsa. Tapahtuu klusteroitumista. Tunnistamattomiin identiteettiytimiin voi liittyä omanlaistaan potentiaalia. Muodostelmana rakenne elää jatkuvasti ja voi samanaikaisesti myös tiivistyä, laajentua ja hajota. Niinpä on alettukin puhua *multiplex*- ja mosaiikkikaupungista, jossa on käynnissä useita samanaikaisia prosesseja. Ne jäsenyivät tilallisesti eri tavoin.

Eheyttäminen voidaan nähdä tietynlaisen suunnittelupolitiikan (*policy*) ja yhdyskuntapolitiikan harjoittamisena. Sellaisenaan suunnittelun mahdollisuudet vaikuttaa yhdyskuntarakenteen muodostukseen ovat rajalliset ja toimivat usein vasta yhdessä muiden politiikka-alueiden, kuten maa- tai verotuspolitiikan kanssa. Pääkaupunkiseudun MAL-sopimukset (yhdistetyt maankäyttö-, asuminen- ja liikennesopimukset) ovat tästä käytännön esimerkki. FT Vesa Kannisen väitöskirja Aallossa vuodelta 2017 valaisee hyvin asiaa laajemmasta perspektiivistä (Kanninen, 2017). Eheyttämisessä kaikkineen on kysymys sopivien ja tehokkaiden toimenpidekokonaisuuksien määrittelystä. Tällaisia pyrkimyksiä kuvaa kiinnostavalla tavalla Ruotsissa käyttöön otettu termi PLUG, joka tarkoittaa perifeerisille ja matalan rakentamistehokkuuden alueille kehitettyjä urbaaneja generaattoreita, jotka muodostavat keskustojen ulkopuolisia dynaamisia solmukkeita aluerakenteeseen.

Entä miten eheyttävä suunnittelupolitiikka näyttäytyy laajemmassa *eurooppalaisessa kaupunkipoliittisessa* keskustelussa? Italialainen seutu- ja aluesuunnittelun professori Roberto Camagni (1995) on tutkinut muun muassa innovatiivisia kaupunkeja. Camagni jäsentää kaupunkipolitiikan haasteita urbaanin elävyyden, tilallisen tasa-arvon ja monikeskuksisten urbaanien rakenteiden tavoitteiden kautta. Hän puhuu ”viisaan” *kompakteista* ja monikeskuksisista urbaaneista muodoista, mutta myös urbaanin tilan elvytyksestä ja laadullistamisesta. ”Viisaan” kompaktit muodot voi tulkita huomautukseksi siitä, ettei kaupunkimainen rakentaminen saisi olla sullomista. Camagnin mainitsevat megaprojektit integroivat usein toimintoja, kuten Iso Omena kirjastoineen ja kappeleineen tai uusi Tripla, mutta ilmenevät pikemminkin ylimittaisina rakennuksina kuin alati muuttavana, kehkeytyvänä hienorakeisena kaupunkikudelmanä tai perinteisenä eurooppalaisena kaupunkina.

Mitä suositusta eheyttämispuheesta jää lopulta käteen - se on ainakin uusien yhteyksien löytämistä ja luomista. Samalla on ymmärrettävä, että linkit kaukana oleviin paikkoihin ja ihmisiin voivat muodostua merkittävämmiksi kuin lähellä oleviin. Tämä näkyy erityisesti ihmisten harrastus- ja vapaa-ajan toiminnassa. Meillä kaikilla on toiminnassamme myös monimittakaavaisia tilallisia linkkejä. Toisaalta yhteiskuntatieteilijät puhuvat jo hypermobiliisuudesta, joka on vaikeasti ennustettavaa eikä siten hallittavissa. Suunnittelijat itse pyrkivät yhdyskuntarakenteen hallintaan. Suunnittelu ei kuitenkaan pysty toimimaan vastoin kaupunkien omaa kehitysdynamiikkaa. Sen vuoksi monitoimisia ja monitoimijaisia yhdyskuntarakenteen hallinnan mahdollisuuksia olisi pohdittava yhä uudelleen. Jännite hallintapyrkimysten ja todellisen kehityksen välillä ei häviä. Silti eheyttämispyrkimyksissä on mieltä, etenkin jos ihmisten arkielämän sujuvuus pidetään mukana kuvassa.

#### KIRJALLISUUS

- Amin, A. ym. (1997). *The Ordinary City*. Royal Geographical Society.
- von Bonsdorff, P. (1992). On the Generation of Meaning in the Built Environment. Teoksessa Oksala, Tarkko (ed.). *Environmental Design, Aesthetic Quality and Information Technology*. 6th International Conference on Systems Research. Baden Baden, 3-8.
- Camagni, R. (1995). The Concept of Innovative Milieu and Its Relevance for Public Policies in European Lagging Regions. *Regional Science* 1995/4.
- Dear, M. & Häkli, J. (1998). Tila, paikka urbanismi - uuden kaupunkitutkimuksen metodologiaa. *Terra*, 110(2).
- Galster, G. ym. (2001). Wrestling Sprawl to the Ground: Defining an Elusive Concept. *Housing Policy Debate*, 12, (4), 681-717.
- Kanninen, V. (2017). *Strateginen kaupunkiseutu. Spatiaalinen suunnittelu radikaalina yhteensovittamisena*. Aalto-yliopisto. Insinööritieteiden korkeakoulu. Rakennetun ympäristön laitos. Espoo.
- Ristimäki, M. ym. (2003). *Kaupunkiseutujen väestönmuutos ja alueellinen kasvu*. Suomen ympäristö 657/2003. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Sievert, T. (2003). *Cities without Cities. An Interpretation of the Zwischenstadt*. London, New York: Spon Press, 48-61.

# Älykäs kunta, missä olet?

Sami Tantarimäki

Puhumme digiyhteiskunnasta. Älykäs kaupunki (*smart city*) on jo käyttöön vakiintunut käsite, maakunnat (*smart region*) älykkään erikoistumisen (*smart specialisation*) asialla ja maaseutu (*smart countryside*) entistä enemmän esillä Euroopan komission lanseeraaman *smart village* -aloitteen myötä. Miksi kunnan (*smart municipality*) pitäisi olla mukana?

## Älykkyyden aluehierakia

Mitä useammalla aluehierarkian tasolla älykkään aluekehittämisen konsepteja ilmenee, sitä mielenkiintoisemmaksi asia muuttuu aluekehittämisen kannalta. Älykkään aluekehittämisen tavoitteet ja tarpeet ovat pitkälti samoja, ja monet ratkaisut toteutettavissa hierarkian tasosta riippumatta. Paikka- ja tietoperusteisesti halutaan olla digiyhteiskunnassa kiinni ja pysyä sen mukana. Teemojen ja tarpeiden kohdatessa läpileikkaavuuden tavoitteluun luulisi olevan jopa yhteisiä intressejä, kun ajatellaan aluetta ekosysteeminä (mm. Sutriadi, 2018; Tantarimäki, 2020a). Läpileikkaavuutta voisi toteuttaa resursointia tukevassa ohjelmatyössä, digistrategioissa ja alue- ja innovaatiopolitiikoissa.

Maakuntatasolta tarkasteltuna alue-ekosysteemin voi nähdä toisiinsa kytöksissä olevana kuntien kokonaisuutena, kaupunkien ja maaseutujen kokonaisuutena, kuntaterveysyhtymien kokonaisuutena, yhteisöjen kokonaisuutena tai vaikka älykkäiden kaupunkien, kylien ja maaseutujen kokonaisuutena (Yashar, 2016). Jälkimmäinen on pitkälti sitä, mitä Uusimaa brändillään antaa ymmärtää: ”Smart city + smart countryside = smart region” (Uusimaa, 2020). Oletusarvoisesti kaikki kunnat ovat osa tätä kehittämisen kokonaisuutta ja tavoitteen toteuttamista.

Vaikka kehittämisen konsepteja eri aluetasoilta tunnistaakin, isossa kuvassa ”smart-näkymä” on vielä varsin pistemäinen ja alueellisessa älykkyydessä löytyy selkeitä aukkoja paikattavaksi. Esimerkiksi älykäs kaupunki -konsepti vaikuttaa

suurkaupunkien kerholta, jonne pienillä ja keskikokoisilla kaupungeilla ei ole asiaa. Näin yksioikoinen arki ei sentään ollut, kun todellisuutta tarkemmin tarkasteli (Tantarimäki, 2020a). Maaseudun kantilta katsottuna älykäs kylä on ”in”, mutta sekin vaikuttaa pieneen pisteeseen tuijottamiselta. Tämäkään ei ole totuus, sillä tavoitteena älykkäässä kylässäkin on tunnistaa paikallinen innovaatiopotentiaali ja tasoittaa alueellisia eroja samoin kuin kehittää keskusten ketjua kylistä kuntien kautta kaupunkeihin (ENRD, 2018; Woien & Teräs, 2019). Kuntien rooli älykkään kehittämisen ketjussa on kuitenkin kysymysmerkki.

### Muutosjoustavuuden momenttiavain

”Smart specialisation as a tool for regional resilience”. Tähän Nordregio Forumin *keynote*-puheen otsikkoon (Berkowitz, 2019) kiteytyy hyvin se, mistä pohjimmiltaan on puhe. Puheenvuoron otsikossa esitetty kysymys kytkeytyy yhteiskunnallisessa keskustelussa siihen, mitä tarkoittaa kuntien älykäs muutokseen sopeutuminen (vrt. Ahonen & Savolainen, 2020). Mitä se tarkoittaa tilanteessa, jossa samaan aikaan kuntien eriytymiskehitys vaikuttaa voimistuvan ja alueellisia eroja pyritään tasaamaan älykkään erikoistumisen periaattein (mm. Ahonen & Savolainen, 2020; Teräs, 2018)? Tai tilanteessa, jossa korona (COVID-19) kurittaa kuntataloutta entisestään ja karsimista kammetaan toistuvasti otsikkoihin samalla, kun työn murros, työn muuttuva maantiede sekä teknologia tarjoavat uusia avauksia (Tantarimäki, 2020b; Borges, 2020; Valtavaara, 2020)? Ollaan arvopohdintojen äärellä hyvinkin (vrt. Valtavaara, 2020).

Mikä on kuntien valmius lähteä kehittämään älykästä muutosjoustavuutta? Löytyykö valmiutta tarkistaa suunnittelun paradigmaa vaikkapa älykkään sopeutumisen (*smart shrinking*) suuntaan (mm. Hollander & Nemeth 2011, s. 253, 355; Peters ym., 2018, s. 41; Syssner, 2020; Coppola, 2019)? Kehittäminen voi toki olla myös samanaikaisesti sekä supistavaa että kasvuhakuista ainakin sen perusteella, miten yksi pikku-kaupunki kysyessäni yhtälöä kuvasi:

*”Palvelurakennetta on väistämättä supistettava, mikäli asukasluku jatkaa laskuaan ja syntyvien lasten määrä laskee edelleen. Kaupunkia on kuitenkin kehitettävä ja pyrittävä hakemaan kasvua uusilta toimialoilta ja uudistettava toimintaa.”*

Työkaluja toimimiseen kannattaa lähteä etsimään ensin omasta asenteesta ja omalta puolen aita, vasta sitten vihreyttä vertaillen. Vastaavan lopputulemaan tulivat kuntien älykästä kehittämistoimintaa tutkineet Kurkela ym. (2016):

*”Olipa kuntaorganisaatio missä toimintaympäristössä tahansa, sitä ympäröi oma mahdollisuuksien maailma. Tärkeää on, että kunta tun-*

*nistaa omat vahvuutensa ja tarttuu mahdollisuuksiinsa, lähtee kokeillen liikkeelle kohti tulevaisuutta”.*

Myös MDI <sup>(2017)</sup> päättyy pienten ja keskisuurten kaupunkien tulevaisuuspuh-  
dintojen äärellä siihen, että ”fiksu paikka löytää megatrendeistä ja niiden  
vastavirrasta menestyksen eväät”. Ponnistetaan omista lähtökohdista eikä  
ahtauduta perusteetta samaan muottiin samalla logiikalla (mm. Jäntti, 2019; Katajamäki,  
2019). Kaupunki, kunta tai maaseutu ei ole yksi, vaan on kaupunkeja, on kuntia  
ja on maaseutuja, jotka muodostavat jatkumon, verkoston ja laajemman alue-  
ekosysteemin. Siksi kysyn, missä olet älykäs kunta?

## Olen rivien välissä

Kunnissa on älykästä kehittämis- ja kokeilutoimintaa, kuten esimerkiksi Kur-  
kelan ja kumppanien <sup>(2016)</sup> selvitys osoittaa. Kuntia on mukana myös älykästä  
kehittämistä edistävissä (tai edistäneissä) selvityksissä, ohjelmissa ja hankkeissa,  
samoin kuin kasvukäytävä- ja Hinku-kuntaverkostoissa (Kuntaliitto, 2020b; Keskipohjanmaa,  
2020; Suomen kasvukäytävä, 2020; Suomen ympäristökeskus, 2020).

Kaikkea ei tietenkään tarvitse nimetä ”älykkääksi”, tai pitää sellaisena,  
vaikka uutta teknologiaa ja ajattelutapaa kunnan toiminnoissa käytettäisiin  
tai suunnitelmissa esiintyisi. Toisin sanoen voidaan tunnistaa ratkaisuja, jotka  
ovat liitettävissä niin *smart city* -konseptiin kuin muihin älykkään aluekehit-  
tämisen konsepteihin (Lopez & Oliveira, 2016; Kurkela ym., 2016; Tantarimäki, 2020a,b). Älykkyys ei  
saa olla myöskään päälle liimattua ”imagoshoppailua”, vaan pitää pystyä mää-  
rittelemään, miksi halutaan olla *smart*, mitä se vaatii ja kenelle sitä tehdään  
(Hollands, 2008, s. 305–310; Angelidou, 2017, s. 89). Sitä tehdään asukkaille ja yhteisölle, kuten  
jo alkuperäinen *smart community* -ajatus osoittaa. Alunperin myös alue on  
määritelty joustavasti ”from neighborhood to a multi-county region”. Myös  
siksi niin älykkyuden maantiede kuin älykkyuden ajureiden aluehierarkinen  
läpileikkaavuus on hyvä pitää mielessä.

Selvää on, että *smart municipality* tai älykäs kunta ei ole yleinen käsite.  
Jos se mainitaankin, löytää itsensä helposti älykkäiden kaupunkien parista.  
Kuntia kaupungit toki ovat. Käsite kuitenkin on käytössä ja keskusteluissa  
myös kunta-nimikettä kantavia kuntia ajatellen (esim. Smart Innovation Norway, 2020, The  
Union of Municipalities of Turkey, 2020; Trimis, 2019; Väliharju, 2019), joten siitä on perusteltua puhua  
ja sitä on perusteltua jopa tavoitella.

## Älykäs kunta asiaksi

Suomalaisen(kin) älykkään kunnan tunnistaa ja löytää, mutta se ei paistattele  
parrasvaloissa. Tilanne on sama pienten ja keskikokoisten kaupunkien kanssa  
(Tantarimäki, 2020a). Tarkempi kuntien visioiden, suunnitelmien ja hankkeiden tarkas-



telu kuitenkin osoitti, että maamme 107 kaupungista 70 oli liitettävissä älykäs kaupunki -konseptiin. Osa tiukemmin, osa väljemmin. Vastaavalla tavalla 203 kunnan joukosta löytyisi varmasti älykkäitä kuntia – itsensä nimeämänä tai tietämättään. Tämä tarkastelu tullaan vielä tekemäänkin, jotta kokonaiskuva älykkään alueen rakentumiseen täsmentyy entisestään.

Älykkään aluekehittämisen omaksuminen ottaa aikansa. Kaupunkien osalta asiaa on harjoiteltu pisimpään, mutta kritiikittä ei ole silti selvitty: keskustelua ja tutkimusta on pitkään dominoinut *one-size fits all* -kerronta. Samat isot kaupungit esiintyvät toistuvina esimerkkeinä, jolloin (juuri se peräänkuuluttamani) kokonaiskuva älykkäiden kaupunkien todelliseen kirjoon on jäänyt ottamatta (Kitchin, 2014, s. 134; Albino ym., 2015, s. 2). Maakuntien osalta tunnistetaan yhä haasteeksi älykkään erikoistumisen käsitteellistäminen, alueellinen tunnistaminen ja vaikutusten monitorointi (Karppinen ym., 2019, s. 161; Mäenpää, 2020). Älykäs kylä taas ”smart-perheen” tuoreena tulokkaana on vielä sisäänajossa ja jalkautettavana (mm. älykäskylä.fi). Ei siis ihme, jos kunnankin älykkäässä kehittämisessä haasteita on havaittu kumppanuuksien ja sidosryhmäverkostojen puutteesta päätöksen teon toimimattomuuteen, asenneilmaston muutoksiin ja avainhenkilöiden vaihtumiseen (Kurkela, 2016, s. 7). Käsitteellistämistä ja konseptointia piisaa toki vielä *smart shrinking* -ajatuksen lanseeraamisessakin (mm. Schlappa & Neill, 2013).

Älykäs kunta olisi kuitenkin hyvä ottaa asiaksi. Pienillä ja keskikokoisilla kaupungeilla totesin jo olevan perusteltu paikalliskeskus- ja tasapainottajaroolinsa kaupunki–maaseutu -jatkumossa, ja kylätkin tiedetään kekseliäisyyden ankkuripaikoiksi (Tantarimäki, 2020c), joten yhtälailla kunnillakin on merkityksensä kehityksen vatureina. Älykkäiden kuntien merkitys on paikoin kenties selkeämpi ja vahvempikin, sillä moni kunta on jo kokoluokaltaan suurempi kuin osa keskikokoisista kaupungeista (10 000–50 000 as.) ja etenkin pikkukaupungeista (alle 10 000 as.). Ja jos taas kylä haluaa olla älykäs, on erikoista, etteivät muut kylät tai ”kotikunta” näe samaa mahdollisuutta. Tältä se tosin vielä vähän näyttää (Tantarimäki, 2019).

Joka tapauksessa riskinä on kaiken aikaa se, että nämä ”ankkuripaikat” (statuksesta riippumatta) loittonevat tai kadottavat roolinsa (ainakin hetkellisesti), kuten on jo käynyt kuntaliitosten myötä entisten kuntakeskusten kohdalla. Tämäkin on tiedostettu ja tilanteeseen puututtu niin asukkaiden aktiivisuuden kautta (mm. asukas- ja kyläyhdistysten perustaminen) kuin hankkein (mm. Kirkonkylät palvelukeskuksina/Kehittämisyhdistys Mansikka ry 2020). Sen vuoksi on väliä mitä tarkoittaa kuntienkin älykäs muutokseen sopeutuminen.

## KIRJALLISUUS

- Ahonen, V.-V. & Savolainen, S. (2020). *Mitä on kuntien älykäs muutokseen sopeutuminen?* [viitattu 26.5.2020] <[https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset\\_publisher/10623/mita-on-kuntien-alykas-muutokseen-sopeutuminen-](https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10623/mita-on-kuntien-alykas-muutokseen-sopeutuminen-)>
- Albino, V., Berardi, U. & Dangelico, R. M. (2015). Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 3-21. [viitattu 26.5.2020] <[https://www.researchgate.net/publication/311947485\\_Smart\\_Cities\\_Definitions\\_Dimensions\\_Performance\\_and\\_Initiatives](https://www.researchgate.net/publication/311947485_Smart_Cities_Definitions_Dimensions_Performance_and_Initiatives)>
- Borges, L. A. (2020). Geographies of labour. State of the Nordic Region. Chapter 5. *Nordregio Report 2020:1*. [viitattu 25.5.2020] <<https://pub.norden.org/nord2020-001/#18453>>
- Coppola, A. (2019). Projects of becoming in a right-sizing shrinking City. *Urban Geography*, 40(2), 237-258. [viitattu 25.5.2020] <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02723638.2017.1421391>>
- ENRD. (2018). Smart Villages. Revitalising Rural Services. *EU Rural Review No 26*. [viitattu 25.5.2020] <[https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd\\_publications/publi-enrd-rr-26-2018-en.pdf](https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-26-2018-en.pdf)>
- Hollander, J. B. & Németh, J. (2011). The bounds of smart decline: a foundational theory for planning shrinking cities. *Housing Policy Debate*, 21(3), 49-367.
- Jääntti, A. (2019). Kaikkia kuntia ei pitäisi ahtaa samaan muottiin. *Helsingin Sanomat* 5.8.2019. [viitattu 25.5.2020] <<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006194804.html>>
- Karppinen, A., Aho, S., Haukioja, T., Kaivo-oja, J. & Vähäsantanen, S. (2019). Alueiden älykäs erikoistuminen Suomessa. Aluekehittämisen indikaattorianalyysi. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, *TUTU eJulkaisu* 4/2019. [viitattu 26.5.2020] <<https://www.utu.fi/fi/julkaisut/alueiden-alykas-erikoistuminen-suomessa-aluekehittamisen-indikaattorianalyysi>>
- Katajamäki, H. (2019). Aluekehittäminen ei voi perustua suuruuden logiikkaan. Lukijalta, *Maaseudun Tulevaisuus* 2.8.2019. [viitattu 25.5.2020] <<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/puheenaiheet/mielipide/artikkeli-1.480092>>
- Keskipojanmaa. (2020). Kannus mukana ainoana Keski-Pohjanmaalla Älykäs liikuntakunta –kokeilussa – Tavoitteena on lisätä omaehtoista liikuntaa digitaalisen liikuntaneuvonnan avulla. 27.1.2020. [viitattu 25.5.2020] <<https://www.keskipojanmaa.fi/uutinen/588320>>
- Kitchin, R. (2014). Making sense of smart cities: addressing present shortcomings. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8(1), 131-136. [viitattu 26.5.2020] <<https://academic.oup.com/cjres/article/8/1/131/304592>>
- Kuntaliitto. (2020a). Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. [viitattu 25.5.2020] <<https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot>>
- Kuntaliitto. (2020b). Kehyskuntaverkosto. [viitattu 25.5.2020] <<https://www.kuntaliitto.fi/yhdyskunnat-ja-ymparisto/kaupunkipolitiikka/kehyskuntaverkosto>>
- Kurkela, K., Virtanen, P., Stenvall, J. ja Tuurnas, S. (2016). *Älykäs kehittämis- ja kokeilutoiminta kunnissa*. Acta 263. 92 s. Kuntaliiton verkkojulkaisu.
- Lindskog, H. (2004). Smart communities initiatives. Article 2004. [viitattu 25.5.2020] <[https://www.researchgate.net/publication/228371789\\_Smart\\_communities\\_initiatives](https://www.researchgate.net/publication/228371789_Smart_communities_initiatives)>
- Lopez, I. M. & Oliveira, P. (2017). Can a small city be considered a smart city? *Procedia Computer Science* 121 (2017) 617-624. [viitattu 26.5.2020] <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050917322810>>
- Kehittämisyhdistys Mansikka ry. (2020). Kirkonkylät palvelukeskuksina. [viitattu 26.5.2020] <<http://www.mansikkary.fi/fi/hankkeet/kirkonkylat-palvelukeskuksina/>>
- MDI. (2017). Pienten ja keskiuurten kaupunkien kukoistus. Kaupunkipolitiikan tiekartta III. [viitattu 26.5.2020] <[http://www.mdi.fi/content/uploads/2017/05/Pienten-ja-keskiuurten-kaupunkien-kukoistus\\_kaupunkipolitiikan-tiekartta-III-25042017.pdf](http://www.mdi.fi/content/uploads/2017/05/Pienten-ja-keskiuurten-kaupunkien-kukoistus_kaupunkipolitiikan-tiekartta-III-25042017.pdf)>
- Mäenpää, A. (2020). The Challenge of Public Organisations in Coordinating Smart Specialisation and a Connectivity Model as One Solution. *Acta Wasaensia* 438. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-898-6>
- Peters, D. J., Hamideh, S., Z., Kimberly, E. & Ghandour, M. (2018). Using entrepreneurial social infrastructure to understand smart shrinkage in small towns. *Journal of Rural Studies*, 64, 39-49. [viitattu 26.5.2020] <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0743016718306089>>

- Schlappa, H. & Neill, W.J.V. (2013). From crisis to choice: Re-imagining the future in shrinking cities. URBACT II. [viitattu 26.5.2020] <<https://urbact.eu/crisis-choice-re-imagining-future-shrinking-cities>>
- Smart Innovation Norway. (2020). Become a smart municipality. [viitattu 26.5.2020] <<https://en.smartinnovationnorway.com/news/become-a-smart-municipality/>>
- Suomen kasvukäytävä. (2020). Suomen kasvukäytävä. Yhteistyöverkostomme. [viitattu 26.5.2020] <<https://suomenkasvukaytava.fi/verkostomme/>>
- Suomen ympäristökeskus. (2020). Hiilineutraali Suomi. [viitattu 26.5.2020] <<https://hiilineutraalisuomi.fi/fi-FI>>
- Sutriadi, R. (2018). Defining smart city, smart region, smart village, and technopolis as an innovative concept in Indonesia's urban and regional development themes to reach sustainability. *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science* 202 (2018). [viitattu 26.5.2020] <[https://www.researchgate.net/publication/329229927\\_Defining\\_smart\\_city\\_smart\\_region\\_smart\\_village\\_and\\_techopolis\\_as\\_an\\_innovative\\_concept\\_in\\_indonesia%27s\\_urban\\_and\\_regional\\_development\\_themes\\_to\\_reach\\_sustainability](https://www.researchgate.net/publication/329229927_Defining_smart_city_smart_region_smart_village_and_techopolis_as_an_innovative_concept_in_indonesia%27s_urban_and_regional_development_themes_to_reach_sustainability)>
- Syssner, J. (2020). Smart shrinking as a base of vitality. Smart shrinking – uusi alku väestöön menettävälle alueelle -seminaari 25.2.2020, Pikkuparlamentti, Helsinki. Alustus.
- Tantarimäki, S. (2020a). Älykkäistä kylistä älykkäisiin suurkaupunkeihin – mikä on pienten ja keskikokoisten kaupunkien rooli älykkään alueen rakentajina? *Terra*, 132(2). Julkaistaan syksyllä 2020.
- Tantarimäki, S. (2020b). Etätöy tulee taas! Työn murroksen mukanaan tuomat mahdollisuudet maaseudun kaupunkeille ja kunnille. *Maaseutututkimus* 1/2020, 85-102. Julkaistaan keväällä 2020.
- Tantarimäki, S. (2020c). Mikä ihmeen älykäs kylä? Älykkäät kylät -blogi 13.2.2020. [viitattu 26.5.2020] <<https://älykaskylä.fi/?p=63>>
- Tantarimäki, S. (2019). Medianäkyvyyttä ja menestyksen aihioita. Älykkäät kylät -blogi 14.8.2019. [viitattu 26.5.2020] <<https://älykaskylä.fi/?m=201908>>
- The Union of Municipalities of Turkey. (UMT) (2020). Smart cities and municipalities. Congress and exhibition. Viitattu 26.5.2020 <<https://www.metropolis.org/agenda/smart-cities-and-municipalities-congress-and-exhibition>>
- Trimis. (2019). City of Things - smart cities and municipalities. [viitattu 26.5.2020] <<https://trimis.ec.europa.eu/programme/city-things-smart-cities-and-municipalities>>
- Valtavaara, M. (2020). Noin joka kolmas koulu voi kadota 2020-luvulla. *Helsingin Sanomat* 26.5.2020.
- Väliharju, T. (2019). Yhteisökehittäminen haastaa älykkäät kaupungit ja kunnat. Digikilta. [viitattu 26.5.2020] <<https://digikilta.fi/2019/11/11/yhteisökehittäminen-haastaa-älykkäät-kaupungit-ja-kunnat/>>
- Woien Meijer, M. & Teräs, J. (2018). Implementing smart specialization strategies in Nordic regions. *Nordregio Policy Brief* 09/2019. [viitattu 26.5.2020] <<https://nordregio.org/publications/implementing-smart-specialisation-strategies-in-nordic-regions/>>
- Yashar, Z. E. (2016). Smart cities and smart regions: An evaluation from smart cities to smart regions. *Academia*. [viitattu 26.5.2020] <[https://www.academia.edu/36244447/Smart\\_Cities\\_and\\_Smart\\_Regions\\_An\\_Evaluation\\_from\\_Smart\\_Cities\\_to\\_Smart\\_Regions](https://www.academia.edu/36244447/Smart_Cities_and_Smart_Regions_An_Evaluation_from_Smart_Cities_to_Smart_Regions)>

# Maankäytön suunnittelu paikallisten intressien ja kestävyystavoitteiden ristipaineessa

Jouni Häkli

**Hytönen, Jonne (2019). Limits of localism: Institutional perspectives on communicativeness, neoliberalization and sustainability in Finnish spatial planning.**

Nordia Geographical Publications, 48: 4, 110 sivua ja 4 taulukkoa (+ alkupe-  
räisartikkelit). ISBN 978-952-62-2422-0.

<https://nordia.journal.fi/article/view/87235>

Jonne Hytönen tarkastelee väitöskirjassaan suomalaisen maankäytön suunnittelun muutosta yhä vuorovaikutteisemmaksi mutta samalla myös markkinaohjautuvammaksi 1990-luvun jälkeisenä aikana. Työn keskeinen väite on, että tämän kehityksen myötä maankäytön suunnittelua ovat tulleet puitteistaan paikalliset kunta- ja kaupunkiseutukehityksen tavoitteet mieluummin kuin sellaiset yleiset yhteiskunnalliset päämäärät kuin kestävä kehitys tai ilmastomuutoksen hillintä. Kun maankäyttö- ja rakennuslakia ollaan jälleen uudistamassa kaksi vuosikymmentä edellisen mittavan lakimuutoksen jälkeen, on työ aiheeltaan mitä ajankohtaisiin. Se osallistuu keskusteluun, jonka äänenpainoina ovat vuoroin korostuneet harmi kaavajärjestelmän kankeudesta ja suunnittelua hidastavasta kansalaisten valitusoikeudesta, vuoroin taas huoli markkinaohjautuvan suunnittelun läpinäkyvyydestä ja kansanvaltaisuudesta.

Kansalaisosallistuminen on ollut yksi keskustelun kestoaiheista, eikä tällä hetkellä näytä siltä, että se olisi poistumassa maankäytön suunnittelun agendalta.

Hytösen tutkimus on muodoltaan artikkeliväitöskirja, jonka kaikki neljä artikkelia on julkaistu kansainvälisissä suunnittelututkimuksen aikakauslehdissä. Näiden lisäksi työ sisältää johdantoartikkelin, jossa tekijä luo selkeän kahdesta kysymyksestä aukeavan tutkimusasetelman. Ensimmäinen kysymys haastaa ajatuksen kommunikatiivisen tai vuorovaikutteisen suunnitteluteorian siirtämisestä sellaisenaan alkuperäisistä angloamerikkalaisista konteksteistaan suomalaisen yhteiskunnan ja suunnittelutradition piiriin. Väitöskirjan toinen kysymys liittyy suomalaisen maankäytön suunnittelun yhteiskunnallisiin ehtoihin ja niiden muutokseen. Työ nojaa käsitteellisesti keskusteluun uusliberaalista valtiomuutoksesta ja sen kytkeytymisestä suunnittelun vuorovaikutteisuuteen sekä paikallisen mittakaavan korostumiseen. Johdantoartikkeli nivoo hyvin yhteen eri aikoina ja erilaisten osahankkeiden kautta muodostuneet näkökulmat. Tuloksena on selkeä väite, jonka Hytönen asemoi ja perustelee ja jonka puolesta hän laittaa työn artikkelit argumentoimaan.

Hytösen tutkimuksen pääviesti on, että suomalainen maankäytön suunnittelu on sinänsä vahvalla pohjalla ja sitä koskeva päätöksenteko ja itse suunnittelukäytäntö nauttii vahvaa yhteiskunnallista luottamusta. Suunnittelu on kuitenkin kehitysuralla, jossa sitä uhkaa paikallisten taloudellisten tavoitteiden ylivalta. Toisin sanoen maankäytön suunnittelu on vaarassa kadottaa otteen sellaisiin laajoihin yhteiskunnallisiin päämääriin, jotka eivät välittömästi tue elinvoimaisuuden ja kasvun tavoitteita kunta- tai kaupunkiseututasolla. Esimerkkeinä tällaisista kysymyksistä työ nostaa esiin kestävän kehityksen sekä biodiversiteettikadon ja ilmastonmuutoksen hillinnän maankäytön suunnittelun avulla.

Vaikka työn viesti on tältä osin selkeä ja vahva, siinä on myös moniäänisyyttä, josta voi lukea esiin työn rakentumisen eri vaiheita ja niissä avautuneita uusia näkökulmia. Hytösen väitöskirja ammentaa teoreettisia välineitä niin suunnitteluteoriasta, erilaisista uusliberalismitulkinnoista kuin valtiomuutosta koskevasta ihmismaantieteellisestä keskustelustakin. Myös kansalaisosallistumista koskeva tieteellinen keskustelu on mukana, tosin pääasiassa kommunikatiivisen suunnitteluteorian kautta. Maankäytön suunnittelua koskevassa tutkimuskentässä työ kuuluu tutkimusalueen kriittiseen yhteiskuntateoreettisesti suuntautuneeseen osaan, jossa lähtökohtana on käyttäen yhteiskuntatieteellisen ajattelun välineitä tutkittavan ilmiön tulkitsemiseen. Työn keskeisiä teoreettisia auktoriteetteja ovatkin suunnitteluteoreetikot John Forester ja Patsy Healey, mutta myös Christer Bengs and Tore Sager. Myös Raine Mäntysalon sekä Toni Ahlqvistin tutkimuksella on ollut vaikutusta työn

sisältöön. Valtiomuutoksen tarkastelussa työ tukeutuu kiitettävän laajasti ihmismaantieteen keskeisimpien kansainvälisten ja kotimaisten skaalateoreetikkojen ajatteluun.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen julkilausuttuna ja normatiivisenakin tavoitteena on kiinnittää huomiota pätevästi tunnistettuihin riskeihin suomalaisen maankäytön suunnittelun kehityksessä. Vaikka suunnittelu nauttii yhä vahvaa yhteiskunnallista luottamusta, useamman trendin yhteisvaikutuksesta voi käydä niin, että se alkaa ohjautua yhä voimakkaammin paikallisista talouskasvuun ja ”pöhinään” kietoutuvista intresseistä käsin. Hytösen tutkimuksen avaintuloksena onkin, että julkisen vallankäytön uusliberalisaatio, suunnittelun skaalautuminen kuntatasolle yhdessä suunnittelun vuorovaikutteisuuden ylikorostumisen kanssa voi heikentää suunnitteluammattilaisten edellytyksiä tunnistaa yleisen edun mukaisia päämääriä ja huomioida niiden muodostamia lähtökohtia maankäytön suunnittelussa. Työn tuloksissa on uutuusarvoa erityisesti siltä osin kuin ne kiinnittävät huomiota kommunikatiivisen suunnittelu-teorian katveisiin pohjoismaista traditiota edustavan juridisen ohjaamisen ja julkisen vallankäytön kontekstissa. Työssä aukeaa näkymä myös maankäytön suunnittelukäytäntöjen erilaistumiseen erityyppisissä ja -kokoisissa kunnissa, vaikkakaan tekijä ei juuri tarkastele, mitä seurauksia tällä erilaistuneisuudella on. Teema nostetaan kuitenkin aiheellisesti esille mahdollisen ja tarpeellisen jatkotutkimuksen aiheena. Kaiken kaikkiaan Jonne Hytösen väitöskirja on omaperäinen, kiinnostava ja tervetullut kontribuutio maankäytön suunnittelun muutosta koskevaan maantieteelliseen tutkimukseen.

# Hyvän suunnittelun muuttuvat periaatteet

Jonne Hytönen

*Kirjoitus perustuu Oulun yliopistossa 9.11.2019 järjestetyn väitöstilaisuuden lektioon.*

Valtion keskushallinnon kaavoitusvaltaa purettiin Suomessa vuosituhannen vaihteessa. Paikallishallinnolle, kansalaisyhteiskunnalle ja toisaalta vapaalle markkinakilpailulle haluttiin alue- ja yhdyskuntasuunnittelussa uutta joustavaa tilaa.

Aiemmin, 1980- ja 1990-lukujen myötä, alueiden suunnittelussa oli ilmennyt uusia haasteita. Pohjois- ja Itä-Suomen vesivoimaan ja teollisuuslaitoksiin liittynyt asuinrakentamisen aikakausi oli hiipunut. Kaupungeissa siirryttiin aluerakentamisesta täydennysrakentamiseen, joten rakennus- ja kaavahankkeiden järjestyksestä piti saada vakuuttuneeksi kokonaan uudentyyppisiä osallisryhmiä. Esimerkiksi Hanna Mattila (2017) on kuvannut tarvetta vuorovaikutukselle täydennettävillä alueilla jo asuneiden yhteisöjen kanssa.

Suunnitteluteoreetikkojen kiinnostus kohdistui kansalaisyhteiskunnan ja byrokraattiseksi koetun julkisen suunnitteluapparaatin väliseen suhteeseen – ei niinkään markkinatoimijoiden ja julkisen sääntelyn suhteeseen. Tutkijat kannustivat julkisia toimijoita ottamaan kuntalaiset mukaan maankäytön suunnitteluun. Lainsäätäjät vastasi huutoon. Matti Vatiola (2000) sanoi haluttiin siirtyä ”Käskyvallasta kumppanuuden aikaan”.

Kansainväliset esimerkit, joiden ytimessä oli suunnittelijan vallan jakaminen, inspiroivat suomalaisia kirjoittajia. Esimerkiksi Englannissa vahvasti keskushallintovetoista suunnittelua oli jo aiemmin alettu purkaa. Heikossa asemassa olevien paikallisyhteisöjen voimaannuttaminen, silloin kun vastassa oli ylikorostunut taloudellinen valta, oli painotuksena erityisesti amerikkalaisessa suunnitteluteoriassa. Ankaran epäroiva suhtautuminen julkiseen valtaan loi otollisen maaperän suunnitteluhallinnon läpinäkyvyyttä painottavalle näkemykselle. Suunnitteluinstituutioon – oli se sitten yksityinen tai julkisella

valtuutuksella toimiva – ei angloamerikkalaisessa maailmassa kohdistunut aina kovinkaan vahvaa luottamusta.

Sama katsanto omaksuttiin jokseenkin suoraviivaisesti myös Suomeen. Suunnittelijoiden pyrkimykseen määrittää sitä, mitä yleinen etu piti sisällään, suhtauduttiin korostetun epäilevästi. Kriittisestä tieteenperinteestä ammentuen käsite otettiin suurenuslasin alle. Usein ajateltiin aivan perustellusti, että yleisestä edusta puhuvat ne, jotka itse asiassa haluavat edistää omaa kapeaa intressiään yleisen edun nimissä.

Jotta suunnitteluratkaisut voitiin läpivalaista kerta toisensa jälkeen, vuorovaikutuksen merkitys paikallisissa konteksteissa korostui. Samanaikaisesti erityisesti keskushallinnon mahdollisuuksia kontrolloida maankäyttöä kavennettiin. Kuntien ei esimerkiksi enää tarvinnut lähettää kaavaratkaisujaan hyväksyttäväksi ministeriöön. Suuntaus on jatkunut aivan viime vuosiin saakka, joten kunnilla on runsaasti liikkumavaraa päättäessään millaista suunnittelua ne haluavat omien voimavarojensa puitteissa edistää.

### Vaade joustavuudesta

Väitöskirjassani kuvaan suunnittelukulttuurin muutosta ja paikallisen vallan kasvattamista suunnittelu- ja valtioteoreettisista näkökulmista. Väitän, että kuntien liikkumavaraa kasvatettaessa keskustelu suunnittelun suurista linjoista on hiipunut. Poliittista harkintavaltaa on hajautettu ja kuntien valtaa suhteessa valtion keskushallintoon korostettu, mikä ei ole kestävyden tai demokratian näkökulmasta ongelmaton kehityskulku. Lainsäädäntö mahdollistaa kuntien kaavoituksen kehittämisen ympäristöarvot huomioivaan suuntaan, velvoittamisen sijaan.

Kaavoituksen hankkeita mahdollistavaa luonnetta on vahvistettu kaupungistuvan kasvun nopeuttamiseksi. Suunnitteluteoreettinen keskustelu on pitkään keskittynyt suunnittelijoiden ja kansalaisyhteiskunnan väliseen suhteeseen tavalla, joka on vienyt käsitykseni mukaan kuin huomaamatta huomiota yksityisten markkinatoimijoiden ja julkisen sääntelyn välisestä suhteesta.

Niin sanotun kommunikatiivisen suunnitteluteorian suositukseen sopeutumalla suunnittelujärjestelmän joustavuutta on lisätty. Nopeasti kärjistyvän ympäristökriisin alla olisi kuitenkin entistä tärkeämpää arvioida erilaisia yksityiskohtaisen suunnittelun hankkeita suhteessa asetettuihin demokraattisuus- ja kestävyystavoitteisiin. Väärällä tavalla lisättyyn suunnittelun joustavuuteen sisältyy lyhytjänteisen markkinareaktiivisuuden riski.

Suunnittelujärjestelmän muutosta voi lähestyä myös valtioteoreettisesti. Kyseenalaistan väitöskirjassani oletuksen, jonka mukaan harkinta erilaisten kaavoitusratkaisujen välillä tulee tuoda mahdollisimman lähelle paikallista



tasoa. Kaavoitukselle on luotu demokraattisessa järjestyksessä tavoitteet ja oikeudelliset pelisäännöt, joista joustaminen paikallisesti vaikutusvaltaisten intressien paineen alla ei mitenkään välttämättä edistä kestävyyttä tai suunnittelun oikeudenmukaisuutta.

Yhdyskuntapolitiikka ja erilaiset elinvoimatehtävät ovat jatkossa kuntapäätäjien tehtävien ytimessä, sillä kuntien valta sosiaali- ja terveydenhuollossa kaventunee. Nähtäväksi jää, millä tavoin kasvava kiinnostus kaavoitusta kohtaan kanavoituu kuntien tekemissä ratkaisuisissa ja kyetäänkö verotulojen houkutteluun liittyviä ylilyöntejä välttämään. Kaupunkiseuduilla yhdyskuntapoliittisia valintoja ehdollistaa myös jatkossa kunnan etu – siitä huolimatta, että kuntien välisen osatuntemuksen ja kilpailun ongelma on ollut tiedossa pitkään. Kaupunkiseutujen ulkopuolella ja harvaan asutuilla alueilla olisi kyettävä esimerkiksi suurten luonnonvara- ja matkailuhankkeiden ohjaamiseen ja sääntelyyn.

Kunnilla on vastuu kustannuksista, joita yhdyskuntapoliittisesta päätöksenteosta seuraa. Demokraattisesti ohjatuissa kunnissa on ymmärrystä paikallisista olosuhteista ja tarpeista. Kuntien itsehallintoa kaavoituksessa tukevat siis monet seikat. Lainsäädäntö kuitenkin rajaa aina paikallista itsehallintoa, jota tulisi toteuttaa hyvän hallinnon periaatteiden ja laillisuusperiaatteen puitteissa. Edellytyksiä pitkäjänteiseen suunnitteluun ei aina ole, ja on huomionarvoista, ettei näin ole aina suurissakaan kunnissa.

Tiukan julkisen talouden tilanteessa kuntien edellytykset toimia uskottavina kestävässä suunnittelun edistäjinä vaihtelevat väistämättä. Mikäli hyvän suunnittelun periaatteista keskustellaan vain paikallisissa puitteissa, laajat ja kaikkein kollektiivisimmat näkökulmat voivat jäädä vähälle huomiolle. Ilman riittävän sääntelyvoimaista ja legitimiä suunnitteluapparaattia on entistä vaikeampaa varmistua siitä, että ympäristönäkökulmat tai kaupunkiseutujen sisäisen eriytymisen ongelmat kyetään ottamaan huomioon.

## Vaade kestäväydestä

Puolustan väitöskirjassani demokraattisesti ohjattua suunnittelukoneistoa ja sen toimintakyvyn suojelemista. Kyse on kansanvaltaisesta pääomasta ja ainakin verrattain legitimiä mahdollisuudesta ohjata yhdyskuntakehitystä tavalla, jossa kollektiiviset ja ympäristölliset tavoitteet olisivat ensisijaisia.

Kaavoituslain uudistamisen ensimmäiset askelmerkit perustuivat toisenlaiseen ymmärrykseen julkisesta suunnittelusta. Niiden taustalla on näkemys kaavahierarkian kömpelyydestä ja rajoittavuudesta. Vuonna 2018 vuonna räjähdyksmäisesti lisääntyneen ilmastopoliittisen keskustelun näkökulmasta uudistuksen norminpurkuun nojaavat lähtökohdat näyttävät kuitenkin jo nyt uudessa valossa.

Ymmärrys kaupungistuvan kasvun ja siihen liittyvän vaurastumisen yhteyksistä luonnonvarojen ylikulutukseen on lisääntynyt merkittävästi. Niin sanottu kriittisen kestävyuden näkökulma kyseenalaistaa ajatuksen, jonka mukaan taloudellinen kasvu voisi ylipäättään olla kestävä. Mikäli ympäristön asettamiin reunaehtoihin suhtaudutaan vakavasti, erilaisiin hankkeisiin joudutaan jatkossa suhtautumaan ennen kaikkea valikoiden, ei vain fasilitoiden. Suunnittelun luonne muuttuu.

Ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden vähenemisen ja yhteiskunnallisen polarisaation kaltaiset kehityskulut haastavat yhdyskuntien kehitystä mahdollisesti jo lähivuosina aivan uudella tavalla. Jotta voimme reagoida näihin kehityskuluihin, tarvitsemme luotettua ja oikeudenmukaista maankäytön suunnittelujärjestelmää. Kommunikatiiviselle lähestymistavalle – siltä osin kuin se suosittaa tiukasti paikallisiin näkökulmiin rajautumista – uudenlainen, kriittisen kestävyuden varaan rakentuva suunnittelukulttuuri on haaste. Jännitteisyys yksityisen ja yleisen edun väliltä ei ole hävinnyt, vaikka siihen on kiinnitetty jo pitkään suunnitteluntutkimuksessa aiempaa vähemmän huomiota.

Läpinäkyvyyttä ja vuorovaikutteisuutta tarvitaan, sillä julkista suunnitteluapparaattia kohtaan koettu luottamus tulee olemaan koetuksella talouskasvun haitallisia vaikutuksia hillittäessä. Vuorovaikutuksesta kumpuava luottamus ei kuitenkaan ole poissulkeva vaihtoehto luottamukselle, jota edustuksellisen demokratian periaattein ohjattuja suunnittelun instituutioita kohtaan koetaan. Julkinen suunnittelukoneisto on toisin sanoen toimintakykyisempi, jos se etsii vahvistusta myös vuorovaikutteisuudesta ja avoimuudesta. Suunnittelun vuorovaikutteisuutta ei ole välttämätöntä nähdä urbaanin kasvun sujuvoittamisen välineenä, vaan kasvun kriittisen arvioinnin kollektiivisena alustana.

Kunnissa toimivat kaavoituksen viranomaiset ovat pitkään hoitaneet sääntely- ja valvontatehtävää verrattain uskottavasti kasvun mahdollistamisen rinnalla. Viranhaltijat ovat kuitenkin jatkuvan paineen alla, sillä kunnat ovat väistämättä riippuvaisia verotuloista ja työpaikoista. Keskustelua hyvän suunnittelun periaatteista määrittelee yhä enemmän kuntien ja kaupunkiseutujen kilpailukyky. Elinkeinoelämän hankkeiden korostuneen lyhytjänteinen edistäminen ei edistä kuntien uskottavuutta osana tulevaisuuteen suuntautunutta julkishallintoa.

#### KIRJALLISUUS

Mattila, H. (2017). *Revisiting Habermas. Exploring the Theoretical Roots and Contemporary Challenges of Communicative Urban and Regional Planning*. Aalto University publication series. Doctoral dissertations 91/2017. Unigrafia Oy, Helsinki.

Vatilo, M. (2000). Käskyvallasta kumppanuuden aikaan – Reunamerkitöjä Kaj Nymanin puheenvuoroon. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 38(2), ss. 17–24.

# Suomalainen kaupunkipolitiikka uudistumispaineiden alla

Emma Terämä

Eero Holstila ja Timo Hämäläinen (toim.) (2019). *Kaupunkipolitiikan uusi aika*. Rakennustieto Oy, Helsinki. Sivumäärä: 224.

Hokkanen, Olli (2019). *Suomalainen kaupunkipolitiikka: Sen tekijät ja tulkit*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Kaupungit alustoina. Kaupungit luovat kasvun edellytykset. Kaupungit kärsivät eniten koronasta. Siinä esimerkkejä kaupunkipolitiikkaan vaikuttavista ilmiöistä.

Tätä kirjoittaessa on kaupunki toimintaympäristönä kokenut ennennäkemättömän kolauksen. Koronastakin riippumatta on kuitenkin mahdollista pohtia kaupunkipolitiikan suhdetta aikaan ja suomalaisten kaupunkien kehitykseen. Aiheesta on viime vuonna julkaistu kaksi ansiokasta teosta, Holstilan ja Hämäläisen toimittama kaupunkipolitiikan artikkelikokoelma sekä Olli Hokkanen väitöskirja suomalaisesta kaupunkipolitiikasta, sen tekijöistä ja tulkeista.

Kaupunkien roolin vahvistuminen on ilmeistä niin Suomessa kuin globaalissa mittakaavassa, kun katsoo esimerkiksi väestönkehitystä. Toisaalta roolin vankistuminen riippuu myös paikallisen hallinnon suhteesta valtiotason hallintoon. Tätä voisi myös kaupunkipolitiikaksi kutsua<sup>1</sup>. Molemmat mainitut teokset käyvät läpi Suomen kaupunkipolitiikan vaiheita vuosikymmenten ajalta, ja kirjassa Kaupunkipolitiikan uusi aika ne kytketään erityisen hyvin kaupungistumisen kehityskuluihin. Molemmat teokset viittaavat myös kansainvälisiin esimerkkeihin ja verrokkeihin ja Hokkanen lisäksi teoksen luonteen vuoksi teorioihin ja käsitteisiin.

Kaupunkipolitiikan pitkiä linjoja kuvaillessaan Hokkanen kartoittaa vanhan kaupunkipolitiikan perintöä 1990-luvulla syntyneelle niin sanotulle uudelle kaupunkipolitiikalle, jolle on ominaista kaupunkien ja valtion välinen yhteistyö. Kaupunkipolitiikan uusi aika kirjan luvussa Antikainen ja Holstila kuvaavat, kuinka kaupunkipolitiikan keskiössä on ollut 90-luvulta lähtien talouden vahvistaminen, sosiaalinen koheesio ja ympäristöllisesti kestävä kehitys. Näitä teemoja on helppo edelleen pitää ajankohtaisina. Työkalut ja keinot yhteisen tekemisen toimeenpanossa sekä niiden menestys ohjaavina instrumentteina ovat kuitenkin vaihdelleet, kuten Hokkanen väitöskirjasta käy ilmi. Esimerkiksi

1 Hokkanen (2019) määrittelee näin: "Suomalainen kaupunkipolitiikka on tavoitteellista politiikkaa, jota tehdään ihmisten ja kaupunkien hyväksi. Sillä edistetään elinkeinotoimintaa ja kansainvälistymistä, lisätään elinvoimaa sekä ennakoidaan ja ohjataan kaupunkikehitystä, jonka tulisi olla kestävä. Kaupunkipolitiikalla huolehditaan palveluista, valvotaan kaupunkien etuja sekä perustellaan, miksi kaupunkien menestys ja niissä syntyvät uudet innovaatiot turvaavat koko Suomen kehityksen."

ohjelmaperustainen kaupunkipolitiikka kukoisti 2000-luvun alussa. Sitten 2010-luvun alun ja Nokian romahdus päättivät merkittävät kokonaisuudet ja seurasi pitkäkestoinen ”innovaatiokrapula” – Antikaisen ja Holstillan termiä lainatakseni. Instrumentteja järjesteltiin uudelleen ja rahoitusta ajettiin alas tutkimusta myöten. Myös 2020-luvun haasteiden edessä on vaikea nähdä, kuinka valtio voisi lisätä panostuksiaan kaupunki- ja aluepolitiikkaan muuten, kuin sopimuksellisuuden ja ”alusta-ajattelun” kautta. Tässä kokonaisuudessa kaupungeilla ja niiden välisellä yhteistyöllä on aivan erityinen asema.

Tutkimustiedon merkitys nykyisessä kaupunkipolitiikassa nostaa päätään rahoitustilanteen epävakaudesta huolimatta. ”Tutkijat luovat edellytykset tutkimukseen perustuvalla politiikalla”, sanoo Hokkanen. Näin voi toivoa olevan myös kaupunkipolitiikassa. Kaupunkien omien tietovarantojen kehitys ja sisäinen hyödyntäminen, ja sittemmin tietojen avaus, ovat olleet positiivisia kehityssuuntia. Kaupunkipolitiikan uusi aika -teokseen sisältyvän Holstillan ja Soininvaaran artikkelin mukaan normatiivisen ja kanta-aottavan akateemisen tutkimuksen on kuitenkin nähty olevan tervetullutta vain niin kauan, kuin se vastaa kulloinkin vallitsevia poliittisia päämääriä ja ideologioita.

Kaupunkipolitiikan uusi aika –teoksessa käydään mukavasti läpi kaupunkipolitiikan eri substanssialueita (luku 5), ja niistä saa kosolti ajateltavaa niin generalisti kuin ”toisen alan” asiantuntija. Vielä tarkemmin näitä käsittelee Hokkanen väitöskirjassaan. Hän valottaa erityisesti eri politiikkojen ja sektoreiden ohjausnäkökulmaa, jännitteitä unohtamatta. Erityisen nautinnollista luettavaa olivat kuitenkin kokoomateoksen Timo Hämäläisen kynästä kirvonneet osat. Mainittakoon esimerkiksi kaupunkien kehitystyötä asukkaiden kanssa käsittelevä alaluku, jossa viitataan lukuisiin aiheita käsitteleviin tutkimuksiin, mukaan lukien valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoimintahanke Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus. Se on hyvä esimerkki valtionhallinnon halukkuudesta ymmärtää ja edistää positiivista osallistumisen murrosta. Tuotakoon tässä esille myös samaisen hallinnon halukkuus edistää tietoon perustuvaa kaupunkipolitiikkaa laajemmin!

Tämän hetken Hämäläinen mainitsee globalisaation, teknologisen kehityksen, ilmastonmuutoksen ja ihmisen roolin yhteiskunnan aktiivisena kehittäjänä. Kokonaisvaltaiseen murrokseen, jota tässä historian hetkessä läpikäymme, vaikuttavat megatrenditasoisten muutosvoimien lisäksi myös pandemia, siihen vastaaminen ja pitempään jatkuvan epävarmuuden kanssa elämään oppiminen. Hämäläisen sanoin, ”kaupunkipolitiikan toimintaympäristö muuttuu yhä epävarmemmaksi ja tulevaisuuden ennustaminen sekä suunnitteleminen pitkäjänteisesti muuttuvat lähes mahdottomiksi”. Tämä pätee ehkä entistä paremmin nyt vuoden 2020 kesällä. Samanaikaisesti kaupungistumisen muka-

naan tuoma toimintakentän laajeneminen haastaa meitä kaupunkipolitiikassa. Implisiittisen<sup>2</sup> ja eksplisiittisen<sup>3</sup> kaupunkipolitiikan rinnalle Hämäläinen ehdottaakin muutospolitiikkaa. Ei pöllömpi ajatus, joskin vaatii koneistolta aiempaa vahvempaa ennakointivalmiutta ja -halua.

Mitä kaupunki–valtio -yhteistyön kaupunkipolitiikassa sitten pitäisi olla? Hokkanen kuvaa väitöskirjassaan näiden kaupunkipolitiikan tekijöiden muuttamista yritysystävällisemmiksi ja strategioissaan yritysten kaltaisiksi, ehkä tämän myötä jopa toisiaan lähestyviksi. Kuten Holstila, Kolehmainen ja Laasonen kokoomateoksen artikkelissaan kuvaavat, on valtion silti mahdollistettava puitteet, edellytykset ja kyvykkyys, kun taas kaupungit omaavat strategisen ja aktiivisen roolin edistää kehitystään omiin vahvuuksiinsa perustuen. Tästä ei varmaan olla eri mieltä kaupunkipolitiikan sisällä. Vetovoimakysymyksissä kaupungit ovat Holstilan mukaan olleet ”oman onnensa seppiä”. Valtiokaan ei voi kääntää vääjäämätöntä kehityskulkua eikä muuttaa megatrendejä. Entistä enemmän huomio voisi kiinnittyä nöyryyteen uudistuvan toimintaympäristön edessä. Roolit kaupunkipolitiikassa eivät liene epäselvät, mutta niiden ilmeneminen käytännössä on ensiarvoisen tärkeää. Molemminpuolisen (e.m. roolit huomioon ottaen) ja hallinnon poikki ulottuvan luottamuksen kasvattaminen haasteisiin yhdessä vastattaessa on tarpeen.

Varmasti kaikki toivovat kaupunkipolitiikan kehittymistä tehokkaaksi politiikaksi, joka olisi, Hokkanen sanoin, ”proaktiivista, stimuloivaa ja koordinoitua”. Esimerkiksi entistä vahvemman itseorganisoituvan kaupungin malli (paitsi sisäisesti, myös suhteessa valtioon) vaatisi kuitenkin Hämäläisen mukaan hallinnon eri tasojen vetäytymistä taka-alalle. Tässä olisi oiva aasinsilta viime vuosien kokeilukulttuurin oppien laajempaan hyödyntämiseen. Vaatimuksena kuitenkin olisi sekasorron sietäminen ja onnistumisen indikaattoreiden päivittäminen. Voi olla, että nyt koettu pandemia heikentää kykyämme sietää entistä suurempaa sekasortoa, ja tämä nimenomainen kehityssuunta saa vielä odottaa. Se ei silti pois sulje kaupunkipolitiikan uudistumisen mahdollisuuksia muilta osin. Hokkasen sanoin: ”Kaupunkipolitiikan hautajaisilta vältytään, jos uutta suomalaista kaupunkipolitiikkaa ryhdyttäisiin kehittämään pitkäjänteisesti ja määrätietoisesti”.

*Kirjoittaja on Suomen ympäristökeskuksesta virkavapaalla oleva johtaja ja tutkija, joka valmistelee ministeriössä Suomen historian ensimmäistä kansallista kaupunkistrategiaa.*

2 Sektoripolitiikka, jonka ”tavoitteet eivät liity kaupunkien kehittämiseen, mutta joka vaikuttaa kaupunkien elinehtoihin” (Hokkanen, 2019).

3 Politiikka, jonka tavoitteet kaupunkikehityksen tukemiseksi on avoimesti ilmaistu ja joka luo edellytyksiä kaupunkien omaehtoiselle kehittämiselle (Hokkanen, 2019).

# Oikeus ekologiaan, kaupunkiin ja demokratiaan

Eeva Berglund

Venturini, Federico & Değirmenci, Emet, Morales, Inés (toim.) (2019). *Social Ecology and the Right to the City*. Black Rose Books. 230 sivua.

Tämä kirja tuntui hämmentävän ajankohtaiselta pandemiakeväänä 2020. Sen avainviesti tuskin vanhenee jatkossakaan: ympäristöhaaste ja varsinkin kasvavia kaupunkeja piinaava demokratiavaje on kohdattava käsi kädessä.

Määrätietoisesti poliittisen kirjan kaikki 14 tekijää kantavat huolta sosiaalisen elämän ekologisista kytkennöistä, kukin omalla tavallaan. Kirjan toimittajat ovat aktiivisti-tutkijoita. Muista tekijöistä mainittakoon pitkän linjan aktivisti-kirjoittaja Suomesta, Olli Tammilehto, ranskalainen Magali Fricaudet, joka kirjoittaa selkeästi jatkuvan kasvupolitiikan ongelmista, sekä Kurdistanin radikaaleja poliittisia kokeiluja läheltä seuranneita kirjoittajia, kuten Havin Guneser ja Eleanor Finley.

Tähän alkuun on myös todettava, että yksi tekijöistä on arvioijan vanha tuttu, antropologian emeritusprofessori Brian Morris. Hänet tunnetaan laajasta antropologisesta tuotannostaan, mutta myös tutkimuksistaan liittyen anarkismin ja ympäristöliikkeen yhtymäkohtiin. Morris pureutuukin kirjassa juuri tähän kytkökseen, ja hänen tekstinsä yhdysvaltalaisesta Murray Bookchinista on kirjan parasta antia. Bookchinin ajattelua esittelevä luku myös pohjustaa muita sisältöjä ja auttaa suunnistamaan varsin polveilevan kokonaisuuden läpi. Katsaus teknologiaa ja teknologista yhteiskuntaa kriittisesti tutkineen Murray Bookchinin (1921–2006) perintöön on myös todella ajankohtainen. Aktuaaliseksi sen tekee globalisaatiokriittisyyden kasvu, vaikka teknologia ja teknologiausko ovatkin vielä voimissaan. Kirjoituksessaan Morris avaa selkeästi ja varsin myötämielisesti New Yorkissa syntyneen aktivisti-ajattelijan elämäntyön pääpiirteitä. Morris ei jätä Bookchinin ajatuksia kritiikin yläpuolelle, mutta hän korostaa niiden päivänpolttavuutta. Bookchin varoitti lankeamasta ajatteluun, joka redusoi mahdolliset ympäristönäkökohdat joko mystisyydeksi tai teknokratiaksi. Jo vuosikymmeniä sitten hän huomautti, että ympäristö kaikkialla on pitkälti synteettistä, teknologisen luovuuden muokkaamaa. Näin hänen kirjoituksensa enteilivät vahvasti *antroposeeni*-sanana sävyttämää vuosituhannen vaihteen käsitteistöä. Julkinen keskustelu ympäristöstä ja siihen liittyvien yhteisten asioiden hoitamisesta ovat viime

vuosikymmeninä vain hankaloituneet, mutta Bookchinin ajatusten äärelle palaaminen voisi selkiyttää tilannetta.

Sosiaalisen ekologian perinne liitetään helposti Bookchiniin, vaikka termin molemmat osat viittaavat helpotajuisesti ajattomiin asioihin, siis yhteisöön ja luontoon. Ympäristöliikkeen osana, sosiaalisen ekologian ytimessä on aina historiallinen analyysi ihmiskunnan ja luonnon alati muuttuvasta riippuvuudesta, unohtamatta kuitenkaan sitä tosiasiaa, että luonto on jo hyvin pitkään ollut teknologian lävistämä. Kuten tässäkin kirjassa osoitetaan, tämä puolestaan tarkoittaa, että ympäristöön on sisäänrakennettuna kulloinkin vallassa olleiden ihmisryhmien poliittisten päämäärien vaikutukset. Samalla sosiaalisessa ekologiassa on pyritty määrittelemään, mikä on utopiaa ja mikä tavoiteltavaa. (Itse ajattelen tätä esimerkiksi autoistumisen kautta: autoistuminen on muovannut paitsi ympäristöä myös moraalikäsitteitä niin, ettei liikenteen vähentämistä edes kuolemien ja tapaturmien poistamiseksi pidetä järkevänä.)

Sosiaalisen ekologian pääpiirteitä avaa kirjassa muun muassa alan veteraani Dan Chodorkoff. Hänelle jo sana ekologia on selkeästi poliittinen pikemminkin kuin luonnontieteellinen käsite, joka ankkuroituu pitkään eko-anarkistiseen keskusteluun. Tämän ajatuksen valossa Chodorkoff liittää luontevasti sosiaalisen ekologian ympäristöpoliittisena suuntauksena vieläkin selkeämmin poliittiseksi vaatimukseksi muovautuneeseen *oikeus kaupunkiin* (right to the city) -liikehdintään.

Kirjan kaikkia tekijöitä huolestuttavat onnistuneen kaupunkisuunnittelun kriteerit. Nykyään onnistuneiksi luokitellut rakennushankkeet tuottavat heidän mukaansa kolkkoa ja antiseptista ympäristöä, jota voi tuskin enää kaupunkimaiseksi kutsua. Bookchinin perintöä sosiaalisen ekologian edistäjänä on huomio, että kaupungeja on pitkään kehitetty ikään kuin urbaania ja sen ulkopuolista maailmaa erottamassa olisi jokin selkeä raja. Juurisyynä tähän ajatusharhaan kirjassa esitetään yksiselitteisesti kapitalismi. Tästä lähtökohdasta kumpuava kärkevä kritiikki varmaankarkottaa joitain potentiaalisia lukijoita. Aktivismiin vahvasti taipuvasta tyylistä huolimatta teokseen mahtuu hyvin erilaisia näkemyksiä ja paljon uutta. Teos tarjoaa tietoa niin yhteiskunnallisista liikkeistä kuin kaupunkien historiaa selkeyttävistä filosofisista käsitteistä.

Pois lukien Morrisin ja Chodorkovin luvut, joissa käsitellään Bookchinin sosiaalista ekologiaa, *Social Ecology and the Right to the City* käsittelee enemmän otsikon toista puolta, eli oikeutta kaupunkiin. Kiihkeän globaalien kaupunkirakentamisen kokemusta ja prosesseja leimaavat tietenkin yhä enemmän erilaiset protestiliikkeiden ja kansalaisaktiivismin muodot, joissa vastustaja kaiketi on ainakin paikallinen taloudellista voittoa tavoitteleva johto, jos ei kapitalismi

sinänsä, ja jossa alakynteen jäävät heikot – olivatpa ne keitä tahansa ja mitä tahansa – siis myös ei-inhimillinen luonto.

Ruohonjuuritason toimintaan viitataan useassa luvussa. Tulee selväksi, että tee-se-itse -henki ja toiminta esiintyvät hyvin erilaisina eri yhteyksissä. Toisaalta kirjan esimerkkejä ei heti tunnista edes sukulaisiksi sille kaupunkikulttuuria kohottavalle pohinälle, josta meillä Suomessa on totuttu puhumaan aktivismina. Oieellisempi ero on ehkä kuitenkin tyyllissä, joka ei kaihda vahvaa kritiikkiä. Tekijät kohdistavat huomionsa selkeästi nykykapitalismiin, eivätkä säästä sanojaan viitatessaan rakennussektoriin, joka toimii globaalisti hajautuneiden sijoittajien ehdoilla, siis kapitalistisesti, ja haurastuttaa paikallisia voimavaroja.

Loppujen lopuksi sosiaalinen ekologia saa teoksen myötä päivitetyn määritelmän, joka sopii aikamme kuumeiseksi kiihtyneeseen urbanisaatiokehitykseen: oikeus uudistumiskykyiseen luonnon ympäristöön on samalla vaatimus oikeudesta kaupunkiin — Henri Lefebvren tavoin ymmärrettynä. Asettamalla kaupungin ja muun ympäristön samalle viivalle kirjoittajat avaavat varsin erilaisia paikallisia haasteita ja aktivismin muotoja, mutta palaavat kerta toisensa jälkeen perusongelmaan, kasvuhakuiseen ja alueellisesti ekspansiiviseen kapitalismiin ja sen edistämään voimakkaaseen kaupungistumiseen. Liikkumalla esimerkiksi Kreikan finanssikriisin jälkeen nousseesta omaehtoisesta aktivismista intialaisiin *commons*-periaatteille perustuviin liikkeisiin ja muihin esimerkkeihin, teos nostaa esiin lukemattomia keskinäisiä riippuvuuksia. Vaikka kaupungit tarvitsevat kansainvälisesti liikkuvaa työvoimaa ja maantieteellisesti omituista ruoantuotantoa, eivät nämä milloinkaan ole olleet ongelmattomia, kaupunkielämän parhaasta nauttivaa ehkä eliittiä lukuun ottamatta. Kirja tuo esiin riippuvuusuhteita kaupunkien ja maaseudun välillä, joista jälkimmäinen on oikeastaan jo täysin valjastettu edellisen resurssivarannoksi. Nämä tiukat mutta vaiennetut tai piilotetut vuorovaikutukset ja kytkökset ovat juuri sellaisia asioita, joihin pandemian kourissa ihmiset ympäri maailmaa ovat havahtuneet ja jotka vaativat uudistamista.

Kirja pohjustaa juuri tällaista keskustelua. Epäilen kuitenkin, että lukijakunta muodostuu anarkistisen ajattelun vanhoista ystäväistä sekä kaupunkiaktivismin radikaalimpaan siipeen jo valmiiksi lukeutuvista. Näin lienee jo siksi, että toimitustyö on ollut aika kevyttä. Kukin teksti on varsin tekijänsä näköinen, eikä yhteistä viestiä ole päästy – tai haluttu – kovin pitkälle työstää. Näistä puutteista huolimatta on hienoa, että meille jotka etsimme aineksia kestävämmälle kaupunkipolitiikalle, on tarjolla vallankumouksellisen ajattelun hyviä puolia painottavia avauksia.



Abstracts of articles in the Finnish Journal  
of Urban Studies vol. 58:2, 2020.

### **Houkuttelevan asumisen ainekset**

The Ingredients of Attractive Housing

**Jenni Kuoppa, Sini Saarimaa, Sampo Ruoppila, Markus Laine,  
Niina Nieminen, Risto Haverinen**

The article examines the ingredients of attractive housing and perceived quality factors from the dweller's perspective. It produces detailed and qualitative understanding of the everyday experiences of dwellers. The explorative and participatory approach is based on the theory of affordances, which was applied in the analysis of focus group interviews guided by participant-produced photographs. The results reveal some desirable dwelling features which remain largely uncovered in the research literature. In the article these results are discussed also from the user-centered design perspective, contributing not only to housing research but also to the field of housing design.

*Keywords: housing experiences, user-centric housing design, affordances, photo-elicitation, focus groups*

### **Parempi tänään, joustavampi huomenna?**

Vertaileva analyysi suomalaisista kerrostaloista  
ja niiden mukautuvista skenaarioista

**Sini Saarimaa, Sofie Pelsmakers**

Kaupunkien tonttimaa on kallista, ja sitä hyödynnetään mahdollisimman tehokkaasti. Tämä näkyy kerrostaloissa esimerkiksi syvinä runkomitoina sekä siinä, että asunnot saavat heikosti päivänvaloa. Artikkelin nostaa esiin, kuinka tehokkuus rajoittaa asukkaiden mahdollisuuksia mukauttaa asuintiloja tarpeidensa mukaan. Tutkimuksessa arvioidaan kahden kerrostalon mahdollisuuksia mukautua erilaisiin asukastarpeisiin. Valitut tapaukset edustavat laajempaa aineistoa, joka käsittää kuusikymmentä Suomessa vastikään rakennettua tai lähitulevaisuudessa rakennettavaa kerrostaloa. Edustavissa kerrostalotapauksissa asukkailla ei juuri ole vaihtoehtoisia pohjaratkaisuja. Vertailevat skenaariot osoittavat syitä heikolle mukautumiskyvylle. Tuloksista keskustellaan niin asuntojen laadun, asunto- ja rakennustyyppien kuin kaupunkisuunnittelun näkökulmista.

*Asiasanat: kerrostalo; mukautumiskyky; asuntoarkkitehtuurin laatu; kestävyys.*

## **Kirjoittajat**

<b>Christer Bengs</b>	TkT, Aalto-yliopisto, christer.bengs@aalto.fi
<b>Eeva Berglund</b>	FT, ympäristöpolitiikan ja kaupunkitutkimuksen dosentti, Muotoilun laitos, Aalto-yliopisto, eeva.berglund@aalto.fi
<b>Risto Haverinen</b>	VTT, vanhempi asiantuntija, Sitowise Oy
<b>Jonne Hytönen</b>	FT, tutkimuskoordinaattori, JYU.Wisdom-resurssiviisauyhteisö, Jyväskylän yliopisto, jonne.hytonen@gmail.com
<b>Jouni Häkli</b>	HT, Tampereen yliopisto, jouni.hakli@tuni.fi
<b>Irma Karjalainen</b>	Yhdyskuntasuunnittelun seuran hallituksen jäsen, HSY, irma.karjalainen@hsy.fi
<b>Jenni Kuoppa</b>	HT, Tutkijatohtori, Ympäristöpolitiikan tutkimusryhmä, Tampereen yliopisto, jenni.kuoppa@tuni.fi
<b>Markus Laine</b>	HT, Kestävän kaupunkikehityksen yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto, markus.laine@tuni.fi
<b>Hilkka Lehtonen</b>	TkT, arkkitehti SAFA, Yhdyskuntasuunnittelun seuran hallituksen jäsen, professorin arvo TKK/YTK:ssa
<b>Johanna Lilius</b>	TkT, FM (suunnittelumaantiede), tutkijatohtori, Arkkitehtuurin laitos, Aalto-yliopisto, johanna.lilius@aalto.fi
<b>Niina Nieminen</b>	FM, tohtorikoulutettava, sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto, niina.nieminen@utu.fi
<b>Sofie Pelsmakers</b>	PhD, arkkitehti, kestävän asuntoarkkitehtuurin tenure track -apulaisprofessori, Tampereen yliopisto, <a href="http://www.sofiepelsmakers.com">http://www.sofiepelsmakers.com</a> , <a href="https://orcid.org/0000-0001-6933-2626">https://orcid.org/0000-0001-6933-2626</a> , sofie.pelsmakers@tuni.fi
<b>Sampo Ruoppila</b>	VTT, Kaupunkitutkimuksen tutkimusjohtaja, Sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto, sampo.ruoppila@utu.fi
<b>Sini Saarimaa</b>	Arkkitehti SAFA, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto, sini.saarimaa@tuni.fi
<b>Samu Tantari</b>	FT, suunnittelija, Turun yliopiston Brahea-keskus, samtanta@utu.fi
<b>Emma Terämä</b>	TkT, Valtiovarainministeriö, emma.terama@vm.fi

## Kirjoittajan ohjeet

Yhdyskuntasuunnittelu-lehti julkaisee kaupunkitutkimukseen ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyviä artikkeleita, puheenvuoroja, katsauksia alan tapahtumiin, ajankohtaisiin aiheisiin liittyviä lyhyempiä kommentteja ja kirja-arvioiteja. Artikkeleiden julkaisemisesta päätetään vertaisarvioinnin jälkeen. Arvioinnin suorittavat toimituskunta ja sen nimeämät asiantuntijat. Kirjoitukset jätetään sähköisesti sivustolla [www.journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu](http://www.journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu). Sivustolla on myös tarkemmat ohjeet kirjoittajille.

Artikkeleiden ohjeitus on noin 40 000–50 000 merkkiä välilyönteineen, eli noin 5000–6000 sanaa (pois lukien lähdeluettelo). Artikkelit aloitetaan ingressillä, jonka pituus on 200–800 merkkiä (noin 50–100 sanaa) välilyönteineen. Mikäli artikkeliin liittyy kuvioita, taulukoita tai kuvia, artikkelin pituutta lyhennetään vastaavasti n. 1 000 merkkiä/kuvio. (esimerkiksi 2 kuvioita -> artikkelin ohjeitus enintään 48 000 merkkiä). Julkaisemme ainoastaan mustavalkoista kuva-aineistoa.

Puheenvuoroina julkaistaan katsauksia, keskustelupuheenvuoroja ja selostuksia alan tapahtumista. Käsikirjoitusten pituudet voivat vaihdella, mutta ne eivät saisi ylittää 10 000 merkkiä välilyönteineen. Kirjoituksissa mahdollisesti käytetyt lähteet ilmoitetaan kuten artikkeleissa. Kirjoittajien esittämät näkemykset ovat heidän omiaan.

Pro Teesi -palstalla julkaistaan toimitettuna lehden alaan liittyviä lyhyitä kommentteja. Kommenttipuheenvuoro on pituudeltaan noin 4000–6000 merkkiä. Kirjoittajien esittämät näkemykset ovat heidän omiaan.

Kirjat-palstalla arvioitavista teoksista annetaan lähdeluettelon mukaiset tiedot ja niiden lisäksi sivumäärä ja ISBN-numero. Kirjoittaja otsikoi kirja-arvion. Ohjeitus on 4000–8000 merkkiä.

Klassikko täyttää pyöreitä -palstalla esitellään ja muistellaan suunnittelualan merkittäviä teoksia ja suunnitelmia. Kriteerinä on teoksen klassikkoaseman lisäksi julkaisuaika: esiteltävän teoksen tulee täyttää pyöreitä kymmeniä vuosia.

Lähdeviitteissä käytetään APA-viittaustyylillä (APA 6th - American Psychological Association, 6th Edition). Lähteet sijoitetaan kaikissa kirjoitustyypeissä tekstin sisään sulkeisiin niin, että kirjoittajan nimeä seuraa vuosiluku ja sitä mahdolliset sivut (Robertson, 1997, s. 102–114). Saman kirjoittajan samana vuonna julkaisemat kirjoitukset erotellaan kirjaimin (Thorpe, 1995a, 1995b). Lähdeluettelo on kirjoituksen lopussa otsikon Kirjallisuus alla. Kaikissa lähdeviitteissä ilmoitetaan kirjoittajan sukunimi, etunimen ensimmäinen kirjain, julkaisuvuosi sulkeissa ja teoksen nimi sekä artikkelin tai muun tekstin otsikko.

Lähteenä käytetyistä monografioista ilmoitetaan kustantaja ja kustannuspaikka. Toimitetuissa teoksissa ilmestyneistä kirjoituksista ilmoitetaan koko teoksen toimittaja, teoksen nimi, sivut, joilla kirjoitus on, kustannuspaikka ja kustantaja. Artikkeleista ilmoitetaan aikakauslehden koko nimi, vuosikerta tai volyyymi, lehden numero ja artikkelin sivunumerot. Sarjajulkaisusta ilmoitetaan sarjan nimi sekä osan järjestysnumero tai muu tunnustieto sekä kustantaja ja kustannuspaikka. Verkkolähteistä ilmoitetaan päiväys, www-osoite ja tiedon tuottaja, esimerkiksi sivua ylläpitävä instituutio. Vuosiluvuksi merkitään vuosi, jolloin artikkeli on kirjoitettu tai vuosi, jolloin sivun sisältöä on viimeksi päivitetty. Lähdeviitteen loppuun merkitään DOI-tunnus kokonaisuissa muodossa, mikäli sellainen on olemassa (kts. malliesimerkit).

### MALLIKSI:

**Ambrose, P.** (1994). *Urban process and power*. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.1177/030913259501900209>.

**Fainstein, S. S.** (1990). *The changing world economy and urban restructuring*. Teoksessa D. Judd & M. Parkinson (toim.), *Leadership and urban regeneration. Cities in North America and Europe*. Newbury Park: Sage. <https://doi.org/10.1080/00420980500388736>.

**Hyötyläinen, M.** (2019). *Divided by policy: Urban inequality in Finland* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3376-2>

**Kallio, K. P. & Riding, J.** (2018). Geographies of welcome. *Fennia - International Journal of Geography*, 196(2), 131-136. <https://doi.org/10.1143/fennia.76817>.

**Lapintie, K.** (22.8.2020). Mitä silmä ei näe. *Mahdolliset kaupungit -blogi*. <http://mahdollisetkaupungit.blogspot.com>.

**Mäenpää, P., Aniluoto A., Manninen, R. & Villanen, S.** (2000). Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 83*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

**Rudin, D.** (11.4.2019). Why is Britain so bad at planning cities? *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/cities/2019/apr/11/why-are-we-so-bad-at-planning-cities>.

**Ruoppila, S.** (1997). Muuttuva Moskova. Katsaus sosiaaliseen kaupunkirakenteeseen. *Yhteiskuntasuunnittelu*, 35(1), 34-44.

Kirjoittaja on itse vastuussa tekstinsä virheettömyydestä ja oikeakielisyydestä ja huolehtii pääsääntöisesti tekstinsä oikoluvusta. Käsikirjoituksen yhteydessä lähetetään kaikkien kirjoittajien tiedot (oppiarvo ja affiliaatio), osoitetiedot lehden kirjoittajakappaleita varten sekä mahdolliset kuva-aineistot erillisinä tiedostoina.

Kaikki lehden tekstit julkaistaan myös internetissä.